ISSN 1846-3827

Grb i Zastava 33

Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva

Broj 33, Godina XVII.
Zagreb, svibanj 2023.

Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association
Number 33, Volume XVII, Zagreb, May 2023

Naslovnica knjige **Ivana Bandulavića** *Pištole i evanđelja priko svega godišta*, Venecija, 1739.

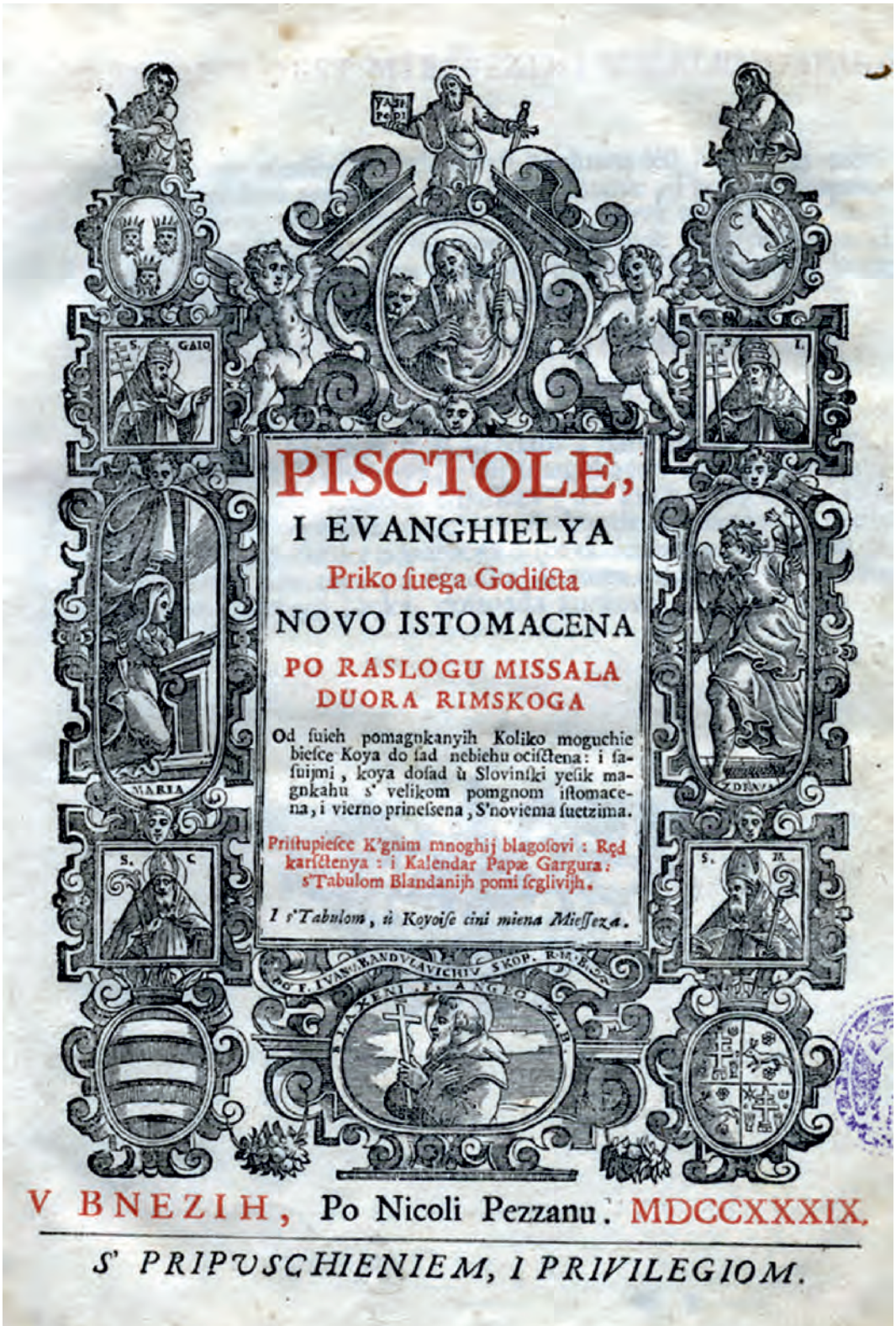
Prvo izdanje, Venecija, 1613. – prvo djelo bosanskih franjevaca na hrvatskome jeziku latinicom. Naslovnica prikazuje grbove Dalmacije, Bosne/Rame, Ugarske ili Dubrovnika te specifičan grb Slavonije, koji se temelji na simbolima s banskih denara s početka 14. stoljeća.

→ 8

Front page of the **Ivan Bandulavić**'s *Epistles and Gospels throughout a Year, Venice, 1739.*

First issued in Venice 1613 – the first Bosnian Franciscan work in Croatian language in Latin script. The front page displays coats of arms of Dalmatia, Bosnia/Rama, Hungary or Dubrovnik, a particular coat of arms of Slavonia, based on symbols from Banal Denars of the early 14th c.

→ 8

ISSN 1846-3827

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo osnovano je 2006. godine. HGZD je član
The Croatian Heraldic & Vexillological Association was established in 2006. HGZD is a member of
FIAV **CIGH**
Fédération internationale des associations vexillologiques · Confédération internationale de généalogie et d'heraldique

UVODNIK *EDITORIAL*

Dragi čitatelju,

Sedamnaest godina od uspostave Hrvatskog grboslovlnog i zastavoslovnog društva ulazimo u sedamnaesto godište GIZ-a. Tijekom tog niza godina nismo mijenjali iznose članarine ni cijene časopisa unatoč ranije sporijoj, ali upornoj godišnjoj inflaciji koja je u posljednjim godinama prešla u dvoznamenkaste postotke. Cijene svih troškova su sve te godine rasle, no mi smo se nekako snalazili i uspijevali održati aktivnost Društva i redovitost časopisa. No, prošle godine ukupan iznos prikupljene članarine jedva da je dotakao za troškove bankovne usluge vođenja računa, dakle za baš najnužniji hladni pogon. Na godišnjoj skupštini HGZD održanoj stoga je donesena odluka da značajno povećamo iznos članarine i cijenu časopisa (v. str. 32). Svjesni da to nikada nije popularno, no uvjereni smo da to neće obeshrabriti naše vjerno čitateljstvo.

Ove godine obilježavamo 175. obljetnicu hrvatske trobojnice. HGZD je na vrijeme prije dvije godine predložio, a Hrvatska pošta je prihvatila ideju da se tim povodom, na Dan hrvatske zastave, 5. lipnja objave prigodne poštanske marke. Predstavljanje ovog izdanja u Kuli nad Kamenitim vratima bit će naš središnji događaj ove godine. Pratite naše mrežne stranice i HGZD Novosti za pojedinosti.

Kao urednik časopisa imao sam neugodnu dužnost da neke od autora koji su na vrijeme dostavili rad, morao zamoliti da rad objavimo u sljedećem broju, s obzirom da za sve naprosto ne bi bilo mjesta. S druge strane, uvijek me veseli entuzijazam i ažurnost naših suradnika, što mi je potvrda da radimo dobro.

I u ovom broju donosimo redovite ili povremene priloge znanih nam autora Galovića, Horvata, Perama, Sulejmanagića, Todorovića, Viteza, Zovka... Već pri spomenu tih imena naši čitatelji znaju da ih čeka itekako zanimljivo štivo. No, naći će se tu i novih nam imena, koja ćemo upoznati i nadamo se jednako zavoljeti. I u ovom broju dijapazon tema pokriva od srednjovjekovnih grbova i zastava do najnovijih sasvim recentnih događanja u našem znanstvenom području i srodnim disciplinama. Za svakoga ponešto.

Želim Vam da uživate čitajući GiZ,

Željko Heimer

Dear Reader,

Seventeen years since the establishment of the Croatian Heraldic and Flag Society, we are entering the seventeenth anniversary of GIZ. For all those years, we did not increase our membership fee or the price of the journal, despite gradual but persistent annual inflation, which in recent years has entered double digits. Despite rising expenses, somehow we have managed to maintain the activity of the Society and the regularity of the journal. But in the past year, the membership fees collected barely covered the costs of the bank's account keeping service, i.e. for the most necessary bare overhead. Therefore, at the HGZD annual assembly held on 17 December 2022, a decision was made to significantly increase the membership fee and the price of the journal (see p. 32). Realizing that a price increase is never popular, we are nevertheless confident that this decision will not discourage our loyal readership.

This year we celebrate the 175th anniversary of the Croatian tricolor. Two years ago, HGZD proposed and the Croatian postal administration accepted the idea of publishing commemorative postage stamps on the Croatian Flag Day on 5 June. The promotion of this issue in the Tower over the Stone Gates will be our central event this year. Follow our website and HGZD newsletter for details.

As editor, I had the unpleasant duty of asking some of the authors who submitted their work on time to postpone it for our next issue, since there simply wouldn't be enough space for all of them here. On the other hand, I am always pleased by the enthusiasm and promptness of our authors, which confirm to me that we are doing good job.

In this issue, we bring regular or occasional contributions by well-known authors Galović, Horvat, Peran, Sulejmanagić, Todorović, Vitez, and Zovko. Our readers already know they are in for a very interesting read at the mention of these names. However, there are also new names for us, which we will get to know and, hopefully, love just as much. In this issue, the topics range from medieval coats of arms and flags to the most recent developments in our scientific field and related disciplines. Something for everyone.

I hope you enjoy reading GiZ,

Željko Heimer

S A D R Ž A J
C O N T E N T S

Naslovnica Pištole i evanđelja (uz str. 8)
Front Page of the Epistles and Gospels (p. 8) .. 1
Uvodnik | *Editorial* 2
Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (23): Riccardo Gigante (1881.-1945.)
The Croatian Heraldry Lexicon – Heraldists (23): Riccardo Gigante (1881 – 1945)
– ***Tomislav Galović*** ..... 3 – 6
Postkongresni veksiloloski skup - Rijeka 2022
Post-Congressional Vexillological Event - Rijeka 2022 ..... 7, 20
Grb Slavonije u djelu bosanskog franjevca Ivana Bandulavića
The Coat of Arms of Slavonia in a Bosnian Franciscan Ivan Bandulavić Work
– **Amer Sulejmanagić** i **Robert Smajlagić** ..... 8 – 11
Bljesci | *Flashes* (1)
Grb novog zagrebačkog nadbiskupa
Coats of Arms of New Archbishop of Zagreb . 11
Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (12): Epilog: Poslije portolana (2): Suvremene zastave i grbovi
Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (12): Epilogue: After the Portolans (2): Modern Flags and Arms
– ***Tomislav Todorović*** ..... 12 – 13
O porijeklu Petra Kružića ili Prilog o grbu Kružića od Klisa i Dražoevića Poljičkih (1)
On the Origin of Petar Kružić or A Contribution to the Coats of Arms of Kružić of Klis and Dražoević of Poljice (1)
– ***Zoran Peran*** ..... 14 – 15
Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. st. (12): Uporaba hrvatskog šahiranog grba kao vojnog simbola (2)
Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th c. (12): Use of the Croatian checkered coat of arms as a military symbol (2)
– ***Matija Horvat*** ..... 16 – 20
Kritički prikaz grbovnika „Blasonario Giuliano“
Critical Review of the Armorial Book "Blasonario Giuliano"
– ***Željko Bistrović*** 21
Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama: Errata za 11. dio
Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts: Errata for Part 11
– ***Tomislav Todorović*** 22
Bljesci | *Flashes* (2)
Lav, kuna i euro
Lion, Marten and Euro 23
Bjelovarske ratne zastave (2): Zastave postrojbi nastalih na temelju idejnih rješenja znakovlja
Bjelovar War Flags (2): Flags of Units Created on the Basis of Conceptual Solutions of Insignia
– ***Marin Sabolović*** ..... 24 – 25
Bljesci | *Flashes* (3)
Poštanske marke *Hrvatske zastave*
Postage stamps Croatian Flags 25
Implementacija municipalnih simbola u vizualnim identitetima hrvatskih nogometnih klubova
Implementation of municipal symbols in visual identities of Croatian football clubs
– ***Marko Vitez*** ..... 26 – 28
Švedani ponovo mogu biti švedski vitezovi
The Swedes can be Swedish knights again
– ***Davor Zovko*** ..... 29 – 30
Nove knjige | *New Books*
Kušpilić: Zastave s krme, jarbola i prove
Flags from Stern, Mast and Bow ..... 31 – 32
Bljesci | *Flashes* (4)
Grb bazilike sv. Antuna u Zagrebu
Coat of Arms of the Basilica of St. Anthony in Zagreb 33
Suradnici u ovom broju
Authors in this issue 34
Kronika HGZD-a
HGZD Chronicles ..... 34 – 36

Tomislav Galović

Leksikon hrvatske heraldike – heraldičari (23)

Riccardo Gigante (1881. – 1945.)

Lexicon of Croatian Heraldry – Heraldists (23)

Riccardo Gigante (č. Žigante), političar, novinar, publicist, muzealac i heraldičar rođen je u **Rijeci** 29. siječnja 1881. od oca Talijana **Agostina** i majke Hrvatice **Franjice Kanarić** (*Francesca Canarich*) s **Cresa**. U rodnom gradu završava gimnaziju, a potom (od 1895.) pohađa Trgovačku akademiju u **Grazu** i **Trstu**. Povratkom u Rijeku počinje njegov angažman u javnom i političkom životu grada. Kao iredentist i pripadnik fašističkog pokreta zalagao se za priključenje **Istre**, Rijeke i drugih teritorija **Kraljevini Italiji**.

Izvor *Source*: Željko Bistrović, http://www.primorskihrvat.hr/bastina/rijecki-pabirci-xvii-riccardo-gigante-patricijsko-zvono-i-mostra-della-rivoluzione-fascista/

Jedan je od osnivača iredentističkoga pokreta *Circolo »La Giovine Fiume«* („Mlada Rijeka“, 1905. – 1912.) i tjednika pod istim naslovom. Riccardo i njegov brat **Silvino Gigante**, povjesničar i prevoditelj (1878. – 1946.), jedni su od suutemeljitelja društva za istraživanje povijesti Rijeke – *Deputazione fiumana di storia patria* i njegova časopisa *Bullettino della Deputazione fiumana di storia patria* (1910. – 1921.). Nakon toga jedan je od utemeljitelja *Società di studi fiumani* (Društvo za riječke studije) 1923. i časopisa *Fiume. Rivista semestrale della Società di studi fiumani in Fiume* (koji i danas izlazi u Rimu). U časopisu *Fiume* bio je član-suradnik povijesne sekcije. Svoje kraće radove potpisivao je inicijalima *r. g.*

R. Gigante se u početku javljao s polemičnim i satiričnim antihabsburškim tekstovima i pod pseudonimima *Calagrillo*, *L'Iconoclasta* i *Filipeto*. Pisao je i kraće dramske komade, a bavio se i slikarstvom odnosno ilustracijama (npr. za knjigu svoga brata Silvina *Fiume nel Quattrocento*, 1913.). U dva je navrata (1908., 1911.) u okviru »La Giovine Fiume« organizirao odlazak na grob **Dantea Alighierija** u **Ravennu**, a što je 1912. rezultiralo političkim procesom i ukidanjem navedenog društva. Nakon toga svoju djelatnost nastavlja u sličnom udruženju *»Circolo letterario«*. Neuspješno se politički angažirao na izborima 1911. za riječko Gradsko vijeće. Napisao je brošuru pod naslovom *Bomba* u kojoj tematizira lažni bombaški atentat iz 1914. Sudski spor koji je trebao biti vođen u svezi toga nije održan zbog nadolazećih ratnih okolnosti. U Prvom svjetskom ratu bio je dragovoljac talijanske vojske (1915. – 1918.) te kao takav od strane austrijskog vojnog suda osuđen (u odsutnosti) na smrt zbog veleizdaje.

U Rijeku se vraća 1918. s talijanskom vojskom, da bi u listopadu 1919. bio izabran u gradsko vijeće, a 11. studenog 1919. i na dužnost gradonačelnika od koje ubrzo odstupa zbog neslaganja s **G. D'Annunzijom**. Zbog *Rapalskog ugovora* (1920.) i formiranja **Slobodne Države Rijeke**, a nakon neuspjela pokušaja poništavanja riječkih lokalnih izbora (1921.) talijanske vlasti R. Gigantea kao vojnika upućuju u **Rumunjsku**. U Rijeku se vraća 1924., nakon što je grad priključen Kraljevini Italiji. Funkciju gradonačelnika u vrijeme fašizma obavljat će od 1930. do 1934. **B. Mussolini** imenuje ga 1934. senatorom Kraljevine Italije (*Senatore del Regno*). Vjeran fašističkoj ideji nakon pada Italije u Drugom svjetskom ratu pridružuje se **Talijanskoj Socijalnoj Republici**. Svega nakratko, krajem rujna 1943., biva od strane nacističke **Njemačke** imenovan Izvanrednim komesarom

Riccardo Gigante (zhee-GHAN-teh), politician, journalist, publicist, museologist, and heraldist, was born in **Rijeka** on 29 January 1881 to Italian father **Agostino** and Croatian mother **Franjica Kanarić** (*Francesca Canarich*) from **Cres**. He finished high school in his hometown and then (from 1895) attended the Trade Academy in **Graz** and **Trieste**. His involvement in the public and political life of the city began with his return to Rijeka. As an irredentist and a member of the fascist movement, he advocated the annexation of **Istria**, Rijeka, and other territories to the **Kingdom of Italy**.

He was one of the founders of the irredentist movement *Circolo »La Giovine Fiume«* (Young Rijeka, 1905-1912) and the weekly under the same title. Riccardo and his brother **Silvino Gigante**, historian and translator (1878-1946), were co-founders of the Society for Research of the History of Rijeka - *Deputazione fiumana di storia patria* and its journal *Bullettino della Deputazione fiumana di storia patria* (1910-1921). He was also a founder of *Società di studi fiumani* (Society of the Rijeka Studies) in 1923 and the journal *Fiume. Rivista semestrale della Società di studi fiumani in Fiume* (still published today in Rome). In the *Fiume* he was a collaborating member of the history section and signed his shorter works with the initials *r. g.*

R. Gigante initially wrote polemical and satirical anti-Habsburg texts under the pen names *Calagrillo*, *L'Iconoclasta,* and *Filipeto*. He also wrote short dramatic pieces and did some painting and illustrations (for example, for his brother Silvino's book *Fiume nel Quattrocento*, 1913). On two occasions (1908, 1911) within the framework of »La Giovine Fiume« he organized a visit to the grave of **Dante Alighieri** in **Ravenna**, which in 1912 resulted in a political process and the abolition of said society. After that, he continued his activity in a similar association *»Circolo letterario«*. He unsuccessfully got involved politically in the 1911 elections for the Rijeka City Council. He wrote a pamphlet entitled *Bomba*, in which he discussed the fake bomb assassination in 1914. The court case that was to be held in this regard did not take place because of the upcoming war. During the First World War he was a volunteer in the Italian army (1915-1918) and as such was sentenced to death (in absentia) for high treason by the Austrian military court.

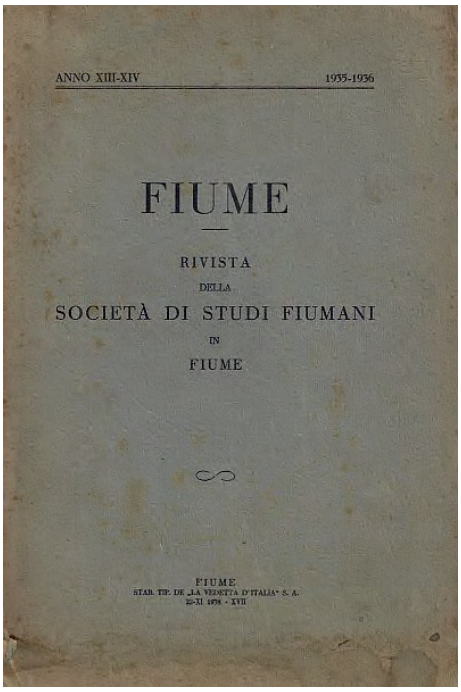
He returned to Rijeka in 1918 with the Italian army. In October 1919 he was elected to the city council and on 11 November 1919, to the position of mayor, from which he soon resigned due to disagreements with **G. D'Annunzio**. Because of the *Rapallo Treaty* (1920) and the formation of the **Free State of Rijeka**, and after the failed attempt to annul the local elections in Rijeka (1921), the Italian authorities sent R. Gigante as a soldier to **Romania**. He returned to Rijeka in 1924, after the city was annexed to the Kingdom of Italy. During the period of fascism, he served as mayor from 1930 to 1934. **Benito Mussolini** appointed him senator of the Kingdom of Italy (*Senatore del Regno*) in 1934. Faithful to the fascist idea, after the fall of Italy in the Second World War, he joined the **Italian Socialist Republic**. For a short time, at the end of

vršiteljem dužnosti zapovjednika pokrajinske uprave (Kvarnerske provincije). Kao procjenitelj umjetnina pomagao je u Rijeci pojedinim Židovima tijekom Drugog svjetskog rata te prigovarao Nijemcima zbog njihova odnosa prema Židovima (1944.)

Od 1927. do 1930. bio je počasni konzervator *Gradskog muzeja* u Rijeci. Prema ocjeni **Igora Žica** R. Gigante je bio „jedan od rijetkih ljudi koji su se u Rijeci ozbiljno bavili muzejskom djelatnošću“ (1995.). Istraživao je povijest i prikupljao starine, napose epigrafičke spomenike koji su na njegovu inicijativu pohranjeni u tadašnji Gradski muzej i njegov park (budući lapidarij) te se zalagao da se osnuje *Moderna galerija*. Surađivao je u arheološkim iskapanjima riječkog Korza te prilikom restauracije Kosog tornja.

Kao istraživač riječke povijesti svoje je radove raznolike tematike objavljivao u časopisima *Bullettino della Deputazione fiumana di storia patria* (1910. – 1913.) i *Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* (1924. – 1938.), potom u periodicima *La Vedetta d'Italia* (1926., 1929.) i dr., te u jedinom objavljenom svesku edicije *Studi, saggi, appunti*, (vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944.). To su sve ponajprije bili radovi iz riječke povijesti i povijesti umjetnosti te arheologije, numizmatike, heraldike, topografije i folkloristike.

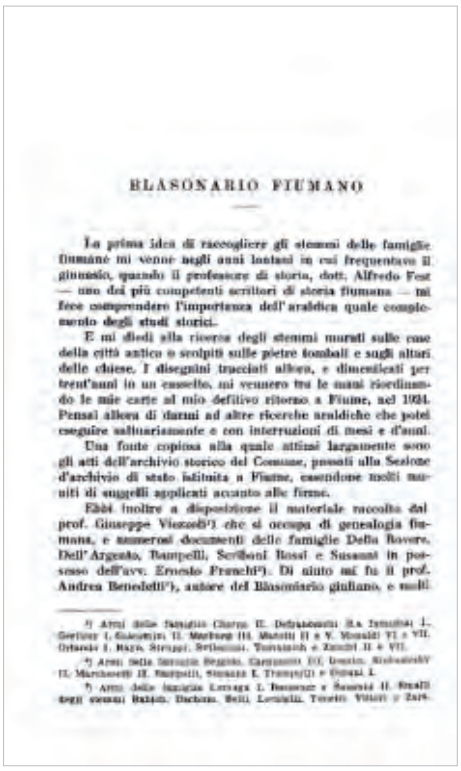
R. Gigante ide u red istaknutih talijanskih istraživača heraldičke baštine istočne jadranske obale kao što su **Carlo Baxa**, **Gregorio de Totto**, **Ranieri Mario Cossàr**, **Andrea Benedetti** ili **Antonio Alisi**. Njegovo je glavno heraldičko djelo *Blasonario fiumano* („Riječki grbovnik“) u kome se opisuju (blazoniraju) grbovi riječkih plemićkih obitelji i donose najosnovniji podatci o njima. Priloženi su i grafički prikazi nekolicine izabranih grbova (dok su ostali crteži grbova ostali neobjavljeni). R. Gigante se tomu poslu posvetio još u svojim gimnazijskim danima, a poticaj mu je dao profesor **Aládar** (Alfredo) **Fest** (1855. – 1943.) tumačeći heraldiku kao važnu pomoćnu povijesnu znanost. U njegovim nastojanjima pomagali su mu brojni pojedinci, pa tako i povjesničar i heraldičar Andrea Benedetti (1896. – 1978.) koji je sastavio *Blasoniario giuliano* („Julijski grbovnik“). Svoje prikupljeno diplomatičko i rodoslovno gradivo ustupio mu je na korištenje i riječki povjesničar **Giuseppe Viezzoli**. Djelo *Blasonario fiumano* objavljeno je 1938. kao studija u časopisu *Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* (XIII-XIV/1935-1936 /1938/: 100-169), a potom su tiskana i tri zasebna dodatka: „Primo supplemento al «Blasonario fiumano»“ (*Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* /Rijeka/ XV-XVI/1937-1938 (1940): 201-211), „Secondo supplemento al Blasonario fiumano“ (u: *Studi, saggi, appunti*, vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944., 83-87) te posmrtno „Terzo supplemento al blasonario fiumano“ (*Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Roma* /Rim/ I (1952): 163-170; i prethodno u: *Rivista araldica* /Roma/ 4-5/1946). *Blasonario fiumano* korisno je djelo za istraživanje riječke heraldičke baštine (tj. grbova koji se nalaze ili su se nalazili na fasadama kuća ili

ANNO XIII-XIV 1935-1936

FIUME

RIVISTA
DELLA
SOCIETÀ DI STUDI FIUMANI
IN
FIUME

FIUME
STAB. TIP. DE «LA VEDETTA D'ITALIA» S. A.
22-XI. 1938 - XVII

BLASONARIO FIUMANO

La prima idea di raccogliere gli stemmi delle famiglie fiumane mi venne negli anni lontani in cui frequentavo il ginnasio, quando il professore di storia, dott. Alfredo Fest — uno dei più competenti scrittori di storia fiumana — mi fece comprendere l'importanza dell'araldica quale complemento degli studi storici.

E mi diedi alla ricerca degli stemmi murati sulle case della città antica o scolpiti sulle pietre tombali e sugli altari delle chiese. I disegnini tracciati allora, e dimenticati per trent'anni in un cassetto, mi vennero tra le mani riordinando le mie carte al mio definitivo ritorno a Fiume, nel 1924. Pensai allora di darmi ad altre ricerche araldiche che potei eseguire saltuariamente e con interruzioni di mesi e d'anni.

Una fonte copiosa alla quale attinsi largamente sono gli atti dell'archivio storico del Comune, passati alla Sezione d'archivio di stato istituita a Fiume, essendone molti muniti di suggelli applicati accanto alle firme.

Ebbi inoltre a disposizione il materiale raccolto dal prof. Giuseppe Viezzoli[1]) che si occupa di genealogia fiumana, e numerosi documenti delle famiglie Della Bavera, Dell'Argento, Tampelli, Scrilloni Rossi e Susanni in possesso dell'avv. Ernesto Franchi[2]). Di aiuto mi fu il prof. Andrea Benedetti[3]), autore del Blasoniario giuliano, e molti

[1]) Atti della famiglia Charny [illegible]

[2]) Atti della famiglia Gregorio [illegible]

September 1943, he was appointed by Nazi **Germany** as an Extraordinary Commissioner acting as the commander of the provincial administration (Province of Carnaro). As an art appraiser, he helped certain Jews in Rijeka during the Second World War and objected to the Germans because of their attitude towards Jews (1944).

From 1927 to 1930, he was the honorary conservator of the *City Museum* in Rijeka. According to **Igor Žic**, R. Gigante was “one of the few people who seriously engaged in museum work in Rijeka” (1995). He researched history and collected antiquities, especially epigraphic monuments, which on his initiative were stored in the then City Museum and its park (the future lapidary), and advocated the founding of the *Modern Gallery*. He also collaborated in the archaeological excavations of Korzo in Rijeka and the restoration of the Leaning Tower.

As a historian of Rijeka, he published works on various topics in magazines such as *Bullettino della Deputazione fiumana di storia patria* (1910-1913) and *Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* (1924-1938), then in periodicals *La Vedetta d'Italia* (1926, 1929) and others, and in the sole published volume of the series *Studi, saggi, appunti*, (vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944). These were primarily works on Rijeka's history and art history, as well as archaeology, numismatics, heraldry, topography, and folkloristics.

R. Gigante joins the ranks of distinguished Italian researchers of the heraldic heritage of the eastern Adriatic coast, such as **Carlo Baxa**, **Gregorio de Totto**, **Ranieri Mario Cossàr**, **Andrea Benedetti**, and **Antonio Alisi**. His main heraldic work is *Blasonario fiumano* (Rijeka Armorial Book) wherein he described (blazoned) coats of arms of noble families of Rijeka and provided some basic information about the families. He also included drawings of some selected coats of arms (while his other drawings remained unpublished). R. Gigante had devoted himself to this work since his high school days and was encouraged by professor **Aládar** (Alfredo) **Fest** (1855-1943) to interpret heraldry as an important auxiliary historical science. Numerous individuals helped him in his efforts, including the historian and heraldist Andrea Benedetti (1896-1978), who compiled *Blasoniario giuliano* (Julian Armorial Book). Rijeka historian **Giuseppe Viezzoli** gave him his collected diplomatic and genealogical material for use. The work *Blasonario fiumano* was published in 1938 in the journal *Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* (XIII-XIV/1935-1936 /1938/: 100-169), and was followed by three individual supplements: “Primo supplemento al «Blasonario fiumano»” (*Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* /Rijeka/ XV-XVI/1937-1938 (1940): 201-211), “Secondo supplemento al Blasonario fiumano” (in: *Studi, saggi, appunti*, vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944., 83-87), and posthumously “Terzo supplemento al blasonario fiumano” (*Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Roma* /Rim/ I (1952): 163-170; also previously in: *Rivista*

palača, na nadgrobnim spomenicima, na zavjetnim oltarima crkava i dr., ali i onih u arhivskim izvorima i u privatnom obiteljskom vlasništvu) jer na jednom mjestu okuplja rezultate višegodišnjeg Giganteovog sakupljačkog i dijelom istraživačkog rada, a zbog navoda korištenih izvora i literature te baštinskih ustanova moguće je provjeravati navedene podatke. Tako, npr., na početku *Blasonario fiumano* donosi popis riječkih patricijskih obitelji: *Tabella Patriciarum familiarum in marittima urbe et portu libero Fluminis S. Viti actu existentium* (od 1566. do 1776. godine).

R. Gigante je i u drugim svojim radovima obrađivao riječku heraldiku, ali i veksilologiju. Tako u članku „Le antiche campane di Fiume“ (*Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* /Rijeka/ III/1925 (1926) /II Semestre/: 3-24) piše i opisuje stara riječka zvona među kojima je i tzv. *Patricijsko zvono* s prikazima grbova zemaljskih gospodara **Devinaca** i **Walseeovaca** koje je visjelo na riječkom kaštelu (sada se nalazi u Rimu). Posebno je pisao o riječkom grbu – „Lo stemma del comune di Fiume” (*Fiume. Rivista semestrale della Società di studi fiumani in Fiume* /Rijeka/ VIII/1929 (1930) 1-2: 12-25. [objavljeno i u *La Vedetta d'Italia* /Rijeka/ XIII (1931) 10: 2; 22: 2; 25: 3]) te o zastavi grada Rijeke – „Cenno storico sulla bandiera fiumana“ (*La Vedetta d'Italia* /Rijeka/ 13 (1931) 46: 2). Za života posljednja dva heraldička rada objavio je 1944. U prvom piše o grbu ilirskih, tj. hrvatskih **Frankopana**/**Frankapana** – „Lo stemma dei Frangipani ilirici” (u: *Studi, saggi, appunti*, vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944., 79-82), a u drugom u osnovnim crtama prikazuje i ocjenjuje *Heraldički zbornik. Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini* **Viktora A. Duišina** i suradnika – „Zbornik plemstva (Codex de la noblesse, Kodex des Adels)“ (u: *Studi, saggi, appunti*, vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944., 156).

Posmrtno mu je objavljena knjiga o riječkom folkloru (običajima) pod naslovom *Folklore Fiumano* (a cura e note di Salvatore Samani, Padova: Libero Comune di Fiume in Esilio, 1980.), prethodno djelomično objavljena u časopisu *Fiume* u Rimu (1967., 1968.).

Nakon zarobljavanja R. Gigante je ubijen u **Kastvu** 4. svibnja 1945. Likvidaciju je

Grobnica Riccarda Gigantea *Tomb of Riccardo Gigante,*
Vittoriale degli italiani - mausoleo e tomba di Gabriele d'Annunzio, Gardone Riviera
(Wikipedia Commons)

araldica /Roma/ 4-5/1946). *Blasonario fiumano* is a useful work for researching Rijeka's heraldic heritage (ie, coats of arms that are or were found on the facades of houses or palaces, on tombstones, votive altars of churches, etc., as well as those in archival sources and private family ownership) because it compiles the results of several years of Gigante's collecting and provides references, making it possible to check the mentioned data. So, for example, at the beginning *Blasonario fiumano* provides a list of Rijeka patrician families: *Tabella Patriciarum familiarum in marittima urbe et portu libero Fluminis S. Viti actu existentium* (from 1566 until 1776).

In his other works, Gigante dealt with Rijeka heraldry, as well as vexillology. So in the article «Le antiche campane di Fiume» (*Fiume. Rivista della Società di studi fiumani in Fiume* /Rijeka/ III/1925 (1926) /II Semestre/: 3-24), he describes old Rijeka bells including the so-called Patrician bell depicting coats of arms of land lords of **Devin** and **Walelsee**, once hanging at the Rijeka castle (now in Rome). He particularly wrote on the city coat of arms—“Lo stemma del comune di Fiume” (*Fiume. Rivista semestrale della Società di studi fiumani in Fiume* /Rijeka/ VIII/1929 (1930) 1-2: 12-25. [Published also in *La Vedetta d'Italia* /Rijeka/ XIII (1931) 10: 2; 22: 2; 25: 3]) and on the flag of Rijeka – «Cenno storico sulla bandiera fiumana» (*La Vedetta d'Italia* /Rijeka/ 13 (1931) 46: 2). The last two heraldic papers published in his lifetime were issued in 1944. In the first one he writes on the coat of arms of Illyrian (ie, Croatian) **Frankopans**/**Frankapans** – «Lo stemma dei Frangipani ilirici» (u: *Studi, saggi, appunti*, vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944., 79-82), and in the second he reviews **Viktor A. Duišin**'s book *Heraldički zbornik. Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini* Viktora A. Duišina i suradnika – „Zbornik plemstva (Codex de la noblesse, Kodex des Adels)“ (in: *Studi, saggi, appunti*, vol. I, Fiume: Deputazione di storia patria per le Venezie, sezione Fiume, 1944., 156).

After his death, his book on the folklore of Rijeka was published as *Folklore Fiumano* (a cura e note di Salvatore Samani, Padova: Libero Comune di Fiume in Esilio, 1980), previously issued serially in the journal *Fiume* in Rome (1967, 1968).

After he was captured, R. Gigante was killed in **Kastav** on 4 May 1945. He was

izvršilo *Odjeljenje zaštite naroda* (OZNA). Njegovi posmrtni ostatci, nakon ekshumacije, pronađeni su u kraškoj jami na predjelu **Loze** kraj **Crekvine** (Kastav). Nakon komemoracije održane 14. veljače 2020., urna R. Gigantea položena je u mauzolej *Vittoriale degli Italiani* u **Gardoneu**.

Paolo Grio i **Cristina Bernich** ističu kako R. Gigante: *Rimane uno dei più puri, se non il più puro, fra i martiri che donarono la vita per l'italianità di Fiume* (Ostaje jedan od najčišćih mučenika, ako ne i najčišći, koji su dali svoje živote za talijanstvo Rijeke).

Arhivska ostavština R. Gigantea danas se nalazi u Arhivu – Povijesnom muzeju Rijeke (*Archivio museo storico di Fiume* /AMSF/, *Fondo Gigante*) Društva za riječke studije u Rimu (*Società di Studi Fiumani, Roma*).

O životu i djelu Riccarda Gigantea vidi:

SUSANNI - Semipartito e troncato; nel 1° d'oro a due cani levrieri di nero collarinati di rosso, posti uno sopra l'altro; nel 2° di rosso allo scaglione scaccato d'oro e di nero di 18 pezzi; nel 3° d'azzurro alla nave antica di tre alberi d'oro, banderuchi dello stesso, montata da tre marinai alla voga con remi di rosso, vestiti di rosso, e flottante sul mare ondoso al naturale. Cimiero: leone nascente di rosso tenente una scimitarra. Svolazzi: di rosso e d'oro, d'azzurro e d'argento. (1711)

II. - Inquartiato; nel 1° e 4° d'azzurro a tre levrieri al naturale collarinati d'oro e posti uno sopra l'altro; nel 2° e 3° spaccato in scaglione d'azzurro e d'oro con lo scaglione dop-

Sessant

pio scaccato d'oro e di nero. Cimieri: 1° il levriero dello scudo; 2° una stella (8) d'oro; 3° leone nascente d'oro tenente una scimitarra ebana d'oro. (1835)

SVILOCCSSI de JURKOVICH - Nobili austriaci 16. X. 1678. - Spaccato; nel 1° nel cielo di paesaggio un'aquila spiegata vista di terga, movente dal fianco sinistro, volante verso il sole radioso posto nel cantone destro del capo, sopra il mare ondoso al naturale; nel 2° sbarrato d'argento e di rosso. Cimiero: leone nascente di rosso coronato d'oro, tenente una scimitarra, l'impugnatura con la branca destra, la lama con la sinistra. (Pielro, 1743)

executed by the *Department of People's Protection* (OZNA). His remains, after exhumation, were found in a karst pit in the area of **Loze** near **Crekvina** (Kastav). After the commemoration held on 14 February 2020, the urn of R. Gigante was placed in the mausoleum *Vittoriale degli Italiani* in **Gardone**.

Paolo Grio and **Cristina Bernich** point out that R. Gigante: *Rimane uno dei più puri, se non il più puro, fra i martiri che donarono la vita per l'italianità di Fiume* (remains one of the purest martyrs, if not the purest, who gave his life for the Italianness of Rijeka).

The archival legacy of R. Gigante is today in the Archive - Historical Museum of Rijeka (*Archivio museo storico di Fiume* /AMSF/, *Fondo Gigante*) of the Society for Rijeka Studies in Rome (*Società di Studi Fiumani, Roma*).

On the life and work of Riccardo Gigante, see:

Amleto Ballarini, *Quell'uomo dal fegato secco (Riccardo Gigante senatore fiumano)*, Roma: Società di Studi Fiumani (Collana di Studi Storici Fiumani), 2003.; *Riečanin*, „Riečki razgovori. Povodom članaka senatora g. Riccarda Gigante u »Vedetta d'Italia«“, *Spremnost* III (1944) 144: 2; **Milan Marjanović**, „Rijeka od 1860. do 1918.“, u: *Rijeka: geografija, etnologija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura. Zbornik*, ur. **Jakša Ravlić**, Zagreb: Matica hrvatska (Zbornici i monografije, knj. 1: Rijeka), 1953., 215-252 (238-239); **Pietro Barbali**, „Riccardo Gigante“, *La Porta orientale* /Trieste/ XXV (1955) 9/10: 357-359; **Salvatore Samani**, „Poeti e studiosi fiumani“, *Fiume* /Roma/ XII (1965) 3-4: 125-170 (132, 152, 153, 155); **Andrea Benedetti**, „Gli studi Araldici Giuliani e il blasonario Fiumano di Riccardo Gigante“, *La Porta Orientale* /Trieste/ 9-10 (1968); **Salvatore Samani**, *Dizionario biografico fiumano*, Dolo – Venezia: Istituto Tipografico Editoriale, 1975., 64-67; **Mario Dassovich**, „L'irredentismo di Riccardo Gigante nella testimonianza di Enrico Burich“, *Fiume. Rivista di studi fiumani* (Prima Nuova Serie) V (1985) 10: 15-24; **Mario Dassovich**, „Riccardo Gigante“, u: *Istria e Dalmazia, uomini e tempi. Istria e Fiume*, a cura di Francesco Semi, Udine: Del Bianco Editore, 1991., 471-472; **Marijan Grakalić (st.)**, „Pregled novije literature o grboslovlju/heraldici u Hrvatskoj“, *Vjesnik Povijesnog arhiva Rijeka* XXXIII-XXXIV (1993): 159-175 (171); **Bartol Zmajić**, *Heraldika, sfragistika, genealogija*, Zagreb: Školska knjiga, 1971. (2. dopunjeno i prošireno izdanje: *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksilologija. Rječnik heraldičkog nazivlja*, Zagreb: Golden marketing, 1996.), 8; **Amleto Ballarini**, „Fiume, 3 maggio 1945: la fine di Riccardo Gigante e degli ultimi legionari (con cinque documenti)“, *Fiume. Rivista di studi fiumani* (Prima Nuova Serie) XVI (1996) 32/II Semestre/: 39-70; **Tatjana Blažeković**, „Gigante, Riccardo, političar i pisac (Rijeka, 27. I. 1881 – Rijeka, 3. V. 1945)“, *Hrvatski biografski leksikon* 4 (1998): s. v. (678); **Ladislao de Laszloczky**, „Riccardo Gigante e il suo armoriale“, *Fiume. Rivista di studi fiumani* (Prima Nuova Serie) XVIII (1998) 36/II Semestre/: 100-116; *Le vittime di nazionalità italiana a Fiume e dintorni (1939-1947) / Žrtve talijanske nacionalnosti u Rijeci i okolici (1939. – 1947.)*, a cura di / ur. **Amleto Ballarini** e **Mihael Sobolevski**, Società di studi fiumani - Roma, Hrvatski institut za povijest – Zagreb, Roma: Ministero per i beni e le attività culturali, Direzione generale per gli archivi (Pubblicazioni degli Archivi di Stato, Sussidi 12), 2002., 8, 11, 44, 60, 61, 72, 75, 94, 97, 113, 124, 127, 135, 145, 155, 157, 178, 179, 229, 417; **Claudia Salaris**, *Alla festa della rivoluzione. Artisti e libertari con D'Annunzio a Fiume*, Bologna: Il Mulino, 2002.; **Goroslav Oštrić**, *Monumenta heraldica. Izbor iz heraldičke baštine Primorsko-goranske županije*, (katalog izložbe), Rijeka: Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, 2002.; **Igor Žic**, „Između iredentizma, fašizma, umjetnosti i holokausta: Riccardo Gigante – gradonačelnik Rijeke 1919., 1930. – 1934. i 1943.“, *Sušačka revija* XIII (2005) 49: 111-120; **Giuseppe Sircana**, „Gigante, Riccardo“, *Dizionario Biografico degli Italiani* 54 (2000): s. v. (dostupno na https://www.treccani.it/enciclopedia/riccardo-gigante_%28Dizionario-Biografico%29/, pristupljeno 30. IV. 2023.); **Tomislav Galović** – **Emir O. Filipović**, „Prilog bibliografiji radova o heraldici (s posebnim osvrtom na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu)“, *Arhivski vjesnik* LI (2008): 161-226 (163, 175, 185-186); **Vicko Kapitanović**, *Povijesna vrela i pomoćne znanosti*, Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet – Odsjek za povijest (Udžbenici Sveučilišta u Splitu – *Manualia Universitatis studiorum Spalatensis*; Izdanja Filozofskog fakulteta Sveučilište u Splitu – *Editiones Facultatis Philosophicae Universitatis Spalatensis*. 1. *Manualia Facultatis Philosophicae Spalatensis*), 2012., 311; **Mate Božić**, *Heraldička istraživanja na području Hrvatske*, diplomski rad, mentor: prof. dr. sc. **Stjepan Ćosić**, Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet – Odsjek za povijest, 2016., 6, 66, 68, 78; **Željko Bistrović**, „Riječki pabirci XVII: Riccardo Gigante, Patricijsko zvono i »„Mostra della rivoluzione fascista«“ (2020.), *Primorski Hrvat udruga za promicanje baštine* – dostupno na: http://www.primorskihrvat.hr/bastina/rijecki-pabirci-xvii-riccardo-gigante-patricijsko-zvono-i-mostra-della-rivoluzione-fascista (pristupljeno 30. IV. 2023.); **Goran Prodan**, „Gigante, Riccardo, političar, novinar, pisac, muzealac, proučavatelj povijesti, iredentist, fašist (Rijeka, 29. I. 1881. – Kastav, 4. V. 1945.)“, *Istrapedia – istarska internetska enciklopedija* (2020) - https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/4134/gigante-riccardo# (pristupljeno 30. IV. 2023.); **Paolo Grio** – **Cristina Bernich**, *Blasonario giuliano. Raccolta di stemmi e notizie storiche delle famiglie dell'Istria e delle città di Fiume, Trieste, Gorizia e Grado*, Trieste: Unione degli Istriani - Libera Provincia dell'Istria in Esilio, 2021., 20-21, 27, *et passim*.

Na **Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci** (UFRI) u suradnji s **Hrvatskim grboslovnim i zastavoslovnim društvom** (HGZD) održan je 18. srpnja 2022. godine *Postkongresni veksiloloski skup – Rijeka 2022*, kao popratni događaj *29. međunarodnog veksiloloskog kongresa* koji je prethodni tjedan održan u **Ljubljani** u organizaciji slovenskog grboslovnog i zastavoslovnog društva *Heraldica slovenica*. Međunarodni veksiloloski kongresi održavaju se svake druge godine pod pokroviteljstvom **Međunarodne federacije veksiloloških udruga** (FIAV), predsjednikom koje je na prethodnom Kongresu u **San Antoniju**, **Teksas**, **SAD**, 2019. izabran predsjednik HGZD-a pukovnik dr. sc. **Željko Heimer** te je u Ljubljani ponovno izabran za sljedeći dvogodišnji mandat.

Mnogi delegati s ljubljanskog kongresa nastavili su veksilološko druženje na ovom riječkom jednodnevnom događanju, na kojem je sudjelovalo gotovo dvadeset inozemnih sudionika uz nekoliko domaćih stručnjaka. Skupu se uvodno obratio prodekan Učiteljskog fakulteta izv. prof. dr. sc. **Marinko Lazzarich** koji je sudionicima zaželio uspješan rad, a skup je potom moderirao tajnik Fakulteta **Željko Ševerdija**, koji je i član HGZD-a. Održana su tri stručna predavanja kojima su predstavljene teme značajne za hrvatsku zastavoslovnu baštinu, kako onu stariju tako i onu suvremenu. Prof. dr. sc. **Željko Bartulović** s *Katedre za pravnu povijest* **Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci** održao je predavanje o državno-pravnoj povijesti Rijeke. **Marin Sabolović**, ravnatelj muzejskog postava Domovinskog rata galerije *Spomen područja „Barutana 1991."* iz **Bjelovara** predstavio je zastave postrojbi iz Domovinskog rata, koristeći se primjerima zastava iz zbirke postava postrojbi specijalne policije, Zbora narodne garde i Hrvatske vojske uglavnom s bjelovarskog područja koje su nastale u prvoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća. Potom je predsjednik HGZD-a dr. sc. Željko Heimer održao predavanje o razvoju pomorskih zastava na istočnom Jadranu, u kojem je predstavio razne vrste civilnih i vojnih pomorskih zastava koje su se rabile od kasnog srednjeg vijeka do današnjih dana na hrvatskom priobalju.

U pauzi između predavanja, sudionici su mogli razgledati i prokomentirati dvadesetak zastava koje su bile izložene u predavaonici, počevši od suvremenih zastava Sveučilišta i Grada Rijeke, Hrvatske ratne mornarice i Lučke kapetanije, preko zastava događanja kao što je Hrvatsko predsjedanje EU 2020. i Europska prijestolnica kulture Rijeka 2020. do nekih povijesnih zastava, kao i zastava HGZD-a i FIAV-a.

→ 20

A meeting called the Post-Congressional Vexillological Event – Rijeka 2022 *was held at the* ***Faculty of Teacher Education of the University of Rijeka*** *(UFRI) in cooperation with the* ***Croatian Heraldic and Vexillological Society*** *(HGZD) on 18 July 2022, following the* 29th International Congress of Vexillology *held in Ljubljana the previous week, organized by the Slovenian Heraldry and Vexillology Society* Heraldica Slovenica. *International vexillological congresses are held every other year under the auspices of the* ***International Federation of Vexillological Associations*** *(FIAV). The HGZD president Lieutenant Colonel Dr.* ***Željko Heimer*** *was elected FIAV president during the previous Congress in* ***San Antonio***, ***Texas***, ***USA***, *in 2019 and was re-elected in Ljubljana for the next two-year term.*

Many delegates from the Ljubljana Congress continued their vexillological socializing at this one-day event in Rijeka, in which almost twenty foreign participants and several local experts participated. The Vice Dean of the UFRI, Prof. ***Marinko Lazzarich****, introduced the meeting and wished the participants successful work, and the meeting was then moderated by the Secretary of the Faculty* ***Željko Ševerdija****, who is also a member of HGZD. Three expert lectures followed on topics significant to Croatian vexillological heritage, both the old and the modern. Prof.* ***Željko Bartulović*** *from the* Department of Legal History *of the* ***Faculty of Law*** *at the* ***University of Rijeka*** *presented on the state-legal history of Rijeka.* ***Marin Sabolović****, director of the Homeland War Museum in the* "Barutana 1991" Memorial Area *Gallery from* ***Bjelovar*** *presented on the flags of the Homeland War units, using examples of flags from a collection of special police units, the National Guard Corps and the Croatian Army mostly from the Bjelovar area that dated from the early 1990s. Then the president of HGZD Dr. Željko Heimer gave a lecture on the development of maritime flags on the Eastern Adriatic, in which he presented various types of civilian and military maritime flags that were used from the late Middle Ages to the present day on the Croatian coast.*

During a break between the lectures, participants could look at and discuss some twenty flags that were displayed in the lecture room, including modern flags of the University and City of Rijeka, the Croatian Navy, and Port Authorities; various event flags such as the Croatian Presidency of the European Union 2020 and the European Capital of Culture Rijeka 2020; some historical flags; and the flags of HGZD and FIAV.

→ 20

Amer Sulejmanagić, Robert Smajlagić

Grb Slavonije u djelu bosanskog franjevca Ivana Bandulavića

Coat of Arms of Slavonia in a Book by Bosnian Franciscan Ivan Bandulavić

Slavonska heraldika vrlo je bogata.[1] Prema broju i raznovrsnosti povijesnih državnih grbova nadmašuje **Hrvatsku** i **Dalmaciju**, te se značajno približava **Bosni**. Prvi grb pripisan **Slavoniji** (također i Bosni), gotovo nevažno je li kao zemlji između **Drave** i **Save** ili kao manje definiranom, ali prostorno širem području u kojem obitavaju **Slaveni**, dat u *El Libro del Conoscimiento*... Grb je isti je kao onaj **Knezova Krčkih**, s time da se ne može odrediti je li u knjigu kastiljskog fratra taj slavonski grb preuzet od Krčkih ili je bilo obratno.

Od prosinca 1496. godine datira obnovljeni stari grb slavonskog kraljevstva potvrđen tada izdatom grbovnicom kralja **Vladislava II. Jagelovića**. Taj grb predstavlja Slavoniju i kasnije kao npr. na krunidbenoj medalji **Matije II.**, kovanoj 1608. godine u **Kremnici**, kao i na njegovim polutalirima, talirima i dvostrukim talirima koju su uslijedili.

Habsburgovci su grb s prikazom ruke sa sabljom (krivošijom) pripisali Kraljevini Slavoniji i takav je prikazan na galeriji triforija katedrale sv. **Vida** u **Pragu** sa natpisom RE SCLAVONIAE. Prije i kasnije od ove habsburške intervencije isti je grb u grbovnicima njemačke i tzv. ilirske provenijencije predstavljao Hrvatsku, **Primorje**, Bosnu (**Ramu**).

1. Slika s povelje Bratovštine sv. Jeronima
Illustration from the St. Jerom Fraternity charter
(Jareb, Mario, *Hrvatski nacionalni simboli*, Zagreb, 2010.)

Grb Slavonije s tri hrta u trku nalazi se u tzv. Ilirskim grbovnicima od samog početka (grbovnik *Korjenić-Neorić* iz 1595. godine). Ipak njegovo porijeklo je nešto starije jer se javlja na povelji *Bratovštine sv. Jeronima* u **Rimu** iz 1585. godine. (Sl. 1.)

Punih 280 godina poslije kastiljskog, jedan drugi fratar – bosanski franjevac, ili autor naslovnice njegovog djela, je za Slavoniju pripremio još jedan grb. Ovim grbom, petim po redu, slavonska je kraljevska heraldika zatvorila puni krug. Taj grb tema je ovoga rada.

Na naslovnici knjige **Ivana Bandulavića**[2] *Pištole i evanđelja priko svega godišta*[3] (vidi naslovnicu GiZ) je grb Kraljevine Slavonije. Uz njega su prikazani još i grbovi Bosne (povijena ruka), Dalmacije (tri okrunjene leopardove glave) i **Dubrovnika** ili **Ugarske** (grede). U centralnoj vinjeti prikazan je sv. **Jeronim** s lavom, a uz svaki spomenuti grb nalazi se po jedna vinjeta sa prikazom sveca. Na dnu, ispod trake sa imenom autora djela nalazi se vinjeta sa likom blaženog fra **Anđela Zvizdovića**.[4] Središnje vinjete prikazuju **Blaženu djevicu Mariju** majku Božju ispod

Slavonian heraldry proves to be very rich.[1] *Counting the sheer number and variability of state arms, Slavonia's surpasses that of* ***Croatia*** *and* ***Dalmatia****, and comes close to* ***Bosnia****'s. The first coat of arms attributed to* ***Slavonia*** *(and to Bosnia, as well) is depicted in* El Libro del Conoscimiento. *The coat of arms is the same as that of the Dukes of* ***Krk****. It is unknown whether the Castilian friar took it from the Krk lords or vice versa.*

The "renewed" ancient coat of arms of the Slavonian Kingdom was confirmed with an armorial patent by King ***Vladislaus II Jagiellon****. That design represented Slavonia later, as for example on the coronation medal of* ***Mathias II*** *coined in 1608 in* ***Kremnitz****, as well as on his half-thalers, thalers, and double thalers that followed.*

The ***Habsburgs*** *attributed to the Kingdom of Slavonia the arm embowed holding a scimitar. One such example is shown at the triforium gallery of St.* ***Vitus*** *Cathedral in* ***Prague****, inscribed RE SCLAVONIAE. Before and after this Habsburg intervention, the same coat of arms was used in German and so-called Illyrian armorial books to represent Croatia,* ***Primorje*** *(*Littoral*), and Bosnia (****Rama****).*

Slavonia was represented in the Illyrian armorials with a coat of arms with three running greyhounds since the armorials' beginnings (the 1595 Korjenić-Neorić *Armorial Book). However, that coat of arms is even older, appearing in a 1585 charter of the* St. Jerome Fraternity *in* ***Rome*** *(Fig. 1).*

Yet 280 years after the Castilian friar, another friar, a Bosnian Franciscan, or whoever authored the front page of his work, prepared another coat of arms for Slavonia. The royal heraldry of Slavonia thus came full circle with this fifth coat of arms. That coat of arms is the topic of this paper.

The front page of the 1665 book by ***Ivan Bandulavić***[2] *titled* Pištole i evanđelja priko svega godišta[3] *(Epistles and Gospels Throughout a Year, see the front page of this GiZ) includes a coat of arms of the Kingdom of Slavonia. It also depicts coats of arms of Bosnia (embowed hand), Dalmatia (three crowned lion heads), and* ***Dubrovnik*** *or* ***Hungary*** *(barry). The central vignette depicts St.* ***Jerome*** *with a lion. By each of the mentioned coats of arms is a smaller vignette depicting a different saint. A vignette depicting blessed Fra* ***Anđeo Zvizdović***[4] *is set at the bottom, under a ribbon*

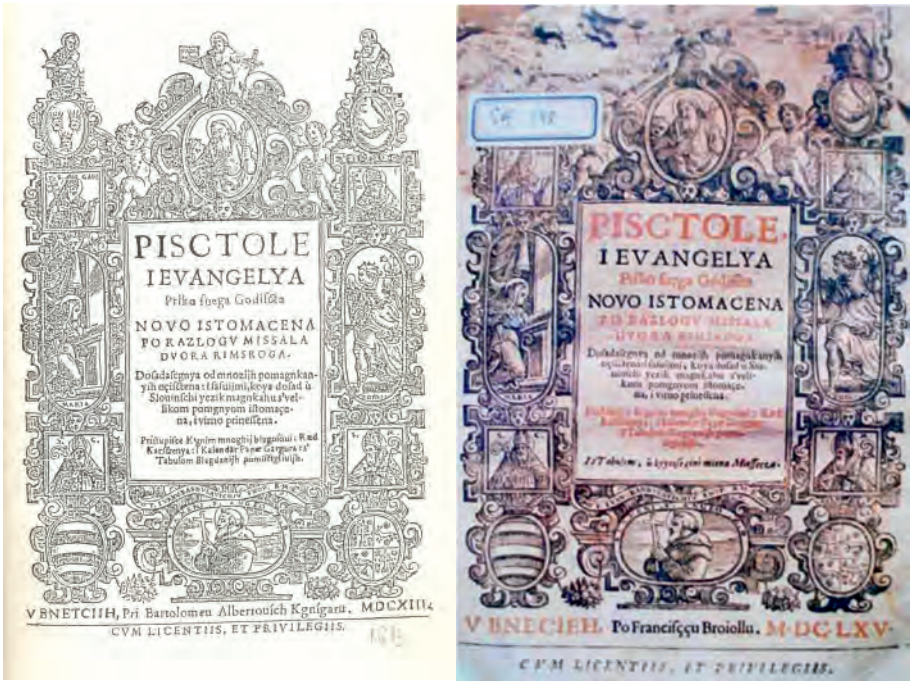
1 Skraćeni i prerađeni rad izvorno objavljen: *This paper is an amended excerpt from a larger paper originally published in:* **Amer Sulejmanagić, Robert Smajlagić**, "Doprinos bosanskih franjevaca slavonskoj heraldici – Grb Kraljevine Slavonije nastao prema slavonskom banskom denaru", *Numizmatičke vijesti* 64, Zagreb, 2011.

2 Ivan Bandulavić, (Uskoplje, druga polovica XVI. st. – prva polovica XVII. st.) školovan u fojničkom samostanu i u Italiji, djelovao u Bosni i Dalmaciji, suvremenik Matije Divkovića, prvi bosanski franjevac koji je djela tiskao latinicom.
Ivan Bandulavić, (Uskoplje, second half of the 16th c. – first half of the 17th c.) educated in the Fojnica monastery and in Rome, worked in Bosnia and Dalmatia, was a contemporary of Matija Divković, and was the first Bosnian Franciscan to print his work in the Latin script.
http://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Bandulavi%C4%87 (*accessed* 20. VII. 2011.)

3 Prvi puta izdano u Veneciji 1613. godine, doživjelo je dvadeset izdanja, služilo je kasnijim piscima pri sastavljanju lekcionara.
First printed in Venice in 1613 and reprinted some two dozen times, it was much used by subsequent writers composing lectionaries.
http://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Bandulavi%C4%87 (*accessed* 20. VII. 2011.)

4 Anđeo Zvizdović je bosanski franjevački poglavar kojemu je sultan Mehmed Osvajač podijelio *Ahd–namu* – povelju o slobodnom djelovanju franjevaca i ispovijedanju katoličke vjere u Bosni pod osmanskom vlašću.
Anđeo Zvizdović was the Franciscan provincial to whom Sultan Mehmed II the Conqueror issued the Ahdname of Milodraž – *charter granting freedom of confession to Catholic Franciscans in Bosnia under the Ottomans.*

koje je natpis MARIA, i anđela s natpisom ZDRAVA, što bez dvojbe asocira na katoličku molitvu *Zdravo Marijo* ili *Ave Maria*. Na kajkavskom jeziku ova molitva je počinjala riječima *Zdrava budi Marija, milosti puna,…*, a još sredinom 18. stoljeća **J. Mulih** u svojem djelu *Poszel apostolszki*[5] molitvu započinje sa *Zdrava Maria*. Od četiri vinjete sa prikazima svetaca, gornje dvije prikazuju pape, što se može zaključiti po trostrukom (papinskom) križu koje drže u rukama. U donje dvije vinjete sveci su prikazani sa mitrom i biskupskim štapom. U gornjoj lijevoj vinjeti, ispod grba Dalmacije, prikazan je papa sv. **Kajo** (*Caius*, *Gaius*) (283–296). Papa Kajo rođen je u **Saloni**, u rimskoj provinciji Dalmaciji. Papinska kronika *Liber pontificalis* navodi, da mu je car **Dioklecijan** bio ujak. Umro je mučeničkom smrću, ali ne po nalogu Dioklecijana. I danas u Solinu postoji kapelica sv. Kaje, a *Franjevačka provincija* u Dalmaciji, nosila je njegovo ime do 1743. godine otkad se naziva *Provincija Presvetog Otkupitelja*. Kako se prikaz sv. Kaje nalazi ispod grba Dalmacije, iz svega navedenog teško je povjerovati da je autor naslovnice to uradio slučajno. Sveti Jeronim, koji se nalazi u centralnoj vinjeti, također je rođen u našim krajevima. Prikaz sveca koji se nalazi u donjoj desnoj vinjeti sa inicijalima S–M, a iznad grba Slavonije, gotovo sigurno predstavlja sv. **Marka**. O životu sv. Marka, evanđeliste znamo vrlo malo. Nakon što je morao otići iz Rima, prema *Martirologiji* sv. **Bede**, Marko je ubijen i pokopan u **Aleksandriji**. Od 829. godine njegovo tijelo nalazi se u **Veneciji**, koja ga je izabrala za svog zaštitnika. U našim krajevima sv. Marku posvećene su dvije katedrale, u **Korčuli** i **Makarskoj**, a crkva Sv. Marka u **Zagrebu**, na **Griču**, je jedan od simbola Zagreba, i svjedok raznih povijesnih zbivanja hrvatskog naroda. Osim spomenutog, Zagreb i Veneciju uz našu temu povezuje i to što je Bandulavićeva knjiga tiskana upravo u Veneciji, a slavonski banski denar prikazan kao motiv na grbu je kovan u Zagrebu. Koji je od ova dva spomenuta razloga bio vodilja tvorcu naslovnice knjige teško je precizirati. U preostale dvije vinjete ne može se sa sigurnošću prepoznati o kojim se svecima radi, odnosno pronaći

2. Naslovnice dvaju izdanja knjige Ivana Bandulavića *Pištole i evanđelja priko svega godišta*, Venecija, prvo izdanje 1613. i izdanje iz 1665. godine.
Front pages of two editions of Ivan Bandulavić's Pištole i evanđelja priko svega godišta, Venice, the first edition 1613. and the 1665 edition.
(Pranjković, Ivo, Lekcionar fra Ivana Bandulavića, *Svjetlo riječi*, 24.5.2019., https://www.svjetlorijeci.ba/lekcionar-fra-ivana-bandulavica-2/
Pisana riječ u Bosni i Hercegovini od najstarijih vremena do 1918. godine, Sarajevo, 1982; http://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Pistole_i_evandjelja2.png)

inscribed with the author's name. The vignettes in between depict ***Blessed Virgin Mary Mother of God****, inscribed MARIA, and an angel inscribed ZDRAVA, suggesting beyond any doubt the Catholic prayer* Zdravo Marijo *(ie, Ave Maria). In Croatian Kavkaian dialect the prayer began as* Zdrava budi Marija, milosti puna… *and as late as the mid 18th century* ***J. Mulih*** *began the prayer with* Zdrava Maria *in his book* Poszel apostolszki.[5] *Of the four vignettes with saints, the upper two depict popes, since they each hold a triple-barred cross. The bottom two vignettes depict a saint with a mitre and crozier. The top left vignette, under the Dalmatian arms, depicts St.* ***Caius/Gaius*** *(283–296). He was born in* ***Salona****, in the Roman province of Dalmatia. The pontifical chronicles* Liber pontificalis *claims that the Emperor* ***Diocletian*** *was his uncle. He died a martyr, but not by Diocletian. Still today there is a St. Caius Chapel in Solin, while the* Franciscan province *in Dalmatia was named after him until 1743, when it was renamed* Province of Most Holy Redeemer. *It must not be coincidence that this saint was chosen for the vignette next to the coat of arms of Dalmatia. The central vignette also depicts a saint born in these parts. The saint shown in the bottom right vignette with initials S–M, over the Slavonian arms is most certainly St.* ***Mark****. Very little is known of the life of St. Mark the Evangelist. According to the* Martyrology *by St.* ***Bede****, Mark had to leave Rome and was killed and buried in* ***Alexandria****. His body was moved to* ***Venice*** *in 829, where he was honored as the city patron. Two cathedrals are dedicated to St. Mark in our region, in* ***Korčula*** *and* ***Makarska****, while St. Mark Church in* ***Zagreb*** *is the city symbol and witness to many crucial events of national history. In addition, Zagreb and Venice are linked with our topic because the Bandulavić book was printed in Venice, and the Slavonian banal denar, which inspired the depicted Slavonian arms, was minted in Zagreb. Which of these two reasons led the front-page designer to choose St. Mark next to this coat of arms cannot be guessed today. The remaining two vignettes depict saints that cannot be identified with certainty (ie, the link to the lands armorially represented next*

5 Mulih, Juraj, *Poszel apostolszki*, sv. II, Zagreb, 1742.;
Juraj Mulih (1694. - 1754.) je bio misionar, pisac katekizama, molitvenika, misijskih priručnika i drugih dijela.
Juraj Mulih (1694-1754) was a missionary and writer of catechisms, prayer books, missionary manuals, and other works.

6 Radi li se o grbu Dubrovnika ili Ugarske otvoreno je pitanje. Pitanje se može i preformulirati: da li grbovi na naslovnici Bandulavićeva djela označavaju četiri zemlje slovinskoga jezika ili četiri zemlje u kojima se prostirala franjevačka provincija Bosna Argentina? Prednost dajemo ugarskom grbu zbog slijedećih razloga: a) Bosanska vikarija temeljno potječe iz prvotne Ugarske provincije, b) Dubrovnik stvarno nije nikada bio u sastavu Bosanske vikarije i provincije, c) formalno u sklopu Dubrovačko – dalmatinske vikarije sv. Jeronima, Dubrovnik je na naslovnici predstavljen dalmatinskim grbom, d) bosanskim je franjevcima kao dubrovački simbol sigurno bio poznatiji lik sv. Vlahe, e) sva četiri grba prikazana su sa identičnom krunom, što samo po sebi aludira na četiri kraljevine, f) ako se uz svaki grb nalazi i vinjeta sa svecem vezanim uz tu zemlju sv. Vlaho inicijala S–B bi bez dvojbe stajao uz Dubrovnik.
It remains an open issue whether this coat of arms represented Dubrovnik or Hungary. The issue may be reformulated to ask whether the Bandulavić front page depicts the arms of the four lands of the Slovine language or the four lands over which the Franciscan Province of Bosna Argentina extended. The authors prefer the Hungarian arms for these reasons: a) the Bosnian Vicariate originated from the original Hungarian province; b) Dubrovnik was factually never part of the Bosnian Vicariate or Province; c) formally part of Dubrovnik and Dalmatia, the Vicariate of St. Jerome, Dubrovnik was included on the front page with the Dalmatian arms; d) Bosnian Franciscans would be more familiar with St. Blaise as the symbol of Dubrovnik; e) all four coats of arms on the front page are shown with equal crowns, suggesting four kingdoms; f) if each land's arms had a vignette showing a saint, Dubrovnik would certainly have been depicted by St. Blaise with the initials S–B.

veza s mogućim svecima prikazanih inicijala i grbovima koji se nalaze uz njih. Uz grb Bosne stoji vinjeta sa svecem kojeg treba tražiti među papama sa početnim slovom imena L, a sveca s početnim slovom imena C uz grb Dubrovnika ili Ugarske.[6]

Ukoliko se ovakav grb Kraljevine Slavonije prvi puta javlja na prvom izdanju Bandulavićeva djela, onda kasni tek 18 godina za grbom iste kraljevine (tri crvena hrta u trku na bijelom štitu) iz grbovnika *Korjenić-Neorić*. Ako ga je autor *Pištole i evanđelja* preuzeo iz nekog starijeg izvora, tada se radi o grbovima nastalim u isto vrijeme. Nastali u isto vrijeme, ali na različitim mjestima, odraz su suštinski različitih gledišnih točaka: one ilirsko-sveslavenske s dubrovačko-dalmatinske obale i one izolirane bosansko-franjevačke gdje još vrijede zasade bosansko-ugarskog srednjovjekovlja. Prva odražava stanje osjećaja propasti nakon turskih osvajanja Bosne, te dijelova Slavonije i Hrvatske.

3. Grb Slavonije izrađen prema slavonskom banskom denaru, detalj s naslovnice knjige Ivana Bandulavića
The coat of arms of Slavonia, composed after Slavonian Banal Denar, detail from the front page of the Ivan Bandulavić book

Raspored grbova četiri zemlje na povelji *Bratovštine sv. Jeronima* i na naslovnici Bandulavićeva djela u osnovi je isti, a identične su i krune iznad štitova. Razlika je u obliku štitova; na povelji su srcoliki (*écu français*) osim štita grba Slavonije koji je polukružan (*écu espagnol*), dok su kod Bandulavića ovalni (*écu ovale*). I dok na povelji glavno mjesto (ne u heraldičkom, nego u smislu utiska koji ostavlja na gledatelja) zauzima grb Hrvatske, kod Bandulavića to mjesto pripada grbu Bosne. Drugo mjesto po značaju u oba slučaja pripada grbu Dalmacije, treće i četvrto mjesto na povelji pripadaju grbovima Bosne i Slavonije (tri hrta), a kod Bandulavića Slavonije (udvojeni motivi s lica i naličja slavonskog banskog denara) i Ugarske ili Dubrovnika.

Štit grba Kraljevine Slavonije na naslovnici Bandulavićevih *Pištole i evanđelja priko svega godišta* je u kartuši i podijeljen je na četvero (*écartelé*). U prvom i četvrtom polju dat je motiv s naličja slavonskog banskog denara *dvostruki (patrijarhalni) križ na postolju*. Pod prečkama križa s obje strane su dvije okrunjene glave okrenute licem jedna prema drugoj. U vrhu križa lijevo je šesterokraka zvijezda, a desno polumjesec sa kolutićem. Iz središta križa (donje vodoravne grede) niču dva kolutića na peteljkama. Desno i lijevo od donje vodoravne grede križa je po jedan kolutić što odgovara *siglama* na slavonskom banskom denaru. U drugom i trećem polju grba nalazi se motiv s lica slavonskog banskog denara: kuna u trku nalijevo između dvije šesterolisne rozete (prije nego šesterokrake zvijezde). Kako se vidi, autor grba nije bio vrstan poznavatelj numizmatike. Znajući za *dualizam* numizmatičkih prikaza na novcu, pri kreiranju ovog grba on je (po njemu) duhovni prikaz pretpostavio, svjetovnom s prikazom kune. Zbog njemu jasne religiozne poruke on postavlja križ na primarno mjesto u grbu umjesto kune kojoj ono zapravo pripada. Ovo i nije čudno kada znamo iz kojih je društvenih krugova dolazio sam

4. Slavonski banski denar prema kojemu je izrađen grb Slavonije s naslovnice knjige Ivana Bandulavića (ex zbirka Smajlagić)
Slavonian Banal Denar after which the coat if arms of Slavonian in the Bandulavić frontpage was made. (from Smajlagić collection)

to them is unknown). The saint next to the Bosnian arms should be sought among popes with the initial L, while a saint with the initial C is next to the arms of Dubrovnik or Hungary.[6]

If such a coat of arms for the Kingdom of Slavonia first appeared on the first edition of the Bandulavić work, it was 18 years after the coat of arms for this kingdom (argent three hound dogs passant gules) from the Korjenić-Neorić *Armorial Book. If the author of* Pištole *took it from an older source, they may be the same age. If they did appear at the same time but in different places, they reflect substantially different points of view: an Illyrian-Panslavic view of Dubrovnik and the Dalmatian littoral in one, and an isolated Bosnian-Franciscan view suggestive of Bosnian-Hungarian medievalism. The former expresses the feelings of loss after the Ottoman conquest of Bosnia and parts of Slavonia and Croatia.*

The layout of the four lands' arms in the St. Jerome Fraternity *charter and the front page of the Bandulavić book is basically the same. The crowns topping the shields are equal. The difference is in the shield shape: the charter shows them heart shaped (*écu français*) except for the Slavonian shield, which is semicircular (*écu espagnol*), whereas Bandulavić has them all oval (*écu ovale*). And while the Croatian arms in the charter take primary place (not in a heraldic sense, but by general impression), Bandulavić gives that placement to Bosnia. The second position in both cases goes to Dalmatia, while the charter puts in third and fourth place Bosnia and Slavonia (three greyhounds), respectively, and Bandulavić puts Slavonia (quartered charges from obverse and reverse of the Slavonian banal denar) and Hungary or Dubrovnik in third and fourth positions.*

The escutcheon of the Kingdom of Slavonia on the front page of Bandulavić's Pištole i evanđelja *priko svega godišta is borne on an oval cartouche quartered (*écartelé*). The first and fourth quarter depict the charges from the obverse of the Slavonian banal denar,* a double (patriarchal) cross on a stand. *Under the crossbars on each side are crowned heads looking toward each other. In the chief left is a six-pointed star, and on the right a crescent with a dot. Two dots issue from the center of the cross (lower crossbar) on short stems. To the left and right of the lower crossbeam there are two more dots, matching the* sigils *in the bank coins. In the second and third quarter the design from the reverse of the Slavonian banal denar is depicted: a marten running leftwards between two six-leaved rosettes (rather than six-pointed stars). Obviously, the author of the coat of arms was not particularly expert in numismatics. Understanding the dualisms of numismatic depictions on coins, when creating these arms, he gave precedence to what he assumed were spiritual charges on the coin over the secular depiction of a marten. Because he found the religious*

autor. Također se vidi da nije jedini koji je tako mislio. Još 1710. godine **Vitezović**, pišući prvo djelo u kojem se spominju slavonski banski denari, možda i pod utjecajem naslovnice Bandulavićeve knjige, donio je isti prikaz: *...banski sreberni novac, sa gerbom (stemate) kraljevstva Slavonskog, dvostrukim kerstom na podnožju izmedju kralja i kraljice, kunom izmedju dvijuh ziezdah.*[7] Ipak će biti da se umjesto Vitezovićevih kralja i kraljice na tom novcu nalaze simboli hrvatskih zemalja koje stoje pod patrijarhalnim (ugarskim) križem.

Prikaz šesterolisne rozete na grbu s naslovnice Bandulavićeve knjige (Slika 5) pomaže nam u determiniranju banskog denara korištenog za spomenuti grb. Takvo obilježje u kombinaciji sa *siglama* o–o, može se pripisati samo jednom tipu denara. Te denare je **Rengjeo** dodijelio banu **Nikoli Omodejevu** (1322. – 1325.),[8] a zbog sličnosti s denarima nekih drugih banova vremenski raspon se može proširiti na doba između 1300. i 1325. godine.

Osim dolaska prvog franjevca u Bosnu iz **Splita** (posjeta franjevačkog pokrajinskog starješine 1248. godine s ciljem istrage je li ban **Matija Ninoslav** bio heretik) svi ostali važniji događaji iz rane povijesti bosanskih franjevaca su vezani za Slavoniju s kojom su, kako se vidi, imali jako čvrstu vezu.[9] Dolazeći iz Slavonije nosili su i slavonske banske denare kojima se inače (kako dokazuju brojni skupni nalazi) nesmetano trgovalo i u Bosni.

Stoga bosanski franjevci, za svoje potrebe, prostor Slavonije označavaju njima bliskim simbolima uzetim sa slavonskog novca kovanog početkom 14. stoljeća.

message of the cross understandable, he set it in the first quarter, instead of the marten, but the marten should actually get that placement. This is no wonder, knowing from what social circles the author came, and he is not the only one who thought the same. In 1710 ***Vitezović****, writing his first book mentioning the Slavonian banal denar, possibly influenced by the Bandulavić book, provided the same depiction:* ... Ban's silver coin with coat of arms (stemata) of Slavonian Kingdom, a double cross on a pedestal between a king and a queen, a marten between two mullets.[7] *However, rather than Vitezović's king and queen, beneath the patriarchal (Hungarian) cross, there are symbols of Croatian lands.*

The depiction of a six-leaved rosette in the coat of arms on the Bandulavić front page (Fig. 5) enables us to determine the ban's denar used for that design. These emblems combined with the sigils *o–o (the two being the main differentiating charges between various coinages of this type of coin), may be attributed only to a single type of denar.* ***Rengjeo*** *identified these with Ban* ***Nikola Omodejev*** *(1322–1325),[8] but because of the similarity with denars minted by other bans, the beginning of this period may be extended even earlier, to the year 1300.*

Except for the arrival of the first Franciscan friar to Bosnia from ***Split*** *in 1248 (a Franciscan provincial senior tasked with investigating if Ban* ***Matija Ninoslav*** *was a heretic), all other important events in the early history of Bosnian Franciscans are linked with Slavonia, where they maintained strong bonds.[9] Returning home from Slavonia, they would bring back Slavonian*

7 *... frequentem tamen in scripturis antiquaribus Banalis at Banalis denarii Sclavonia Regni stemate, hinc duplice cruce Regem et inter Reginam Scabello impositi, illim marte animali gemines inter Stellam signatum reperi.* – **Vitezović, Pavao Ritter**, *Banologia sive de banatu Croatiae, cum Continua banorum chronologia*: Caput IX – De Banalis Moneta, prior to 1710. – dato prema – *quoted after* **Korčmaroš, Ladislav**, Kratak pregled historiografije slavonskih banovaca, *Zbornik radova 2. Međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj – INCC–98*, Opatija, 2000.: 90.

8 **Rengjeo, Ivan**, *Corpus der mittelalterlichen Münzen von Kroatien, Slavonien, Dalmatien und Bosnien*, Graz, 1959.: 17–38, tab. III–VII.

9 **Pandžić, Bazilije**, Djelovanje franjevaca od 13. do 15. stoljeća u bosanskoj državi, *Kršćanstvo srednjovjekovne Bosne – Studia Vrhbosnensia 4*, Sarajevo, 1991.:242–244; **Klaić, Vjekoslav**, *Povijest Bosne*, Sarajevo, 1990.: 118.

Blijesci — Flashes

Grb novog zagrebačkog nadbiskupa

Na misnom slavlju 29. travnja 2023. objavljen je i nadbiskupski grb mons. Dražena Kutleše, koji je preuzeo je službu zagrebačkog nadbiskupa, nakon umirovljenja svojeg prethodnika kardinala Josipa Bozanića 15. travnja 2023. godine. Kutlešu je 14. veljače 2023. godine papa Franjo imenovao zagrebačkim nadbiskupom koadjutorom, stoga je umirovljenjem Bozanića, odmah postao 77. nadbiskup i 9. metropolit zagrebački. Nadbiskup Kutleša doktorirao je kanonsko pravo na Papinskom sveučilištu Urbaniana u Rimu 2001. godine. Od 2011. bio je biskup koadjutor Porečke i Pulske biskupije, kada je usvojio svoj grb prema dizajnu Dr. Renata Polettija iz Rima. Sljedeće godine postao je biskup Porečki i Pulski, a 2020. imenovan je za splitsko-makarskog nadbiskupa koadjutora, od tada Porečkom i Pulskom biskupijom upravlja kao apostolski upravitelj. Upravljanje Splitsko-makarskom nadbiskupijom preuzeo je 13. svibnja 2022., a te je godine postao i član Dikasterija za biskupe i predsjednik Hrvatske biskupske konferencije. Nadbiskupski grb istovjetan je onom biskupskom iz 2011. osim što su korigirane oznake nadbiskupske časti – zeleni galero sada ima 10 kićanki sa svake strane, a križ iza štita ima dvije prečke. Grb je raskoljen zaobljenim šiljkom, prvo u plavom zlatna sedmokraka zvijezda, drugo u plavom zlatna kruna hrvatskih kraljeva, treće u srebrnom na dvije valovite plave grede lađa s razvijenim kvadratnim jedrom na kojem je crveni Kristov monogram, trobojnicama na krmi i na pramcu i crvenim plamencem na jarbolu. Geslo: „U Tebe se Gospodine uzdam“ (In Te Domine, speravi, Ps 31, 15).

Coats of Arms of New Archbishop of Zagreb

At the mass celebration on 29 April 2023, the archbishop's coat of arms of Msgr. Dražen Kutleša was presented. He assumed the office of Archbishop of Zagreb after the retirement of his predecessor Cardinal Josip Bozanić on 15 April 2023. On 14 February 2023, Pope Francis appointed Kutleša Coadjutor Archbishop of Zagreb, so with the retirement of Bozanić, he immediately became the 77th archbishop and 9th metropolitan of Zagreb. Archbishop Kutleša received his doctorate in canon law at the Urbaniana Pontifical University in Rome in 2001. Since 2011, he was the Coadjutor Bishop of the Poreč and Pula Diocese, when he adopted his coat of arms according to the design of Dr. Renato Poletti from Rome. The following year, he became Bishop of Poreč and Pula, and in 2020 he was appointed Coadjutor Archbishop of Split and Makarska. Since then he has been managing the Diocese of Poreč and Pula as an Apostolic Administrator. He took over the administration of the Split-Makarska Archdiocese on 13 May 2022, and that year he also became a member of the Dicastery for Bishops and president of the Croatian Bishops' Conference. The archbishop's coat of arms is identical to the episcopal one from 2011, except that the marks of the archbishop's honor have been amended—the green galero now has 10 tassels on each side, and the cross behind the shield has two bars. The coat of arms is argent chapé ployé azure, on two wavy barrulets azure a ship with an unfurled square sail ensigned with the Christogram gules, and with the tricolors on the stern and on the bow and with a pennant gules on the mast, the dexter chapé a seven-pointed star or, the sinister chapé a golden crown of the Croatian kings. Motto: "I put my trust in You, Lord" (In Te Domine, speravi, Ps 31:15).

Tomislav Todorović

Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama(12)

Epilog: Poslije portolana (2)
Suvremene zastave i grbovi

Flags of Adriatic Coast on Portolan Charts (12)

Epilogue: After the Portolans (2)
Modern Flags and Arms

U drugoj polovini 19. stoljeća, posljednje zastave sa portolanskih karata su nestale iz tablica; do tada, nijedna od njih više nije bila u službenoj upotrebi. Međutim, njihovi nacrti su i dalje korišteni, u početku samo neslužbeno, da bi postupno bili ponovo usvajani za službene zastave. Štoviše, u kasnom 20. i ranom 21. stoljeću, kako znanje o portolanskim kartama postaje šire dostupno, nastaju i potpuno nove zastave, temeljene na onim sa starih portolana.

1. Venecija, gradska zastava, 1997.
Venice, city flag, 1997
(Wikimedia Commons)

Iako je zastava **Venecije** povučena iz upotrebe 1797, nije i zaboravljena, svakako i zato što je grb, sa istim osnovnim nacrtom, i dalje korišten. Lav sv. **Marka** se ponovo pojavio na zastavama za vrijeme revolucije 1848./49. [1, 2], kada je na kratko proglašena nezavisnost Venecije pod talijanskom trobojnicom sa lavom postavljenim na bijelom polju u kantonu. Poslije ujedinjenja sa **Italijom**, Venecija je vratila svoj stari simbol na zastavu, ali je on opet bio postavljen u kantonu nacionalne zastave, ovog puta na crvenom polju [1, 2]. Tek 1997. je Venecija ponovo usvojila zastavu (sl. 1) temeljenu na civilnoj zastavi Republike [1, 3]: na crvenom polju, bogato okićenom zlatnim ornamentima (sa detaljima u drugim bojama), zlatni lav sv. Marka stoji, pridržavajući knjigu, na podnožju iste boje, koje se sastoji od stiliziranog prikaza mora (prema slobodnom kraju) i kopna, iz čijeg kraja bližeg koplju izrasta planina sa zamkom na vrhu. Po obliku, zastava je gonfanon sa šest repova, koji su originalno predstavljali podjelu grada na „šestine“ (*sestieri*), a danas mogu simbolizirati i šest suvremenih općina grada Venecije, od kojih jedna obuhvata sve povijesne „šestine“ [4].

2. Veneto, regionalna zastava, 1975.
Veneto, regional flag, 1975
(Wikimedia Commons)

Povijesna zastava Venecije je također poslužila kao temelj za zastavu regije **Veneto** [5, 6], čiji glavni grad je Venecija. Ona je usvojena još 1975., a od gradske zastave se razlikuje po broju repova, kojih ima sedam i nose grbove provincija u sastavu regije, kao i po centralnom dijelu polja, koji reproducira grb regije: lav sv. Marka sa knjigom je ovdje prikazan u prirodnoj boji i postavljen u krajolik sa tamnim nebom i morem (kao noću), stojeći na ravnici iz koje (na kraju bližem koplju) izrasta planina (sl. 2); ova kompozicija veoma sliči na zastavu koju je **Andrea Benincasa** prikazao na portolanu iz 1476. (v. dio 9, GiZ br. 30). Osim ove zastave, različite neslužbene varijante su u širokoj upotrebi u cijeloj regiji [6]; izvedene iz gradske zastave, one mogu imati crveno ili plavo polje, ornamenti su jednostavniji i prekrivaju samo rub polja i šest repova, dok zlatni lav stoji na podnožju jednostavnijeg oblika (nalik na otok) i prikazan je ili kao na civilnoj (prednjom desnom šapom pridržava otvorenu knjigu) ili kao na ratnoj zastavi (prednjom desnom šapom drži mač, a prednjom lijevom stoji na zatvorenoj knjizi). Postoji čak i regionalna LGBT zastava [6], uvedena u upotrebu 2016. i izvedena iz crvene „civilne“ neslužbene zastave tako što je svaki od repova u jednoj od duginih boja (crveni na vrhu), dok su ornamenti na njima bijeli; posebnost ove zastave je što koristi dvije nijanse crvene boje, pri čemu je polje vidno tamnije od repa.

Pošto je Italija proglašena republikom 1946., simboli Venecije su također našli mjesto na dvije nacionalne zastave: grbovi prikazani na pomorskim zastavama nose lava sv. Marka u prvoj četvrti, pri čemu je njegov prikaz na civilnoj i ratnoj zastavi isti kao na civilnoj i ratnoj zastavi Mletačke Republike, respektivno [7].

3. Grad Dubrovnik, 1993.
City of Dubrovnik, 1993
(Flags and Arms of Modern Era)

Tijekom većeg dijela 20. stoljeća, u **Dubrovniku** su pretežno korištene razne varijacije zastave sa

By the second half of the 19th century, the last flags from portolan charts had disappeared from flag charts. By this time, none of them was in official use. However, their designs continued to be used, at first only unofficially, and have been gradually readopted as official flags. Moreover, in the late 20th and early 21st centuries, as knowledge of portolan charts has spread more widely, completely new flags based on those from the portolans have begun to appear.

*Although the flag of **Venice** was withdrawn from use in 1797, it was certainly not forgotten because the arms, with the same basic design, were still used. The lion of St. **Mark** reappeared on the flags during the revolution of 1848/49 [1, 2], when the independence of Venice was declared for a short time under the Italian tricolour with the lion placed upon a white field in the canton. After unification with **Italy**, Venice returned its old symbol to the flag, but placed again in the canton of the national flag, this time upon a red field [1, 2]. Only in 1997 did Venice readopt the flag (Fig. 1) based on the civil flag of the Republic [1, 3]: on a red field, richly ornamented in gold (with details in other colours), the golden lion of St. Mark stands, holding a book, upon a compartment in the same colour, which consists of a stylized depiction of the sea (closer to the fly) and land, from whose hoistwise end a mountain with a castle at the top arises. The flag shape is a gonfanon with six tails, which originally represented the division of the city into "sixths" (*sestieri*), but nowadays may also symbolize the six modern municipalities of the city of Venice, one of which encompasses all historic "sixths" [4].*

*The historic flag of Venice also served as the basis for the flag of the region of **Veneto** [5, 6], whose capital is Venice. It was adopted as early as 1975 and differs from the city flag by the number of its tails, which are numbered seven and bear the arms of the provinces within the region, as well as by the central part of the field, which reproduces the arms of the region: the lion of St. Mark with a book is depicted in proper colours and placed within the landscape with a dark sky and sea (as by night), standing on the plain from which (at the end closer to the hoist) a mountain arises (Fig. 2). This composition is very similar to the flag that **Andrea Benincasa** depicted in the portolan from 1476 (see Part 9, GiZ nr. 30). Along with this flag, various unofficial variants are widely used throughout the region [6]; derived from the city flag, they may have a red or blue field, the ornaments are simpler and cover only the field border and six tails, and the golden lion stands upon a compartment with a simpler shape (resembling an island) and is depicted as in either the civil flag (supporting an open book with his dexter forepaw) or the naval flag (holding the sword in his dexter forepaw and resting his sinister paw upon a closed book). Even a regional LGBT flag exists [6], introduced in 2016 and derived from the red "civil" unofficial flag by repainting each of the tails with one of the rainbow colours, with red at the top; the ornaments on them are white. A peculiarity of this flag is that it employs two shades of red, the field being visibly darker than the tail.*

After Italy was proclaimed a republic in 1946, the symbols of Venice also found their place on two national flags: the arms displayed on the ensigns bear the lion of St. Mark in the first quarter, its depictions on the civil and naval ensigns being the same as those on the civil and naval ensigns of the Republic of Venice, respectively [7].

*During the longer part of the 20th century, different variations of the flag with the inscription LIBERTAS were in prevalent use in **Dubrovnik** and are still traditionally given precedence every year during the* Dubrovnik Summer Festival *[8]. A flag with the*

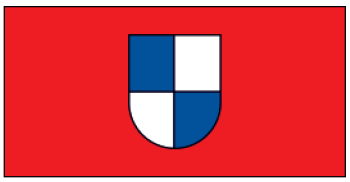
natpisom LIBERTAS, kojima se i danas tradicionalno daje prednost svake godine za vrijeme *Dubrovačkih ljetnih igara* [8]. Zastava sa likom sv. **Vlaha** je službeno usvojena 1993. [8] i svetac je na njoj prikazan kao biskup koji blagoslovi desnom rukom, dok lijevom drži biskupski štap i model grada Dubrovnika, a okružen je zlatnim slovima S B (sl. 3); ovim je gradska zastava ponovo dobila svoj povijesni izgled.

Još jedan simbol pripisan Dubrovniku bio je grb „Vojvodstva Dubrovnik“, kako je teritorij Republike nazvan poslije pripajanja Austriji 1815. [9]: u srebrnom štitu tri plave kose grede (sl. 4). Ovaj grb je bio uključen u veliki carski grb sve do *Austro-ugarske nagodbe* 1867, poslije čega je upotreba velikog grba napuštena [10, 11, 12]. On je općenito smatran pogrešno blazoniranom verzijom gradskog grba; međutim, on je vrlo sličan zastavi kojom je **Vesconte Maggiolo** označio Dubrovnik na portolanu iz 1512. (v. dio 4, GiZ br. 24), a koja se razlikuje samo po tome što su trake ljevokose. Ova sličnost sugerira mogućnost da je autor blazona poznavao Maggiolov portolan (koji se čuva u *Državnoj knjižnici Bavarske*, **München**) ili neku drugu sličnu kartu koja trenutno nije poznata široj javnosti; svakako, ovo ostaje otvoreno za buduća istraživanja.

4. Vojvodstvo Dubrovnik, grb
Duchy of Ragusa, coat of arms
(Wikimedia Commons)

Iako je Dubrovnik mnogo puta bio označen plavo-bijelo raščetvorenom zastavom (v. dio 4), ovaj nacrt sa portolana je na kraju upotrijebljen za simbole grada koji je nalazi znatno bliže prvobitnoj lokaciji te zastave – ušću **Neretve** (v. dio 3, GiZ br. 23): 1996. godine, **Metković** je usvojio grb raščetvoren plavo i srebrno, i zastavu sa grbom na crvenom polju (sl. 5), koji su dobili državno odobrenje iste godine [13]. Autor simbola je **Nikola Vučković**, akademski slikar iz Metkovića. Dok je srednjevjekovni nacrt bio usvojen kao grb bez problema, on nije mogao biti upotrijebljen i za zastavu, pošto ga Metković nije bio koristio u tom svojstvu prije 1993., kada je usvojen sadašnji zakon, stoga je usvojeno jednobojno polje zastave, u skladu sa zakonom; crvena boja je vjerojatno izabrana kako bi zastava imala iste boje kao i nacionalna zastava Hrvatske, iako to nije izričito navedeno.

5. Grad Metković, 1993.
City of Metković, 1993
(Flags and Arms of Modern Era)

Posljednja suvremena zastava čiji nacrt bi mogao biti usvojen pod utjecajem portolana je zastava *Albanske autokefalne pravoslavne crkve* [14], koja na zlatnom polju prikazuje crvenog dvoglavog orla sa zlatnim okruglim štitom na grudima, na kojem se nalaze crveni križ i slova alfa i omega (sl. 6). Iako nekoliko drugih pravoslavnih crkava koristi slične simbole, izbor boja ovdje sugerira utjecaj zastave **Drača** sa portolana, na kojoj je obično bio prikazan crveni dvoglavi orao na zlatnom polju (v. dio 7, GiZ br. 28). Točan datum usvajanja zastave nije poznat, ali zna se da je već bila u upotrebi 2007. godine [15], iako su detalji nacrta vremenom malo mijenjani [16, 17], što je rezultiralo postojanjem nekoliko varijanti u istovremenoj upotrebi [18, 19].

6. Albanska autokefalna pravolsavna crkva (prije 2007.)
Orthodox Autocephalous Church of Albania (prior 2007)

*likeness of St. **Blaise** was officially adopted in 1993 [8]. The saint is depicted as a bishop raising his dexter hand in blessing and holding a crosier and a model of the city of Dubrovnik in his sinister hand, while flanked with the golden letters S B (Fig. 3). The city flag has thus regained its historic appearance.*

Another symbol attributed to Dubrovnik was the coat of arms of the "Duchy of Dubrovnik", as the territory of the Republic was named after the annexation by Austria in 1815 [9]: argent three bendlets azure (Fig. 4). These arms were included in the greater imperial arms until the Austro-Hungarian Compromise *of 1867, after which the use of the greater arms was abandoned [10, 11, 12]. They have generally been considered an incorrectly blazoned version of the city arms; however, they are very similar to the flag with which **Vesconte Maggiolo** marked Dubrovnik on the portolan from 1512 (see Part 4, GiZ nr. 24), which differs only in that it bears bendlets sinister. This similarity suggests the possibility that the author of the blazon had known about Maggiolo's portolan (which is kept in the* Bavarian State Library *in **Munich**) or another similar chart which is currently unknown to the wider public; certainly, this remains open for future investigation.*

*Although Dubrovnik was marked with a blue-white quartered flag many times (see Part 4), this design from the portolans was eventually used for the symbols of a city located considerably closer to the original location of the flag – the mouth of **Neretva** (see Part 3, GiZ nr. 23). In 1996, **Metković** adopted the arms quartered azure and argent, and the flag with the arms on a red field (Fig. 5), which were granted state approval in the same year [13]. The author of the symbols is **Nikola Vučković**, academic painter from Metković. While the medieval design was adopted as the arms, it could not be used for the flag as well, because Metković had not used it in that capacity before 1993, when the current legislation was adopted. Consequently a single-coloured flag field was adopted, in accordance with the law; the colour red was probably chosen so that the flag would have the same colours as the national flag of Croatia, although this was not explicitly stated.*

The last modern flag whose design might have been adopted under the influence of portolans is the flag of Orthodox Autocephalous Church of Albania *[14], which displays a red double-headed eagle on a golden field, with a golden circular shield on his breast, charged with a red cross and the letters alpha and omega in the same colour (Fig. 6). Although several other Eastern Orthodox churches use similar symbols, the colour selection here suggests the influence of the flag of **Durrës** from the portolans, which usually displayed a red double-headed eagle on a golden field (see Part 7, GiZ nr. 28). The exact date of the adoption of this flag is not currently known, but it is known to have already been used in 2007 [15], although the design details have varied slightly over time [16, 17], having resulted in existence of several variants in simultaneous use [18, 19].*

Izvori *Sources*

[1] *Flag of Venice* at Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_the_Republic_of_Venice
[2] *Flags of the World website – Historical flags of Venice*, https://www.crwflags.com/fotw/flags/it-ven-h.html
[3] *Flags of the World website – City of Venice*, https://www.crwflags.com/fotw/flags/it-venic.html
[4] *Government of Venice* at Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Venice#Government
[5] *Flag of Veneto* at Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Veneto
[6] *Flags of the World website – Veneto Region*, https://www.crwflags.com/fotw/flags/it-ven.html
[7] *Ensigns of Italy* at Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Flag_of_Italy#Naval_insignia
[8] *Flags and Arms of Modern Era website – Dubrovnik*, https://zeljko-heimer-fame.from.hr/descr/hr-du1.html#hr-du-du
[9] *Heraldry of the World Website – Austro-Hungarian Empire, Duchy of Ragusa*, https://www.heraldry-wiki.com/heraldrywiki/wiki/Duchy_of_Ragusa
[10] *Austria-Forum website*, <https://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Symbole/Bundeswappen_-_Geschichte_vor_1919>
[11] *Society of Serbian Armigers „Miloš Obilić“ – Greater Imperial Arms of Austria*, Picture, https://www.heraldikasrbija.rs/grb-boke/grb-boke-6/
[12] *Society of Serbian Armigers „Miloš Obilić“ – Greater Imperial Arms of Austria*, Explanation, https://www.heraldikasrbija.rs/grb-boke/grb-boke-10/
[13] *Flags and Arms of Modern Era website – Metković*, https://zeljko-heimer-fame.from.hr/hrvat/hr-du1.html#hr-du-mt
[14] *Flags of the World website – Autocephalous Orthodox Church of Albania*, https://www.crwflags.com/fotw/flags/al_aoc.html
[15] *Autocephalous Orthodox Church of Albania website at Internet Archive – News Report on 2007-11-28* (saved on 2012-11-03), http://web.archive.org/web/20121103002019/http://www.orthodoxalbania.org/Shqip/Shtypi%20&%20Publikimet/viti07/28nov.htm
[16] *Autocephalous Orthodox Church of Albania at Facebook – Profile Pictures* (2022-10-03) https://www.facebook.com/media/set/?set=a.514029234151767&type=3
[17] *Martin's Ecclesiastical Heraldry website – Orthodox Autocephalous Church of Albania*, https://ecclesiasticalheraldry.weebly.com/orthodox-autocephalous-church-of-albania.html
[18] *Autocephalous Orthodox Church of Albania website – News Report on 2018-01-10* (accessed on 2022-10-02), https://orthodoxalbania.org/2020/2018/01/10/kremtimi-i-ujit-te-bekuar-ne-qytete-te-ndryshme-te-shqiperise/
[19] *Autocephalous Orthodox Church of Albania website – News Report on 2021-09-06* (accessed on 2022-10-03), https://orthodoxalbania.org/2020/2021/09/06/fjeti-me-perendine-mitropoliti-i-kampales-dhe-gjithe-ugandes-jonai/

Zoran Peran

O porijeklu Petra Kružića ili Prilog o grbu Kružića od Klisa i Dražoevića Poljičkih (1)

On the Origin of Petar Kružić or A Contribution to the Coats of Arms of Kružić of Klis and Dražoević of Poljice (1)

Obitelj Kružić od Klisa (Kružići od Kruga)

O obitelji **Kružić**[1] prije **Petra** malo se zna te se predpostavlja da obitelj potječe iz mjesta **Kruge** kod **Bihaća**. Član obitelji bio je vjerojatno i Petar Kružić, budući da je uz prezime uvijek nosio i pridjevak *de Krug*. Međutim, **Pavao Ritter Vitezović** smatra da je Petar podrijetlom bio iz **Trsata**, **Janez Vajkard Valvasor** iz **Lupoglava**, **Andrija Kačić Miošić** iz **Poljica** i **Radoslav Lopašić** iz **Zvečaja** kraj **Bosiljeva**. Obitelj je dala dva istaknuta člana Petra i njegova sina **Ivana**. Petar je oko 1513. u **Klisu** obnašao vojničku dužnost, a kapetanom spomenutog grada postao je 1520. nakon pogibije bana **Petra Berislavića**. Dvije godine kasnije imenovan je i kapetanom **Senja** pa je od tada nosio naziv *kapetan senjski i knez kliški*. Godine 1527. kralj **Ferdinand I.** dao mu je u zalog Lupoglav u **Istri** za troškove održavanja povjerenih mu gradova. Godine 1529. zahvalio se na senjskoj kapetaniji i zadržao samo Klis tijekom čije je obrane poginuo 1537. Imao je tri sina: **Franju** (umro 1536.), Ivana (umro 1580.) i **Jurja** (1547.-1570.). Ivanu je 1550. godine podjeljeno viteštvo, a 1570. barunstvo. **Karlobaški Kružići**, prema obiteljskoj tradiciji, potječu od jednog Petrovog sina, a prvi je genealoški utvrđen član karlobaške obitelji **Andrija** (1613-1655).[2] Ivan je bio upravitelj županije **Liptó**, kapetan rudarske oblasti i grada **Krupine**. U listopadu 1558., kao kapetan Krupine, uzeo je dvorac **Čabrad** u zalog za 7000 forinti.[3] Čabrad je bio drugi najveći posjed u okrugu **Hont**, što svjedoći o njegovom društvenom položaju i bogatstvu. Žena mu je bila **Katalin**, kći **Pétera Pálffyja Csábrágija**, iz njihova braka potječe **Ilona** koja je postala supruga **Nikole Dietrichsteina**. Nakon smrti Nikole, njegova se udovica udala za **Istvána Illésházyja**, kasnijeg palatina. S Ilonom izumire ovaj ogranak obitelji.

Ivan Kružić, Trencsény u Slovačkoj

Grb Kružića od Klisa

Ivan Bojničić u svom grbovniku[4] donosi grb Petra Kružića, pozivajući se na izvor u *Austrijskom državnom arhivu*:[5] „U crvenom crni orao u letu nosi mrtvu životinju (možda kuna?). Nakit: crni orao s raskriljenim krilima. Plašt: crno-zlatni i crveno-srebreni.“[6] Grb je poveljom dodjeljen Ivanu Kružiću, uz napomenu kod dodjele grba, da je isti grb posjedovao njegov otac Petar. Još dva su opisana grba u Bojničićevom grbovniku bez ilustracije, nalaze se kod opisa grba obitelji Kružić. Bojničić na temelju dva pečata iz 1531, donosi opis grba **Hieronimus Horwath de Klyz** (Jerolim Horvat od Klisa), gubernatora opatije **Topusko**[7] i grb s pečata **Stjepana Horvata** iz 1604:[8] „U polju štita orao u letu nosi mrtvu životinju (možda ovca?). Nakit: orao s raskriljenim krilima.“[9] Grbovi su identični s grbom Kružića, međutim Bojničić ne nalazi poveznicu s njima.

Istarski heraldičar **Benedetti** donosi opis grba Petra Kružića: u polju štita; iznad obeliska orao u letu nosi lisicu koju je ugrabio, u glavi (vrhu) štita slova P i K. Na temelju inicijala Benedetti donosi zaključak da se vjerovatno radi o inicijalima Petra Kružića.[10] Izvor grba je nepoznat, s obzirom na blazon može se zaključiti da je izvornik grb koji je bio uklesan u kamen, na nama nepoznatom mjestu (možda na kaštelu Lupoglav koji je razoren) ili je otisak pečata. Poznavajući grb Ivana Kružića, sina Petra, obelisk je vjerojatno pukotina u mediju (kamen ili vosak). Grbovi na području **Hrvatskog i Slavonskog kraljevstva** u štitu nisu nikada sadržavali inicijale, već su kod pečata (pečatnjaka) bili ugravirani izvan grba. Kod ovog grba se vidi mletački utjecaj (primorje Istre i **Dalmacije**), gdje je česta praksa da se unutar polja štita dodaju inicijali vlasnika grba.

The Kružić of Klis (Kružić of Krug) Family

*Little is known of the **Kružić**[1] family before **Petar**. It is assumed that the family originated in **Kruge** near **Bihać** (in present-day Bosnia and Herzegovina). Petar Kružić was probably a family member, as he always added the attribute* de Krug *to his name. However, **Pavao Ritter Vitezović** deems that Petar originated in **Trsat**, **J. W. Vlavasor** states he comes from **Lupoglav**, **A. Kačić Miošić** suggests **Poljice**, and **R. Lopašić** puts his origins in **Zvečaj** near **Bosiljevo**. The family produced two prominent members, Petar and his son **Ivan**. Petar served military duty in **Klis** around 1513 and became captain of the city in 1520 after the demise of Ban **Petar Berislavić**. After two years, he was also appointed a captain in **Senj**, so he carried the title* captain of Senj and duke of Klis. *In 1527 King **Ferdinand** granted him Lupoglav in **Istria** for the maintenance expenses of the cities entrusted to him. In 1529 he renounced the Senj captainship and kept only Klis, which he died defending in 1537. He had three sons: **Franjo** (d. 1536), Ivan (d. 1580), and **Juraj** (1547-1570). Ivan was granted knighthood in 1550 and appointed baron in 1570. The **Kružićs of Karlobag**, after the family tradition, originated from one of Peter's sons, but the oldest family member recorded genealogically in Karlobag is **Andrija** (1613-1655).[2] Ivan was governor of the **Liptó County** (in present-day **Slovakia**) and captain of the mining district and town of **Krupina** (also in present-day Slovakia). In October 1558, as captain of Krupina, he leased there for 7000 forints the castle of **Čabrad**,[3] Čabrad being the second largest state in the **Hont** district, testifying to his social status and wealth. He and his wife **Katalin**, daughter of **Péter Pálffy Csábrági**, had a daughter **Ilona**, who married **Nikola Dietrichstein**. After Nikola's death, the widow married **István Illésházy**, who became a palatin. With Ilona, this family branch died out.*

The Coat of Arms of Kružić de Klis

*In his armorial book, **Ivan Bojničić**[4] presents the coat of arms of Petar Kružić, citing a source in the* Austrian state archives:[5] *“Gules an eagle sable flying and carrying a dead animal (possibly a marten?). Crest: an eagle sable displayed. Mantle: sable-or and gules-argent.”*[6] *The coat of arms was granted with an armorial letter to Ivan Kružić, although the letter mentioned that the same coat of arms was held by his father Petar.*

*Bojničić describes two other coats of arms without illustrations. After a 1531 seal, the arms of **Hieronimus Horwath de Klyz** (Jeronim Horvat of Klis), governor of **Topusko Abby**,[7] and from a 1604 seal of **Stjepan Horvat**:[8] “An eagle flying carries a dead animal (possibly a sheep?). Crest: eagle displayed.”*[9] *Even if these arms are identical to Kružić, Bojničić cannot explain the connection.*

*Istrian heraldist **Benedetti** blazons the arms of Petar Kružić: “in a shield over an obelisk an eagle flying carrying a fox he caught, and in the chief initials P and K.” From those initials Benedetti concluded that it must be Petar Kružić.*[10] *A source for this coat of arms is unknown, and from the blazon we may conclude that it was either stone-carved at some unknown location (possibly the Lupoglav castle before it was destroyed) or from a seal. Knowing the Ivan Kružić arms, the mentioned obelisk would likely be a crack in the medium (stone or wax). The coats of arms in the **Croatian and Slavonian Kingdom***

Mađarski heraldičari donose blazon grba Ivana Kružića. U grbovniku *Plemstvo Ugarske i pripadajućih zemalja krune sv. Stjepana*[11] **Gézo pl. Csergheö** na temelju blazona **C. I. Fejérváryja** donosi crtež grba Kružića, točnije samo štit, uz napomenu da postoji i drugi blazon njegova suradnika **Ivan pl. Nagya**: Bik korača na tlu, na njegovim leđima orao koji ga je uhvatio kandžama i kljunom (sve u naravnoj tinkturi).[12] Nije poznat razlog zbog koga se odlučio na interpretaciju grba Fejérváryja, (vjerovatno zbog blazona u tinkturama), a ne svog suradnika Ivana pl. Nagya, koji je opisao kameni grbu u svom djelu[13] kada piše o obitelji Kružić.[14] Nagy navodi: Petar Kružić je kao kapetan **Ostrogona** primio povelju o plemstvu 1525. Njihov grb, kakav se danas vidi na vratima rosenberškog dvorca: orao koji raširenih krila kida lisicu.[15] Postoje i drugi opisi na temelju pečata Ilone Kružić gdje u vosku neki prepoznaju pelikana i sl. Pečat je važan iako nepouzdani izvor kod opisa grba, malih je dimenzija, može biti loše umjetničke izrade ili razmazan prilikom utiskivanja, zbog pukotina, odlamanja i sl. Na sreću sačuvana su dva grb Ivana Kružića koji su izrađeni na temelju izvornika.

Jedan od njih je grb što ga je blazonirao Ivan pl. Nagy. Nakon što je godine 1575. Ivan dobio dvorac **Pezinoik** započeo je radove na njegovom popravku. Dvorac je dobio novi renesansni izgled, proširene su i preinačene stambene i gospodarske zgrade. Tom prilikom na pročelju kule su uzidani Ivanov grb i natpis: MAGNIFICVS DONVS IOANES KRVSITH // LIBER BARO DE LEPOGLAVA[16] COMES COMITA= // =TAS LIPTOVIENSIS AC SACRE CESAREAE // REGIAEQ MTIS CONSILIARIVS ET IN REGNO HVNGARIAE MAGISTER CVRIAE. Iznad natpisa nalazi se grb: u polju štita raskriljeni orao drži (hvata) kunu koja gleda u orla. Iznad štita plemićka kaciga s plaštom i nakitom; orao i kuna kao na štitu.

Grb na portretu Ivana Kružića koji se čuva u dvorcu (muzej), **Trencsény** u **Slovačkoj**: u crvenom polju štita crni raskriljeni orao drži (hvata) kunu. Iznad štita plemićka kaciga s nakitom; orao i kuna kao na štitu. Plašt crno-zlatni. Temeljem izgleda repa, može se zaključiti da je životinja s kitnjastim repom na reljefu i slici sigurno nije vuk već lisica ili kuna. Da se ipak radi o kuni odaju tinkture grba na slici.

Grb Kružiča u *Ilirskim grbovnicima* se bitno razlikuju od opisanih. U zlatnom polju štita stoji raskriljeni orao kvadriran u kvadratiće crno-srebrene. Iznad štita turnirska kaciga s točenicom, u nakitu: raskriljeni orao kvadriran u crno-srebrene kvadratiće. Plašt: crno-zlatni.[17]

U hrvatskoj heraldici su mi također poznati grbovi s istim heraldičkim motivom. Orao hvata lisicu ili neku drugu sličnu životinju iz porodice psa. **Dražojevića Poljičkih** iz **Omiša**, **Farkaša od Čave** iz **Bihaća** i **Luposignolija Vareškog** i **Livanjskog** iz **Splita**. Njih ćemo razmotriti sljedećem broju i predložiti neke zaključke o porijeklu Petra Kružiča injegovog grba.

would never include initials in the shield; in seals they would be carved outside the arms. This shows the influence of ***Venice*** *(Istria and the* ***Dalmatian*** *littoral), where the inclusion of owners' initials in the shield of a seal was a frequent practice.*

A Hungarian heraldist provides an Ivan Kružić blazon. In his Nobility of Hungary and adjacent lands of the crown of St. Stephen,[11] ***Gézo de Csergheö*** *based on* ***C. I. Fejérváry****'s blazon provides a drawing of the shield only. The blazon is provided by* ***Ivan v. Nagy****: an ox passant with an eagle clutching it on the back all proper.*[12] *It is unclear why he decided to show the Fejérváry interpretation (possibly because of tinctures in the blazon), while Nagy described a stone-carved version*[13] *when writing on the Kružić family.*[14] *Nagy states: Petar Kružić received his charter of nobility while captain of* ***Esztergom*** *in 1525. His coat of arms, can be seen today on the doors of the Rosenberg Castle: an eagle displayed tearing a fox.*[15] *Other blazons are based on the seal of Ilona Kružić, where some historians see a pelican in the wax imprint. Seals can be tricky sources for arms because of small size, bad artistry, or sloppy impression. They may also be cracked or otherwise damaged. Luckily, two coats of arms that were based on the original coat of arms of Ivan Kružić still exist.*

One is the one blazoned by Nagy. After acquiring the ***Pezinoik*** *castle in 1575, Ivan begins repairs. The castle got a new Renaissance look, was much enlarged, and on the façade, a coat of arms and inscription were added:* MAGNIFICVS DONVS IOANES KRVSITH // LIBER BARO DE LEPOGLAVA[16] COMES COMITA= // =TAS LIPTOVIENSIS AC SACRE CESAREAE // REGIAEQ MTIS CONSILIARIVS ET IN REGNO HVNGARIAE MAGISTER CVRIAE. *The coat of arms is set over the inscription: a displayed eagle holding (catching) a marten gazing toward the eagle. The helmet includes a mantle and a crest: eagle and marten as in the shield.*

The coat of arms on the portrait of Ivan Kružić held in the castle museum in ***Trencsény*** *in Slovakia: gules an eagle displayed sable holding (catching) a marten. A helmet with crest: eagle and marten as in the shield. Mantle: sable and or. On the basis of the animal's fluffy tail, both on the carving and in the painting, we may conclude it is not a wolf, but it may be a fox or a marten. The coloring in the painting confirms it is a marten.*

However, the Illyrian armorials *include a considerably different coat of arms for Kružić: Or an eagle displayed chequy sable and argent. A helmet with a torse and a crest: an eagle displayed chequy sable and argent. Mantle: sable and or.*[17]

On the other hand, other coats of arms in Croatian heraldry show an eagle catching a fox or other small animal of the canine family: ***Dražojević Poljički*** *from* ***Omiš****,* ***Farkaš*** *of* ***Čava*** *from Bihać and* ***Luposignoli*** *of* ***Vareš*** *and of* ***Livno*** *from* ***Split****. We shall consider these in the next installment, and shall try to provide some conclusions on the origin of Petar Kružić and his coats of arms.*

1 Chruzich, Cruce, Crusich, Crusith, Krwsyth, de Croog, de Kroog.

2 http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_11464

3 KENYERES István 2002 (szerk.): *XVI. századi uradalmi utasítások - Utasítások a kamarai uradalmak prefektusai, udvarbírái és ellenőrei részére I.* Fons könyvek 2/1, 131

4 BOJNIČIĆ Ivan, 1899: 98, T.69.

5 *Legitimation und Verleihung des väterlichen Wappens durch Kaiser Ferdinand d. d. Wien, 22. November 1529 für Johann Krusich, Sohn des Peter Krusich.* Reichs-Registraturbücher K. Ferd. Bd. VII Fol. 93, Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchiv.

6 *Wappen: In R. ein fliegender n. # Adler, ein vierfüssiges nat. Thier (animal morteus [Marder?] dictum) haltend. Kleinod: # Adler mit ausgebr. Flügeln.*

7 Hrvatski državni arhiv, (cista privilegiorum)

8 Pečat. 1604 d. Stef. v. Horvath. – Arvaer Schlossarchiv. Nicol. v. Kubinyische Sammlung

9 BOJNIČIĆ: 66.

10 *Arma: Di... sopra un obelisco una volpe ghermita da un'aquila dal volo aperto di ... nel capo le lettere P.K. (tali lettere rappresentano probabilmente le iniziali del Cavaliere Pietro Krussich. [Crussich]).*

11 CSERGHEÖ Géza *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*, Bauer und Raspe, Nürnberg. 1893.

12 *Stier auf n. Boden schreitend, in dessen Rücken sich ein Adler mit d. Fängen u. mit d. Schnabel einzuhacken scheint.*

13 NAGY Iván *Obitelji Mađarske SVEZAK ŠESTI.* Obitelj Krušić. (Lepoglavai †.): 437.

14 *Czimerük – mint az a rozembergi vár kapuján tán ma is látható: * egy rókát tépő sas szétterjesztett szárnyakkal*

15 Nagy za izvor navodi: / *Nagy provides this source*: Kaprinai Mss. B. tom. XXVIII. p. 24.

16 *Baro de Lepoglava*, č. barun Lupoglava (u Istri, ne Lepoglava u Zagorju), zbog ovog natpisa u mađarskoj literatiuri pogrešno se naziva barunom od Lepoglave. *Read Baron of Lupoglav (in Istria, and not Lepoglava in Zagorje) - due to this inscription Hungarian literature often names him Baron of Lepoglava.*

17 *Korjenić-Neorićev grbovnik iz 1595*. Nacionalna i sveučilišna knjižnice u

Matija Horvat

Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (12)

Uporaba hrvatskog šahiranog grba kao vojnog simbola (2)

Some Croatian (and Hungarian) Military Flags of the 15th and 16th Centuries (12)

Use of the Croatian checkered coat of arms as a military symbol (2)

Simboli su kroz povijest bili podložni promjenama i mijenjao im se prvobitni izgled do granice (ne)prepoznatljivosti, sukladno željama onih koji su se istim kitili. U heraldici i veksilologiji nailazimo na nekoliko takvih primjera, a od onih vezanih za našu povijest vrijedi istaknuti simbol **Burgundije** i (kasnije) obitelji **Habsburg** – burgundski križ. Riječ je o simbolu u obliku crvenog Andrijinog križa sastavljenog od dviju ukrštenih okresanih grana. Ovu imprezu burgundskih vojvoda prvi je počeo upotrebljavati vojvoda **Ivan Neustrašivi** (i to ne prije 1411.), premda nije poznato kada je simbol dobio svoj konačan izgled. Udajom **Marije Burgundske**, kćeri posljednjeg vojvode Burgundije **Karla Smjelog** (1433.-1477.), za **Maksimilijana I. Habsburga** (1486.-1519.), burgundske su zemlje došle u posjed Habsburga, a s njima i burgundski križ koji je Maksimilijan I. prihvatio kao svoj, te je često korišten u sprezi sa simbolima *Reda zlatnog runa* (kojeg je osnovao burgundski vojvoda **Filip Dobri** 1430. god.). Još za vrijeme Karla Smjelog križ je korišten u raznim varijantama, ne samo u različitim bojama, već i kao križ sastavljen npr. od običnih krakova ili strijela.[1] Različite inačice pojavljivale su se i kod Habsburga i njihovih podanika, a kao takav simbol je našao put i do hrvatskih zemalja, gdje će biti korišten i kao križ od okresanih grana sa i bez kresiva i kao Andrijin križ sa običnim gredama na zastavama hrvatskih vojnika i plemstva.[2] Vidimo kako se jedna inačica uvelike razlikovala od druge, ali unatoč tome simbol nije izgubio svoju ulogu, a to je predstavljanje onoga koji ga je istaknuo. Drugim riječima, promjena izgleda je bila samo to, „umjetnička sloboda“, želja nositelja zastave (ili nekog drugog predmeta) da se istakne u „moru“ drugih koji su koristili taj simbol, no funkcija istoga ostala je nepromijenjena – burgundski križ je i dalje bio znamen Habsburga. Znakovi poput burgundskog križa doživljavali su transformacije upravo iz razloga jer je riječ o univerzalnome simbolu, simbolu pod kojim su okupljeni ljudi i zajednice iz različitih krajeva i podrijetla, i čija se upotreba nije vezala samo za jednog vladara u samo jednoj zemlji. Zbog njegove raširenosti i prepoznatljivosti, habsburški podanici mogli su prilagođavati i mijenjati izgled burgundskog križa, bez straha da se isti zamijeni za nešto drugo.

Karta Jorge Aguiara iz 1492., detalj s hrvatskom obalom.
The 1492 Jorge Aguiar portolan, detail of Croatian coastline.

U tome kontekstu vrijedi istraživanje oko upotrebe hrvatskog šahiranog grba kao vojnog simbola pomaknuti van uobičajenih okvira, tj. van traženja crvenih i bijelih kvadrata na zastavama i sličnoj opremi. Šahirano polje kao grb Hrvatske je uvedeno dosta kasno, u zadnjem desetljeću 15. st. i njegova opća prihvaćenost u prilično kratkom vremenu nakon nastanka zaslužuje posebnu pažnju povjesničara i istraživača za koju u slijedećim redovima nažalost nema mjesta, ali smatram kako nije pogrešno pretpostaviti kako je hrvatski šahirani grb već u rano doba svoga postojanja postao univerzalnim simbolom Hrvatske i Hrvata. Jedino tako se mogu objasniti varijante istoga koje su bile u upotrebi najkasnije 30 godina od nastanka grba, a koje su podrazumijevale različit broj polja na

Leonhard Beck:
Bitka Hrvata *Battle of Croats*
detalj *detail*

Throughout history, symbols have been subject to change, and their original appearance has changed to the point of (un)recognizability, according to the wishes of those who adorned themselves with them. In heraldry and vexillology, we come across several such examples, and among those related to our history, it is worth highlighting the symbol of ***Burgundy*** *and (later) the* ***Habsburg*** *family – the Burgundian cross. It is a symbol in the form of a red St. Andrew's cross (saltire) composed of two crossed pruned branches. This impreza of the Burgundian dukes was first used by duke* ***John the Fearless*** *(and not before 1411), although it is not known when the symbol had its final appearance. With the marriage of* ***Mary of Burgundy****, daughter of the last duke of Burgundy,* ***Charles the Bold*** *(1433-1477), to* ***Maximilian I of Habsburg*** *(1486-1519), the Burgundian lands came into the possession of the Habsburgs, and with them the Burgundian cross, which Maximilian I accepted as his own and was often used in conjunction with the symbols of the* Order of the Golden Fleece *(founded by the Burgundian duke* ***Philip the Good*** *in 1430). Even during the time of Charles the Bold, the cross was used in numerous variants, not only in different colors, but also as a cross composed of, for example, ordinary arms or arrows.[1] Different versions appeared among the Habsburgs and their subjects, and as such a symbol found its way to Croatian lands, where it was used as a cross made of pruned branches with and without fireiron and as St. Andrew's cross with ordinary beams on the flags of Croatian soldiers and nobility.[2] We see how one version differed greatly from the other, but despite this, the symbol has not lost its role, which is to represent the one who pointed it out. In other words, the change in appearance was just that, "artistic freedom", the desire of the bearer of the flag (or some other object) to stand out in the "sea" of others who used that symbol, but the function of the same remained unchanged: the Burgundian cross is still the flag of the Habsburgs. A sign such as the Burgundian cross experienced transformations precisely because it is a universal symbol, a symbol under which people and communities from different regions and origins are gathered, and whose use is not tied to just one ruler in just one country. Because of the widespread use and recognition of the Burgundian cross, Habsburg subjects could adapt and change its appearance, without fear of it being mistaken for something else.*

In this context, it is worth researching the use of the Croatian checkered coat of arms as a military symbol beyond the usual framework (ie, beyond the search for red and white squares on flags and similar equipment). The checkered field as the coat of arms of Croatia was introduced quite late, in the last decade of the 15th century, and its general acceptance in a fairly short time after its creation deserves special attention from historians and researchers, for which there is unfortunately no place in the following lines, but I think it is not wrong to assume that the Croatian checkered coat of arms became a universal

1 Za dobar pregled inačica i varijacija burgundijskog križa na zastavama vojnika vojvode Karla Smjelog vidi: | *For a review of Burgundy cross versions and variations on military flags of Charles the Bold, see*: Florence Deuchler, *Die Burgunderbeute: Inventar der Beutestücke aus den Schlachten von Grandson, Murten und Nancy, 1476/1477*; Pat McGill, Armand Pacou, Rod Erskine-Riddell, *The Burgundian Army of Charles the Bold: The Ordonnance Companies and Their Captains*.

2 Vidi *See* Matija Horvat „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (2) Bitka na Krbavskom polju 9. rujna 1493.“, *GiZ* 23: 8-9; Matija Horvat „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (4) Bitke na sisačkom bojištu 1591.-1595. godine (1)“, *GiZ* 25: 12-15.

3 Larry Silver, *Europe`s Turkish Nemesis*, str. 257.

4 Tomislav Todorović, „Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (2) Zastava Šibenika“, *GiZ* 22: 25-26.

5 Na ukrajinskoj obali ucrtana je kvadratna zastava sa bijelo-crvenim šahiranim poljem (6x7). Čini se privlačnom pretpostavka kako je autor možda nehotice pogriješio, i zamijenio zastave prilikom stvaranja mape, te bi se tako zeleno-bijela zastava trebala nalaziti na ukrajinskoj, a bijelo-crvena na hrvatskoj obali. Tada bi bijelo-crvena zastava nesumnjivo bila prikaz hrvatskog stijega, ali nažalost takve pretpostavke, odnosno domišljanja zasad se ne mogu potvrditi ili biločime potkrijepiti.
A square flag with red and white cheques (6×7) is drawn at Ukrainian coasts. A thesis that the artist switched the coloring by mistake between the two chequy flags seems attractive. That would make the red-white chequy flag indubitably Croatian, but this thesis is not at present supported by any evidence.

zastavnome polju zavisno od nositelja zastave, kao i boja početnog polja te njegovo kombiniranje sa drugim simbolima (vjerskim i vladarskim) i pojava inačice u vidu raščetvorenog polja.

Prilagođavanje hrvatskog grba nije se zaustavilo samo na broju kvadrata i rasporedu boja, već je uključivalo i promjenu boja polja. Tako se na slici **Hansa von Aachena** *Bitka kod Siska* iz 1593. godine nalazi prikaz Hrvatske u alegoriji ženske osobe s krunom i žezlom.[3] *Hrvatska* sjedi na otočiću unutar rijeke, a božica *Viktorija* pruža joj lovorov vijenac, simbol pobjede, dok okolo bjesni bitka za **Sisak**. Suknja *Hrvatske* ispunjena je šahiranim poljima, u bijeloj i plavoj boji, što je neupitno umjetnikov prikaz hrvatskog grba. Hrvatski grb je predstavljen drugačije od službene varijante i na oltarnoj slici **Ivana Eisenharta** *Hrvatski velikaši pred kraljem Ladislavom* (nastaloj između 1690. i 1705.), koja se danas nalazi u *Muzeju grada Zagreba*, te na *Škrinji privilegija kraljevine* koju je dao izraditi **Ivan Zakmardi Dijankovečki** 1643. godine za čuvanje važnih isprava i dokumenata. Na oba primjera hrvatski grb je obojan plavom i bijelom bojom. Raširenost i prepoznatljivost šahiranog bolja kao hrvatskog simbola u 17. st. do te mjere da su se proizvoljno mijenjale boje polja svakako neće iznenaditi nikoga, ali čini se kako se zamjena crvene sa nekom drugom bojom može datirati u prve godine uvođenja hrvatskog šahiranog grba. Povjesničari i istraživači odmah će se pritom sjetiti portolanske mape koju je 1492. godine izradio Portugalac **Jorge de Aguiar**, a danas se čuva u *Knjižnici Sveučilišta Yale*.[4] Na njoj je, između **Trogira** i **Šibenika** zabodena kvadratna zastava sa zeleno-bijelim šahiranim poljem (7×7).[5] Zastava je identificirana kao zastava grada Šibenika, premda postoje mišljenja da bi se moglo raditi o dubrovačkoj zastavi.[6] Argument za to kako se radi o šibenskoj zastavi je taj što je ime Šibenika na mapi ispisano crvenom bojom, za razliku od Trogira, međutim mnoga mjesta na mapi ispisana su crvenom bojom pa nemaju prikazane vlastite zastave. Pretpostavke kako je zastava možda plod mašte autora[7] ne doimaju se vjerojatnima, jer su zastave europskih mediteranskih zemalja točno prikazane (Venecija, Genova, Kastilja, Aragon, Osmanlijsko carstvo). Zastava u svom obliku sasvim sigurno nije pripadala Šibeniku ili Trogiru, jer su oni kao gradovi Mletačke republike koristili mletačku zastavu sa likom lava sv. Marka.[8] Zastava je stoga najvjerojatnije pripadala nekoj od utvrda ili gradova u blizini Šibenika i Trogira, odnosno predstavljala je hrvatsko zaleđe – u ovome slučaju lučku županiju. Najizgledniji kandidat bi bio grad **Skradin**, koji se nalazi 18 km sjeverno od Šibenika. Grad je 1411. hrvatski ban **Karlo Kurjaković** preoteo od Mlečana, i ostao je u hrvatskoj vlasti sve do pada pod Osmanlije, 1522. godine. Prema tome, zeleno-bijela zastava bi mogla pripadati braniteljima Skradina, odnosno vojnicima lučke županije koji su je izradili po uzoru na hrvatski grb. Drugi primjer zamjene boja odnosi se na isto razdoblje, između 1490. i 1492. godine, ali potječe iz kasnijeg izvora. Riječ je o prikazu rata za ugarsko prijestolje između **Vladislava II. Jagelovića** i Maksimilijana I. Habsburga u djelu **Albrechta Altdorfera** *Trijumfalna povorka cara Maksimilijana*, nastalome između 1512. i 1515. godine.[9] U bitci pristaše Jagelovića nose četiri zastave; dvije crvene sa bijelim križem kao simbolom Vladislava te jednu sa zlatnim i crnim gredama i jednu sa crno-bijelim šahiranim poljem. Nameće se zaključak kako su grede i šahirano polje ovdje prikazani kao simboli Mađarske i Hrvatske, odnosno Jagelovićevih privrženika iz tih zemalja, i prema tome crno-bijelu zastavu je kao vlastitu oznaku, uz Jagelovićevu crvenu s križem, istaknuo neki hrvataski plemić. Altdorferova povorka nije jedini izvor gdje zajedno srećemo mađarske i hrvatske zastave u svim njihovim varijantama – imajući u vidu zajedničku povijest to nas svakako ne čudi - vrijedi se prisjetiti **Schreierovog** prikaza *Mohačke bitke* i **Ostendorferovog** prikaza *bitke kod Leobersdorfa*.[10] Jedan od takvih događaja gdje su se zajedno borili Hrvati i Mađari je i opsada

J. Siebmacher:
Uskočki zapovjednik kod Klisa 1596.
Uskoks Commander near Klis 1596.

symbol of Croatia and Croats in the early days of its existence. This is the only way to explain the variants of the same that were in use no later than 30 years after the creation of the coat of arms, and which implied a different number of fields on the flag field depending on the flag bearer, as well as the color of the initial field and its combination with other symbols (religious and sovereign) and the appearance of a version in the form of a square field.

The adaptation of the Croatian coat of arms did not stop only at the number of squares and the arrangement of colors, but also included changing the colors of the fields. Thus, in ***Hans von Aachen****'s 1593 painting "Battle of Sisak", there is a representation of Croatia in the allegory of a female with a crown and a scepter.*[3] Croatia *sits on a small island in the river, and the goddess* Victoria *gives her a laurel wreath, a symbol of victory, while the battle for* ***Sisak*** *rages around. The skirt of* Croatia *is filled with checkered fields, in white and blue, which is undoubtedly the artist's representation of the Croatian coat of arms. The Croatian coat of arms is presented differently from the official variant on the altar painting by* ***Ivan Eisenhart*** *"Croatian noblemen before King Ladislav" (created between 1690 and 1705), which is now in the* Museum of the City of Zagreb*, and on the* Chest of Royal Privileges *commissioned by* ***Ivan Zakmardi Dijankovečki*** *in 1643 for keeping important documents and charters. In both examples, the Croatian coat of arms is painted blue and white. The spread and recognition of the checkered fields as a Croatian symbol in the 17th century to the extent that the colors of the field were changed arbitrarily will certainly not surprise anyone, but it seems that the replacement of red with another color can be dated to the first years of the introduction of the Croatian checkered coat of arms. Historians and researchers will immediately remember the portolan map that was created in 1492 by Portuguese cartographer* ***Jorge de Aguiar****, and today it is kept in the* Yale University Library.[4] *On it, between Trogir and Šibenik, appears a square flag with a green and white-checkered field (7×7).*[5] *The flag has been identified as the flag of the city of Šibenik, although there are opinions that it could be the flag of Dubrovnik.*[6] *The argument for the Šibenik flag is that the name Šibenik is written in red on the map, unlike Trogir, but many places on the map are written in red and do not have their own flags shown. Assumptions that the flag may be a figment of the author's imagination*[7] *do not seem likely, because the flags of European Mediterranean countries are accurately depicted (Venice, Genoa, Castile, Aragon, Ottoman Empire). The flag in its form certainly did not belong to Šibenik or Trogir, because they, as cities of the Venetian Republic, used the Venetian flag with the image of the lion of St. Mark.*[8] *The flag therefore most likely belonged to one of the forts or towns near Šibenik and Trogir, that is, it represented the Croatian hinterland – in this case, the county of* ***Luka****. The most likely candidate would be the town of* ***Skradin****, which is located 18 km north of Šibenik. In 1411, the Croatian ban* ***Karlo Kurjaković*** *captured the city from the Venetians, and it remained under the Croatians until it fell under the Ottomans in 1522. Therefore, the green and white flag could belong to the defenders of Skradin, that is, to the soldiers of the Luka County who made it based on the Croatian coat of arms. Another example of changing colors dates to the same period, between 1490 and 1492, but comes from a later source. It is the depiction of the war for the Hungarian throne between* ***Vladislav II Jagelo*** *and Maximilian I of Habsburg in* ***Albrecht Altdorfer****'s work* The Triumphal Procession of Emperor Maximilian*, created between 1512 and 1515.*[9] *In the battle, supporters of Jagelo carry four flags; two red with a white cross as the symbol of Vladislav Jagelov, one with gold and black stripes, and one with a black and white checkered field. The conclusion is that the beams and the checkered field are shown here as symbols of Hungary and Croatia, that is, of Jagelo's supporters from those countries, and therefore the black and white flag*

6 Mate Božić, „PRIČA O GRBOVIMA NA PODRUČJU HRVATSKE: Što je u XIV. Stoljeću zabilježio nepoznati španjolski redovnik", dostupno ovdje https://dalmatinskiportal.hr/hrvatska/prica-o-grbovima-na-podrucju-hrvatske--sto-je-u-xiv--stoljecu-zabiljezio-nepoznati-spanjolski-redovnik/42336 .

7 Tomislav Todorović, „Zastave jadranskog priobalja na portolanskim kartama (2) Zastava Šibenika", *GiZ* 22: 26.

8 Vidi npr. zastavu Šibenika na portolanu iz 1421. god. kojeg je izradio *See, eg, the flag of Šibenik at 1421 portolan by* Francesco de Cesanis, Museo Civico (Correr) Venecija https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portolan_chart_by_Francesco_de_Cesanis_(1421).jpg

9 Vidi *See* Matija Horvat, „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (8) Zastave iz doba Matije Korvina, Jagelovića i Maksimlijana I. Habsburga", *GiZ* 29: 22-26.

11 http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=184

12 http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10178

13 http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67474

14 Nikola IV Zrinski-Sigetski se istaknuo tokom bitke i bio nagrađen zlatom i konjem od cara Karla V. Vidi: *Nikola IV Zrinski-Sigetski excelled in the battle and was awarded with gold and a horse by emperor Charles V. See:* Hrvoje Petrić, *Nikola IV. Šubić Zrinski. O 450. obljetnici njegove pogibije i proglašenju 2016. „Godinom Nikole Šubića Zrinskog"*, http://www.matica.hr/hr/530/nikola-iv-subic-zrinski-27448/

Beča, koja je trajala od 26. rujna do 14. listopada 1529. godine. Sa hrvatske strane u obrani grada sudjelovali su tadašnji hrvatski ban **Ivan Torkvat Karlović**, kao glavni zapovjednik hrvatskih postrojbi,[11] **Petar Keglević**,[12] **Nikola Zrinski Sigetski**[13, 14] i **Ivan Lenković**.[15] Najpoznatiji grafički izvor za tu opsadu jest svakako tzv. *Meldemannov plan*. Radi se o drvorezu na kojem se nalazi mapa Beča prikazanog tokom opsade. Drvorez je napravljen 1529. godine na 6 zasebnih drvenih blokova, a autorstvo se pripisuje ili **Sebaldu Behamu** ili **Nikolausu Meldemannu**.[16] Izradu je sponzoriralo gradsko vijeće **Nüremberga**,[17] a obojanu mapu izdao je 1530. godine Nikolaus Meldemann u Nürembergu.[18] Prema riječima samog izdavača mapa je nacrtana od strane „poznatog slikara", koji se nalazio na tornju katedrale *sv. Stjepana*.[19] Dimenzije mape su 812×856 mm.[20] Na kutovima mape nalaze se grbovi **Ugarske**, **Češke**, **Austrije** i **Beča**. U središtu mape je katedrala *sv. Stjepana*, oko koje se prostire sam grad Beč i okolica u panorami od 360 stupnjeva. Sa tornja katedrale visi trokutasta ugarska zastava, sa tri crvene i bijele grede. Sjeverno od katedrale nalaze se dvije vojničke formacije: jedna konjanička i jedna sastavljena od pješaka. Pješaci[21] imaju dvije ogivalne zastave, od kojih jedna na sebi ima četiri bijele i crne (tamnosmeđe) grede, a druga crvene i bijele četverokute. Ova druga pješačka zastava već je prije prepoznata kao hrvatska zastava, sa šahiranim poljem, koju nosili Hrvati prilikom obrane grada.[22] Međutim, ono što su prijašnji istraživači uspjeli propustiti jest to da se na zastavi ne nalazi šahirano polje (sastavljeno od kvadrata), kao i to da to nije jedina takva zastava prikazana na mapi. Pažljivim promatranjem (tako što se usporedi polje zastave u odnosu na zastavno koplje) može se uočiti, premda je zastava prikazana ukoso u odnosu na katedralu, kako se na polju zastave ne nalaze kvadrati, već okomito postavljeni rombovi. Heraldičko polje ispunjeno rombovima ili tzv. dijamantima u engleskoj literaturi poznato je kao *lozengy*, a u hrvatskoj literaturi *rez kao rešetka*.[23] Konjanici nose dvije trokutaste zastave, jednu sa četiri crvene i tri bijele grede te drugu sa poljem ispunjenim vodoravno položenim bijelim i čelikasto-plavim dijamantima.[24] Južno od katedrale također su postavljene dvije postrojbe, jedna pješačka, druga konjanička. Konjanici imaju tri trokutaste zastave: jednu sa okomito postavljenim crvenim i plavim dijamantima; drugu sa tri bijele i crvene grede te treću sa sedam lijevokosih greda. Pješaci isto tako posjeduju zastave trokutastog oblika, ali sa ovalnim krajem. Jedna je crvena sa bijelim luksemburškim lavom (grb Češke), druga sa sedam ugarskih greda, treća je sa vodoravno postavljenim crvenim i plavim rombovima, a četvrta sadrži 9 (pet zeleno-žutih i četiri crne) okomitih greda (heraldički kolci).[25] Sve pješačke zastave većih su dimenzija od konjaničkih.

Meldemannov plan, dva detalja
Meldemann's Pla, two details

Jesu li zastave sa dijamantnim poljima pripadale hrvatskim vojnicima? Na to svakako upućuje činjenica što su te zastave prikazane uz one ugarske (sa gredama). Pojava zastave Češke kraljevine dodatno potvrđuje kako su zastave sa dijamantnim poljima i one sa ravnim gredama pripadale Hrvatima i Mađarima.[26] Kada bi se ta mapa uzela kao prvi primjer korištenja takvih simbola od strane Hrvata, te bi se zastave teško mogle smatrati neupitno hrvatskima, pa bi čak i prikaz crveno-bijele zastave sa dijamantnim poljima kao zastave hrvatskih četa bio doveden u pitanje. Međutim, dijamantna polja kao simbol korišten od strane Hrvata mogu se vidjeti i na poznatome drvorezu **Leohnarda Becka** *Bitka Hrvata* iz oko 1515. godine, izrađenog za djelo *Weisskunig*.[27] Radi se zapravo o prikazu *Krbavske bitke*, i na njemu je prikazan štit tarča koji je pripadao jednom od poginulih Hrvata – štit je ispunjen dijamantnim poljima.[28] Na bakrorezu nepoznatog njemačkog

was displayed as his own mark by some Croatian nobleman, along with Jagelo's red one. Altdorfer's procession is not the only source where we meet the Hungarian and Croatian flags together in all their variants. Bearing in mind the shared history, this certainly does not surprise us. It is worth recalling ***Schreier****'s depiction of the Battle of Mohács and* ***Ostendorfer****'s depiction of the Battle of Leobersdorf.*[10] *One such event where Croats and Hungarians fought together is the siege of Vienna, which lasted from September 26 to October 14, 1529. On the Croatian side,* ***Ivan Torkvat Karlović****, the then Croatian ban, participated in the defense of the city, as the chief commander of Croatian troops,*[11] *with* ***Petar Keglević****,*[12] ***Nikola Zrinski Sigetski****,*[13] *and* ***Ivan Lenković****.*[15] *The most famous graphic source for that siege is certainly the so-called* Meldemann's Plan. *It is a woodcut on which there is a map of Vienna shown during the siege. The woodcut was made in 1529 of six separate woodblocks, with authorship attributed to either* ***Sebald Beham*** *or* ***Nikolaus Meldemann****.*[16] *The production was sponsored by the city council of* ***Nuremberg****,*[17] *and Nikolaus Meldemann published the colored map in 1530 in Nuremberg.*[18] *According to the publisher himself, the map was drawn by a "famous painter" while he was perched on the tower of the Cathedral of* St. Stephen.[19] *The map size is 812×856 mm.*[20] *The corners of the map bear the coats of arms of* ***Hungary****,* ***Bohemia****,* ***Austria****, and* ***Vienna****. In the center of the map is the Cathedral of* St. Stephen*, around which extends the city of Vienna itself and its surroundings in a 360-degree panorama. A triangular Hungarian flag hangs from the tower of the cathedral, with three red and white beams. North of the cathedral are two military formations: one of cavalry and one of infantry. Infantry*[21] *soldiers have two ogival flags, one of which has four white and black (dark brown) beams on it, and the other red and white squares. This second infantry flag has already been identified as a Croatian flag, with a checkered field, which was worn by Croats during the defense of the city.*[22] *However, what previous researchers have managed to miss is that the flag does not have a checkered field (made up of squares), and that it is not the only such flag shown on the map. By careful observation (by comparing the field of the flag in relation to the flag lance) it can be seen, that although the flag is shown diagonally in relation to the cathedral, there are not squares on the field of the flag, but rhombuses placed vertically. Heraldic fields filled with rhombuses or so-called diamonds in English literature are known as* lozengy*, and in Croatian literature the* grid cut.[23] *The horsemen carry two triangular flags, one with four red and three white beams and the other with a field filled with horizontally laid white and steel-blue diamonds.*[24] *South of the cathedral, two units are also placed, one of infantry, the other of cavalry. The horsemen have three triangular flags: one with vertically placed red and blue diamonds, the second with three white and red beams, and the third with seven bends sinister. Infantry also have triangular-shaped flags, but with an oval end. One is red with a white Luxembourg lion (the coat of arms of Bohemia), the second with seven Hungarian bars, the third is with horizontally placed red and blue rhombuses, and the fourth contains nine (five green-yellow and four black) vertical bars (heraldic pales).*[25] *All infantry flags are larger than cavalry flags. Did the flags with diamond fields belong to Croatian soldiers? This is certainly indicated by the fact that these flags are shown next to the Hungarian ones (with beams). The appearance of the flag of Bohemia additionally confirms that the flags with diamond fields and those with straight beams belonged to the Croats and Hungarians.*[26] *If that map were taken as the first example of the use of such symbols by Croats, these flags could hardly be considered unquestionably Croatian,*

15 http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36004
16 Martha Pollak, *Cities at War in Early Modern Europe*, str. 113.
17 *Ibid.*
18 https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Meldeman-Plan.jpg
19 Pollak, Cities at War in Early Modern Europe, str. 113.
20 *Ibid.*
21 Kao zanimljivost vrijedi istaknuti da su ti pješaci postavljeni pokraj crkve sv. Jeronima, sveca zaštitnika Hrvatske. *It may be worth mentioning as a curiosity that the infantry is shown next to the Church of St. Jerome, patron saint of Croatia.*
22 Mate Božić, „VUČIĆU, PROČITAJ I NAUČI: Povjesničar nam je detaljno objasnio od kada se šahovnica vijori u Kninu" dostupno ovdje https://dalmatinskiportal.hr/hrvatska/knin/35481; Zvonimir Gerber, „Habsburški korijeni šahiranoga polja karlovačkoga grba", str. 59.
23 Bartol Zmajić, *Heraldika, sfragistika, genealogija, veksilologija, rječnik heraldičkog nazivlja*, str. 28.
24 Jedino je Zvonimir Gerber prepoznao i tu zastavu kao hrvatsku. Vidi: *Only Gerber recognized that as a Croatian flag. See*: Zvonimir Gerber, „Habsburški korijeni šahiranoga polja karlovačkoga grba", str. 59.
25 Ovdje nisu opisane sve zastave kršćanskih snaga, jer to nije tema i prelazi okvire ovog rada, već samo hrvatske i one koje se nalaze uz njih. *Not all Christian flags*

autora s početka 16. st. prikazana su dvojica hrvatskih plemića - *krabatten*.[29] Obadvojica su na konjima, i prikazani kao laki konjanici husari, potpuno identično odjeveni kao i hrvatski konjanici na Beckovome drvorezu. Lijevi plemić naoružan je sabljom i opremljen ovalnim štitom, na kojem se nalazi polje s dijamantima. Desni ima koplje s jednobojnim trokutastim penonom i konjanički pavis (umanjena inačica poznatog štita pavisa) na kojem je šahirano polje. Ovdje je slikovito prikazano po čemu su tadašnji Hrvati bili prepoznatljivi, odnosno što je činilo vizualni dio njihovog identiteta: nacionalni kostimi u obliku husarske odjeće te šahirano polje i polje ispunjeno dijamantima – kao proto-nacionalni simboli Hrvata.

Dijamantna polja u štitu prisutna su i kao ukras na pištolju na kremen koji se pripisuje Nikoli Zrinskom Sigetskom, sudioniku bečke opsade, koji se danas čuva u **Đurđevcu**. Pištolj je ukrašen inkrustacijom pločica od slonove kosti.[30] Na pločicama slonove kosti koje se nalaze na samoj cijevi, izrezbareni su četvrtasti štitovi (čiji se gornji i donji rub savijaju prema unutra) sa dijamantnim poljima, dok se na pločicama na kundaku nalazi list, odnosno štit u obliku lista sa dijamantnim poljima. Polja štitova na cijevi su djelomično isjenčana, tako da je štit ispunjen poljima u dvije boje, dok su polja u štitevima na kundaku jednobojna. Na jednoj pločici urezan je okvir unutar kojeg se nalazio natpis „15 NIC COM ZR 51“, a svake strane okvira, lijeve i desne, izlazi gornji dio štita sa dijamantnim poljima. Treba spomenuti i prikaz oslobađanja **Klisa** 7. travnja 1596. godine „ABRIES DER HOCHEN VOESTVNG CLISSA, DEM TVRCKEN EINGENOM[M], GESCHEHEN DEN . 7. APRILIS . ANO 15.96“, nastao iste godine ili nešto kasnije, a koji se pripisuje **Johannu Siebmacheru**.[31] U pothvatu su sudjelovali **Splićani**, **Poljičani** i senjski uskoci, čiji zapovjednik (*Capiten d. Scocchy*) zauzima istaknuto mjesto na prikazu bitke. Uskočki zapovjednik nalazi se na konju odjeven u hrvatsku „nacionalnu“ odjeću s buzdovanom u ruci, a pokraj njega su djelomično prikazani konjanici iz njegove pratnje od kojih jedan nosi štit sa rezom na rešetku. Sudeći prema svim ovim primjerima nema sumnje kako su zastave s dijamantnim poljima na Meldemannovome planu pripadale hrvatskim vojnicima.[32] Nažalost, čijim točno vojnicima, odnosno kojem od spomenutih hrvatskih velikaša su pripadale pojedine zastave, vjerojatno nećemo nikad utvrditi. Ovdje treba napomenuti kako su dijamantna polja nepoznata u hrvatskoj srednjovjekovnoj heraldici, te se njihova upotreba od strane Hrvata ne može nikako drugačije objasniti, nego da je riječ o inačici hrvatskog grba. Zašto se ta varijanta pojavila, odgovor vjerojatno leži u tome što su dijamantna polja vizualno jako slična kvadratnim poljima šahiranog grba, te saveznici i neprijatelji, gledajući iz daljine, ne bi vidjeli razliku između zastave sa dijamantnim poljima i zastave sa šahiranim poljem.[33] Zastave s dijamantnim poljima su bile dovoljno slične hrvatskom grbu da bi njihovi nositelji mogli biti identificirani kao Hrvati, a opet dovoljno različite da je pretpostavljeni vlasnik zastave mogao imati vlastiti stijeg, tj. zastavu koja bi zadovoljila njegovu moguću želju za isticanjem u gomili. Ostaje odgovoriti na pitanje zašto je dolazilo do zamjena crvene sa nekom drugom bojom prilikom prikazivanja hrvatskog grba i njegovih varijanti? Odgovor vjerojatno leži u vojnome ustroju Hrvatskog kraljevstva čija je osnova bio banderij, postrojba velikaša i bana koji su okupljali vojnike pod svoju zastavu. Postojanje tzv. banderijskih boja, jedne boje kao oznake pojedinog banderija,[34] omogućila je Hrvatima (i Mađarima) jednostavan, ali i učinkovit postupak kombiniranja i/ili stapanja zemaljskog/vladarskog simbola sa vlastitim znakovima, gdje je (u Hrvatskoj i Slavoniji) crvena boja grba kraljevine bivala zamijenjenom bojom banderija. Nije slučajnost što se Altdorfer za primjer stijega Hrvata koji su se borili za Vladislava Jagelovića odlučio za crno-bijelu varijantu, ako imamo na

and even the depiction of a red and white flag with diamond fields as the flag of Croatian troops would be questioned. However, the diamond fields as a symbol used by the Croats can also be seen on the famous woodcut by ***Leohnard Beck*** Battle of the Croats *from around 1515, made for the* Weisskunig *work.*[27] *It is actually a depiction of the Battle of Krbava, and it shows a bouched shield that belonged to one of the fallen Croats – the shield is filled with diamond fields.*[28] *Two Croatian nobles are depicted on a copperplate by an unknown German author from the beginning of the 16th century –* krabatten.[29] *Both are on horseback, and shown as hussar light horsemen, dressed exactly the same as the Croatian horsemen in Beck's woodcut. The left noble is armed with a saber and equipped with an oval shield, on which there is a field of diamonds. The right has a spear with a plain triangular pennon and an equestrian pavis (a reduced version of the famous pavis shield) on which is a checkered field. What the Croats of that time were recognizable by, that is, what made up the visual part of their identity – national costumes in the form of hussar clothing and a checkered field and a field filled with diamonds – were the proto-national symbols of the Croats.*

The diamond fields in the shield are also present as decoration on a flintlock pistol attributed to Nikola Zrinski Sigetski, a participant in the siege of Vienna, which is kept today in ***Đurđevac****. The gun is decorated with an inlay of ivory tiles.*[30] *On the ivory plates on the barrel itself, there are carved square shields (whose upper and lower edges bend inward) with diamond fields, while on the plates on the stock there is a leaf, that is, a leaf-shaped shield with diamond fields. The fields of the shields on the barrel are partially shaded, so that the shield is filled with fields in two colors, while the fields in the shields on the stock are one color. A frame with an inscription was engraved on one plate,* 15 NIC COM ZR 51*, and on each side of the frame, left and right, the upper part of the shield with diamond fields emerges. The depiction of the liberation of Klis on April 7, 1596 should also be mentioned –* ABRIES DER HOCHEN VOESTVNG CLISSA, DEM TVRCKEN EINGENOM[M], GESCHEHEN DEN. 7. APRILIS. ANO 15.96 *– created in the same year or a little later, and attributed to* ***Johann Siebmacher****.*[31] *The troops of* ***Split*** *and* ***Poljica*** *and the* Uskoks *of* ***Senj*** *took part in the undertaking, whose commander (*Capiten d. Scocchy*) occupies a prominent place in the depiction of the battle. The commander of Uskoks is on a horse dressed in Croatian "national" clothes with a mace in his hand, and next to him are partially depicted horsemen from his entourage, one of whom carries a shield with a cut on the lattice. Judging from all these examples, there is no doubt that the flags with diamond fields on Meldemann's plan belonged to Croatian soldiers.*[32] *Unfortunately, we will probably never find out exactly whose soldiers, that is, which of the mentioned Croatian magnates, certain flags belonged to. It should be noted here that diamond fields are unknown in Croatian medieval heraldry, and their use by Croats cannot be explained in any other way than that it is a version of Croatian cheques. This variant probably appeared because the diamond fields are visually very similar to the square fields of the checkered coat of arms, and allies and enemies, looking from a distance, would not see the difference between a flag with diamond fields and a flag with a checkered field.*[33] *Flags with diamond fields were similar enough to Croatian coats of arms so that their bearers could be identified as Croats, yet different enough that the supposed owner of the flag could have his own flag (ie, a flag that would satisfy his possible desire to stand out in the crowd). The question that remains to be answered is why there was a replacement of red with another color when displaying Croatian coat of arms and its variants. The answer probably lies in the military organization of the Kingdom of Croatia, whose basis was a banderium, a unit of nobles and bans who gathered soldiers under their banner.*[34] *The existence of the so-called*

depicted are discussed here, only those relevant to the scope of this paper.

26 Tako bi na ilustraciji bile prikazane zastave postrojbi iz svih triju kraljevstava kojima je Ferdinand vladao: Češkom, Mađarskom i Hrvatskom. *Thus all three of Ferdinand's kingdoms would be represented by flags: Bohemia, Hungary, and Croatia.*

27 Krešimir Kužić, *Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, str. 51.

28 Osim tarče sa dijamantnim poljima, na drvorezu su prikazane još dvije hrvatske tarče: jedna jednobojna i jedna sa nekoliko okomito položenih greda. *Beside the lozengy bouched shield, two other Croatian bouched shields are shown: one of single color and one with vertical stripes.*

29 Vladimir Huzjan, *Pokušaj otkrivanja nastanka i razvoja kravate kao riječi i odjevnog predmeta*, str. 118.

30 Janko Jelić, „Pištolj Nikole Zrinskog?“, *Husar* 13: 52-53.

31 Dostupno ovdje *Available at* RCIN 721085 - The capture of Klis,1596 (Klis [Clissa], Splitsko... (rct.uk) .

32 Možda se doima nevjerojatnim što hrvatske i mađarske zastave padaju u prvi plan na prikazu bečke opsade, ali radi se o umjetnikovome izboru, te je prikazano ono što je on želio prikazati, ili što je sam vidio. Ostali prikazi prve bečke opsade (kao npr. onaj Barthela Behama iz 1529.) ne sadrže prikaze takvih hrvatskih zastava, već onakvih kakve su općenito rabile carske i habsburške čete. *It may seem unusual that Croatian and Hungarian flags play prominent part during the siege of Vienna, but it seems the artist's choice, showing what he wanted or what he actually had seen. Other depictions of the siege (eg, by Barthel Beham of 1529) include no such flags, but rather those used by imperial and Habsburg troops in general.*

33 Zanimljivo je ovdje to što ni neki suvremeni istraživači nisu mogli uočiti razliku. *Curiously, nor could the contemporary researchers distinguish the difference.*

34 Vidi *See* Matija Horvat, „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (10) Penoni i banderijske boje“, *GiZ* 31: 18-22.

35 *Ibid.*

36 Matija Horvat, „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (4) Bitke na sisačkom bojištu 1591.-1595. godine (1)“, *GiZ* 25: 15. navedeno je kako se unutar kruga na zastavi nalazi šahirano polje, no dodatnim uvidom utvrđeno je kako je ipak riječ o dijamantnim poljima. *He states that the circle contains a chequy filed, but further examination shows the fields are actually lozengy.*

37 Vidi primjere kod *See examples in* Matija Horvat, „Neke hrvatske (i mađarske) vojne zastave iz 15. i 16. stoljeća (6) Bitke na sisačkom bojištu 1591.-1595. godine (3)“, *GiZ* 27: 21-23.

38 Ovo se možda može povezati sa saborom u Brucku na Muri 1578. godine, kada su hrvatska i slavonska vojna krajina de facto izuzete iz sastava Hrvatske i izravno

umu kako je krbavski knez Karlo Kurjaković bio jedan od rijetkih među hrv. plemstvom koji je podržao Vladislava za kralja, a njegova banderijska boja bila je upravo crna.[35] Najkasniji primjer zastave sa hrvatskim grbom u nekoj od inačica nalazimo u djelu Samuela Dilbauma *Eikonographia, Aller deren Ungarischen Stätt, Vöstungen, Castellen und Häuser, welche vonanfang der regierung Rudolphi II (etc.) biß 1603. ... belägert (etc.) worden (etc.)*, tiskanog u **Augsburgu** 1603. U djelu su tiskani bakrorezi **Wilhelma Petera Zimmermanna** sa scenama bitaka pred i za vrijeme *Dugog turskog rata* 1593.-1606., i to kao numerirane table. Na tabli 9 prikazana je *bitka kod Bresta* 19. srpnja 1592., gdje su iznenadnim napadom osmanlijske snage pod vodstvom **Hasan-paše Predojevića** strahovito porazile tamo utaborene štajerske i hrvatske čete (kojima je zapovijedao ban **Toma Erdődy**). Među nekim od šatora u kršćanskome logoru postavljena je pravokutna zastava, koja je prikazana u vijorenju. Zastava na sebi ima Andrijin križ, na čijoj se sredini nalazi dodatno obrubljeni krug – polje kruga je osjenčano, i mogu se primijetiti najmanje dvije lijevokose i jedna desnokosa linija, koje su se križale. Nažalost, s obzirom na dimenzije samog bakroreza i prikaza bitke, zastava nije mogla biti prikazana u većem detalju, ali umjetnik je koliko toliko uspio predočiti kako je zastava izgledala. Polje kruga bilo ispunjeno linijama koje su se križale i one su tako tvorile, kvadratna polja. Usporedivši raspored linija u odnosu na zastavno koplje, dobiva se zaključak kako je polje kruga bilo ispunjeno dijamantnim poljima.[36] Nezahvalno je na tako malenome broju izvora izvoditi krajnje zaključke, ali čini se kako prikazani primjeri u ovome i prošlome broju upućuju na određeni uzorak kod zastava. Izgleda kako su šahirane zastave u originalnim bojama hrvatski grb koristile čete koje su bile podignute tzv. općom insurekcijom, odnosno mobilizacijom većeg dijela stanovništva, one sa drugačijim bojama i dijamantnim poljima banderiji velikaša, dok su zastave sa raščetvorenim poljem bile popularnije među vojnicima Vojne krajine. Zanimljiv je i kasniji potpuni izostanak upotrebe hrvatskih zastava od strane pripadnika **Vojne krajine**,[37] koji se može pratiti od kraja 16. st. nadalje, kada krajiške postrojbe koriste zastave sa carskim i habsburškim simbolima.[38]

Daljnja istraživanja potvrditi će ili oboriti (barem dio) tvrdnje i pretpostavke iznesene ovdje, ali ne bi trebalo biti sumnje kako je šahirano polje u veoma kratkome roku od vremena njegova nastanka kao grba Hrvatske bilo uvedeno u upotrebu kao opći vojni simbol Hrvatske.

podređene novoosnovanome Dvorskome ratnom vijeću u Grazu. Političke implikacije tog čina očitovale su se i na veksilološkome „terenu". *This may be connected with the Bruck am Mur 1578 assembly when the Croatian and Slavonian military borders were exempt from the territory of Croatia and subjected directly to the newly established Court War Council in Graz. The political implications of this resonated in vexillology as well.*

flag colors, one color as the mark of an individual flag, enabled Croats (and Hungarians) a simple but also effective procedure of combining and/or merging the earthly/ruling symbol with their own signs, where (in Croatia and Slavonia) the red color of the coat of arms of the kingdom was replaced by the color of the flag. It is no coincidence that Altdorfer chose a black and white version for the example of the flag of the Croats who fought for Vladislav Jagelović, if we bear in mind that the Duke of Krbava Karlo Kurjaković was one of the few among the Croatian nobility who supported Vladislav as king, and his flag color was precisely black.[35] The latest example of a flag with the Croatian coat of arms in one of its versions can be found in the work of Samuel Dilbaum Eikonographia, Aller deren Ungarischen Stätt, Vöstungen, Castellen und Häuser, welche vonanfang der regierung Rudolphi II (etc.) biß 1603. ... belägert (etc.) worden (etc.)*, printed in **Augsburg** in 1603. In the work, **Wilhelm Peter Zimmermann**'s copper engravings with scenes of battles before and during the* Long Turkish War *1593-1606 were printed as numbered plates. Plate 9 shows the battle near Brest on July 19, 1592, where the Ottoman forces under the leadership of **Hasan Pasha Predojević** terribly defeated the Styrian and Croatian companies camped there (commanded by ban **Toma Erdody**) in a surprise attack. A rectangular flag was placed among some of the tents in the Christian camp, which was shown flying. The flag has a saltire, in the middle of which is an additional bordered circle—the field of the circle is shaded, and you can notice at least two left-handed lines and one right-handed line, which cross each other. Unfortunately, owing to the dimensions of the copperplate and the depiction of the battle, the flag could not be shown in greater detail, but the artist was able to depict as much as possible what the flag looked like. The field of the circle was filled with lines that crossed each other and thus formed square fields. By comparing the arrangement of the lines in relation to the flag spear, the conclusion is that the circle field was filled with diamond fields.[36] It is ungrateful to draw final conclusions from such a small number of sources, but it seems that the examples presented in this and previous issues point to a certain pattern with the flags. It appears that the checkered flags in the original colors of the Croatian coat of arms were used by companies that were raised by a general insurrection, that is, by the mobilization of a large part of the population, those with different colors and diamond fields were the flags of the magnates, while the flags with a quartered field were more popular among the soldiers of the Military Border. The later complete absence of the use of the Croatian flag by members of the **Military Border** is also interesting,[37] and can be traced only to the end of the 16th century onwards, when Krajina troops used flags with imperial and Habsburg symbols.[38]*

Further research will confirm or disprove (at least part of) the claims and assumptions made here, but there should be no doubt that the checkered field was put into use as a general military symbol of Croatia very soon after its creation as the coat of arms of Croatia.

→7

Na skupu su uz prodekane i profesore pojedinih fakulteta Sveučilišta u Rijeci, sudjelovali i još dvojica dužnosnika FIAV-a – glavni tajnik Bruce Berry iz Južne Afrike i glavni kongresni tajnik Graham Bartram iz Velike Britanije, predsjednici i članovi Češkog veksilološkog društva, Australskog društva za istraživanje zastava, Sjevernoameričkog veksilološkog društva, Irskog restauratorsko-konzervatorskog instituta, Bugarskog heraldičko-veksilološkog društva, Njemačkog zastavoslovnog društva te Belgijskog središta za istraživanje zastava.

Tijekom skupa predsjednik HGZD-a je u znak zahvale za pomoć u organizaciji skupa dodijelilo srebrnu medalju HGZD-a tajniku Fakulteta Željku Ševerdiji. HGZD je ustanovio medalje za zasluge prošle godine u povodu svoje 15. obljetnice, a ovo je prva takva dodijeljena srebrna medalja.

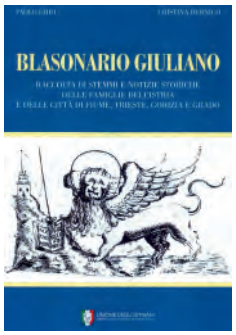

The meeting was attended by deans and professors of some faculties of the University of Rijeka, two other FIAV officials (Secretary-General Bruce Berry from South Africa and Secretary-General for Congresses Graham Bartram from Great Britain), presidents and members of the Czech Vexillological Society, Australian Flag Research Society, North American Vexillological Society, the Restoration and Conservation Institute of Ireland, the Bulgarian Heraldic and Vexillological Society, the German Flag Research Society, and the Belgian Flag Research Center.

During the event, the HGZD President awarded the HGZD silver medal to the Secretary of the Faculty Željko Ševerdija for his help in organizing the meeting. HGZD introduced medals for merit the previous year on the occasion of its 15th anniversary, and this was the first such silver medal awarded.

Željko Bistrović

Kritički prikaz grbovnika „Blasonario Giuliano“

Blasonario Giuliano, autora **Paola Gria** i **Cristine Bernich**, u izdanju *Unione degli Istriani - Libera Provincia dell'Istria in Esilio*, iz prosinca 2021. godine opsegom je zamašno djelo od 1330 stranica, dok je svojom kvalitetom daleko ispod ambiciozne opsežnosti. Za početak upitan je sam okvir **Venezie Giulie** (*Julijska krajina*), pojma izmišljenog polovinom 19. st. kada su se počele javljati ideje formiranja nove istočne granice Italije. Te je u upravnom smislu u ovome opsegu funkcionirao jedino u doba fašističke **Italije**, kada su **Hrvati** i **Slovenci** doživjeli neviđenu represiju i odnarođivanje, a tokom *Drugog svjetskog rata* podnijeli i brojne ljudske žrtve. Revizionizam talijanske iredente, koja ovo zaboravlja, a u prvi plan stavlja kasnije događaje *fojbi* i egzodusa talijanskog stanovništva, pojava je koja se mora nedvosmisleno osuditi. U svojim prekrajanjima povijesti *Blasonario Giuliano* samo je jedna od brojnih aktivnosti koje talijanska vlada i lokalne samouprave obilato financiraju.

U ovom grbovniku su toj *Veneciji Giuliji* pribrojeni grbovi austrijskog plemstva **Trsta**, **Gorice**, **Istre** i **Rijeke**. Pri čemu se **Austrija** u uvodu gotovo ne spominje, dok su izrazi *Venezia* ili *Veneto* spomenuti 73 puta. Kapitalno djelo *Siebmacherovog grbovnika* skoro niti jednom riječju nisu spomenuli pa ne čudi nespominjanje ostale austrijske, slovenske i hrvatske heraldičke literature, što nije rezultat njihova nepoznavanja, već namjernog prešućivanja i malicioznog iskrivljavanja povijesti. Značajan dio obitelji u ovom grbovniku je austrijsko plemstvo, kojemu su grbovnice sačuvane u *Austrijskom državnom arhivu*, a s **Venecijom** nemaju nikakve veze.

No autori ovog uratka proširuju opseg i izvan izmišljenog pojma *Venezije Giulie*, uvrštavajući u svoj korpus talijansko plemstvo **Bakra** i **Senja**, iako je ono porijeklom s ostatka **Apeninskog poluotoka**, te s **Trivenetom** nemaju nikave veze. Ponegdje nailazimo i na dalmatinsko plemstvo. U „đulijansko“ plemstvo ni krivi ni dužni uvršteni su i mnogi drugi plemići iz cijele **Europe** koji su ovdje imali posjede ili su se vojnom ili crkvenim službom ovdje zatekli. Navodi se i srednjovjekovno plemstvo koje je izumrlo davno prije uspostavljanja *Venezie Giulie*.

Svo austrijsko plemstvo to je postalo zbog svojih zasluga i vjernosti austrijskoj kruni. Velik broj pojedinaca koji su ovdje navedeni u svom grbu čak imaju dvoglavog carskog orla.

U *Blasonario* su uvršteni i mnogi važni protagonisti hrvatske povijesti kao što su **Frankopani**, **Jurišić**, **Kružić**, **Vranyczany**, **Tomašić**, **Krtica**, **Peršić de Köstenheim** … Koliko je **Talijanima** do njih stalo svjedoči talijaniziranje prezimena pojedinih plemićkih obitelji koje su ostale na ovom području pod fašističkom vladavinom.

Nabrajanje možemo nastaviti u nedogled, a u prvom prebrojavanju obitelji, tj. grbova, koje nikako ne možemo uklopiti u „đulijanski“ okvir naišli smo na više od šest stotina. Uza sve njih u ovaj *Blazonarij* uvršten je i **D'Annunzio**, kao *Principe di Montenevoso*, što je najblažim riječima rečeno - neumjesno.

Jedina konstanta ovog uratka je nedostatak ikakve akribije, tj. doslovno prepisivanje iz preuzete literature bez ikakvog intelektualnog napora. Sve pokazuje da nikakvog kriterija izbora nema, osim namjere da se uvrsti što više predmetnica kako bi se postigao lažni dojam talijanstva naših krajeva.

Za ovakav skup nepovezanih podataka mi Primorci kažemo *paždroć*. U svakom slučaju, ako bismo ovo djelo htjeli okarakterizirati nekim znanstvenijim nazivom onda treba ustvrditi kako je knjiga *Blasonario Giuliano* pseudoznanstveno djelo te jeftini (iako vjerojatno skupo plaćeni) iredentistički pamflet.

Detaljniji prikaz ovog djela s više argumenata za autorove tvrdnje, koje zbog obima ovdje nisu mogle biti uvrštene, vidi na mrežnim stranicama https://www.hgzd.hr/kriticki-blasnoraio/

Critical Review of the Armorial Book “Blasonario Giuliano”

The Blasonario Giuliano*, by **Paolo Grio** and **Cristina Bernich**, published by the* Unione degli Istriani - Libera Provincia dell'Istria in Esilio*, in December 2021, is a massive work of 1330 pages, but its quality is far below its ambitious comprehensiveness. To begin with, the very frame of **Venezia Giulia** (*Julian March*), a term invented in the middle of the 19th century when ideas of forming a new eastern border of Italy began to appear, is questionable. In the administrative sense, it functioned to this extent only during the era of fascist **Italy**, when **Croats** and **Slovenes** experienced unprecedented repression and denationalization, including, during the Second World War, human sacrifice. The revisionism of Italian irredenta, forgetting these events, focusing on subequent* foiba *massacres and the exodus of Italian population, must be unequivocally condemned. In their retelling of history, the* Blasonario Giuliano *is just one of many activities generously financed by the Italian national and local governments.*

*In this publication, the coats of arms of the Austrian nobility of **Trieste**, **Gorica**, **Istria**, and **Rijeka** are added to that* Julian March*. **Austria** is hardly mentioned in the introduction, while the terms* Venezia *and* Veneto *are mentioned 73 times. The capital work of* Siebmacher's armorial series *is almost never mentioned, so it is not surprising that other Austrian, Slovenian, and Croatian heraldic literature is not mentioned, the result not of ignorance, but of deliberate concealment and malicious distortion of history. A significant part of the families in this armorial book is the Austrian nobility, whose coats of arms are preserved in the* Austrian State Archives *and have nothing to do with **Venice**.*

However, the authors of this work expand the scope even beyond the invented concept of Julian March*, including in their corpus the Italian nobility of **Bakar** and **Senj**, which originate from the rest of the **Apennine** peninsula and thus have no connection with **Triveneto**. In some places in the book we also come across the **Dalmatian** nobility. Many other nobles from all over Europe who had property here or who happened to be here due to military or church service were included in the “Julian” nobility, neither guilty nor liable. Also mentioned are medieval nobility that died out long before the establishment of* Venezia Giulia*.*

All the Austrian nobility became nobles because of their merits and loyalty to the Austrian crown. A large number of individuals listed here even have a double-headed imperial eagle in their coat of arms.

Many important protagonists of Croatian history are included in the Blasonario*, such as **Frankopan**, **Jurišić**, **Kružić**, **Vranyczany**, **Tomašić**, **Krtica**, **Peršić de Köstenheim**... How much the Italians care about them is evidenced by the Italianization of the surnames of certain noble families who remained in this area under fascist rule.*

*We can continue the enumeration indefinitely, and in the first count of families (ie, coats of arms), which we cannot possibly fit into the “Julian” frame, we numbered more than six hundred. Along with all of them, **D'Annunzio** was also included in this* Blasonario *as* Prince of Montenevoso*, which is, to put it mildly, out of place.*

The only constant of this work is the lack of meticulousness, as demonstrated by the verbatim copying from the consulted literature without any intellectual effort. Everything shows that there are no selection criteria, except the intention to include as many subjects as possible to achieve a false impression of the Italianness of our regions.

For such a set of unrelated data, we Littorals say paždroć *(cheapest stew). In any case, if we would like to characterize this work with a more scientific name, then it should be stated that* Blasonario Giuliano *is a pseudoscientific work and a cheap (though probably much overpaid) irredentist pamphlet.*

This is a summary of a more detailed review with further arguments for authors claims, available in extenso at https://www.hgzd.hr/kriticki-blasnoraio/

Errata za 11. dio

Errata for part 11

Prilikom analiziranja zastava s portolanskih karata koje su bile uključene u tablice zastava, broj tablica koje su odabrane za spisak izvora je morao biti veoma ograničen, ne samo zbog njihovog broja, prevelikog za jedan sažeti prikaz, već i zato što su prikazivane zastave veoma često preuzimane s jedne tablice na drugu bez izmjena – slično onome što su ranije činili autori portolanskih karata – tako da je izborom jedne tablice zastava automatski bilo predstavljeno više njih.

Prilikom izbora, vođeno je računa da budu obuhvaćena sva pojavljivanja prikazanih zastava u izabranim izvorima. Međutim, uprkos detaljnoj provjeri, neke greške su ipak promakle: iako je navedena kao izvor, *Enciklopedija* **Diderota** I **D'Alemberta** nije u potpunosti obrađena – navedena je samo kao jedan od izvora za netočan prikaz zastave **Dubrovnika** sa likom sveca (sv. **Benedikt iz Nursije** umjesto sv. **Vlaha**), dok je izostavljen podatak da je pored ove zastave, prikazana i ona sa natpisom LIBERTAS postavljenim na štitu [1, 2]. Također, tablica iz *Enciklopedije* nije navedena ni kao izvor za zastavu **Slavonije** – žuto-crvenu horizontalnu dvobojnicu, istu kao u gotovo svim ostalim proučenim izvorima [3, 4]. Ovaj propust je dodatno olakšan time što je šrafura upotrebljena za crno-bijeli prikaz žute boje (točkice) gotovo nevidljiva u korišćenom prikazu ove tablice [3], tako da na prvi pogled, gornje polje zastave izgleda kao da je bez šrafure tj. bijelo, iako je u opisu zastave navedena ispravna boja [4]. Isti je slučaj i sa tablicom u kojoj je prikazana zastava **Ankone** [5], koja tako izgleda kao crveno-bijela horizontalna dvobojnica, iako su i ovdje navedene ispravne boje tj. crvena i žuta [2].

Pored zastava Dubrovnika, *Enciklopedija* u istoj tablici prikazuje i zastave **Venecije**, kojih ima tri [1]. Dvije od njih su uobičajeni prikazi civilne i ratne zastave, sa lavom sv. **Marka** koji drži križ, odnosno mač, a postavljen je povrh trake koja se prostire cijelom dužinom zastave. U opisu [2], pored boja polja (crvena), lava (zlatna) i trake na kojoj on stoji (plava), precizirane su i boje križa, koji je zlatan, kao i u drugim tablicama, i mača, koji se ovdje razlikuje od uobičajenog zlatnog – plav, crnog balčaka, što vjerojatno treba da predstavlja željezo ili čelik. Također je naveden i tekst ispisan u otvorenoj knjizi: *Pax tibi Marce, Evangelista meus* (Mir tebi Marko, moj evanđelisto), koji se na samoj slici ne vidi, što je čest slučaj sa tablicama, ali je uvijek bio sastavni dio grba i zastave Venecije. Treća zastava je i ovdje „posebna“ zastava – gonfanon sa jednobojnim crvenim poljem, izvedena iz civilne zastave: umjesto da drži križ ili mač, lav pridržava knjigu. Ovo se razlikuje od svih ostalih tablica u kojima su prikazane tri zastave Venecije, gdje je „posebna“ zastava izvedena iz ratne, dok se zastava izvedena iz civilne pojavljuje samo u tablicama sa četiri zastave.

Tablice zastava iz *Enciklopedije*, kao što se može vidjeti, ne sadrže samo informacije koje se mogu naći u drugim proučenim izvorima, već i neke jedinstvene prikaze zastava, koji se drugdje ne mogu naći. Nažalost, slab kvalitet trenutno dostupnih prikaza je pomogao da ih autor previdi prilikom pripreme 11. dijela ove serije, zbog čega se izvinjava čitaocima.

Na kraju, treba reći i da je broj stranice *Enciklopedije* sa opisima zastava Venecije, Dubrovnika i Ankone bio pogrešno naveden u listi izvora 11. dijela kao 163, dok je u stvari 8 (v. popis dolje). Pogrešan broj je u stvari početak teksta na sljedećoj stranici, koji se navodi na kraju tekuće ako čitalac treba okrenuti list da nastavi čitati – stara tiskarska konvencija, danas praktično napuštena – ali djeluje mnogo upadljivije od pravog broja stranice, što je i dovelo do pogrešnog zaključka.

While analyzing the flags from portolan charts which were included in the flag charts, the number of charts which were selected for the list of sources had to be very limited, not only because of their number, too large for a concise review, but also because the depicted flags were very frequently transferred from one chart to another without changes – similar to what the authors of portolan charts were previously doing – so several flag charts were automatically presented by the selection of one.

During the selection, care was taken that all appearances of presented flags in selected sources be encompassed. However, despite a detailed checking, some errors still escaped: although cited as a source, Encyclopédie *by* ***Diderot*** *and* ***D'Alembert*** *was not processed completely – it was cited only as one of sources for incorrect depiction of the flag of* ***Dubrovnik*** *with the likeness of a saint (St* ***Benedict of Nursia*** *instead of St* ***Blaise****), while the information was omitted that along with this flag, the one with the inscription LIBERTAS placed upon a shield was also presented [1, 2]. Also, the chart from the* Encyclopédie *was not cited as the source for flag of* ***Slavonia*** *– yellow-red horizontal bicolour, the same as in almost all other studied sources [3, 4]. This omission was additionally facilitated by the fact that the hatching used for the black and white representation of yellow colour (dotted field) is almost invisible in the used presentation of this chart [3], so that at first glance, the top field of the flag looks as if being without a hatching i.e. white, although the correct colour was named in the description [4]. The identical case was with the chart presenting the flag of* ***Ancona*** *[5], which thus looks like a red-white horizontal bicolour, although the correct colours were named here as well i.e. red and yellow [2].*

Along with the flags of Dubrovnik, Encyclopédie *presents the flags of* ***Venice****, three of them, in the same chart [1]. Two of these are the usual depictions of civil and war flags, with the lion of St* ***Mark*** *which holds the cross and the sword, respectively and is placed atop a stripe which runs along the whole flag. In the description [2], beside the colours of field (red), lion (gold) and the stripe upon which it stands (blue), the colours specified are also those of cross, which is golden, as in the other charts, and sword, which differs from the usual golden here – blue, with black hilt, which should probably represent iron or steel. The text inscribed in the open book is also quoted:* Pax tibi Marce, Evangelista meus *(Peace be with you, Mark, my Evangelist), which is not visible on the picture itself, as is frequently the case with the charts, but has always been an integral part of the arms and flag of Venice. The third flag is a "particular" flag here as well – a gonfanon with plain red field, derived from the civil flag: instead of holding the cross or the sword, the lion supports the book. This differs from all other charts which present three flags of Venice, where the "particular" flag is derived from the war flag, while the flag derived from the civil flag appears only in the charts with four flags.*

Flag charts from Encyclopédie*, as can be seen, contain not only the information which can be found in the other studied sources, but also some unique flag depictions, which cannot be found elsewhere. Unfortunately, poor quality of currently available presentations helped the author neglect them during the preparation of Part 11 of this series, for which he apologizes to the readers.*

Lastly, it shall be said that the number of page in Encyclopédie *with the descriptions of flags of Venice, Dubrovnik and Ancona was incorrectly cited in the list of sources of Part 11 as 163, while it is actually 8 (see the list below). The incorrect number is actually the beginning of text on the next page, quoted at the end of the current page if the reader shall turn the leaf in order to continue reading – an old printing convention, now virtually abandoned – but looks much more conspicuous than the correct page number, which led to the wrong conclusion.*

Izvori *Sources*
[1] *Encyclopédie - Planches - Tome VI, Marine, Pl. XIX,* Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Encyclopedie_volume_6-147.png
[2] *Encyclopédie - Planches - Tome VI, Marine, p. 8*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Encyclopedie_volume_6-111.png
[3] *Encyclopédie - Planches - Tome VI, Marine, Suite de la Pl. XX*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Encyclopedie_volume_6-150.png
[4] *Encyclopédie - Planches - Tome VI, Marine, p. 10*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Encyclopedie_volume_6-113.png
[5] *Encyclopédie - Planches - Tome VI, Marine, Suite de la Pl. XIX*, Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Encyclopedie_volume_6-148.png

Lav, kuna i euro

Član *Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva* **Mate Božić**, mag. educ. phil. et hist. održao je 17. siječnja 2023. godine u **Splitu** izlaganje pod naslovom: *Lav, kuna i euro: od leopardovih glava do rogova satira*. Predavanje se održalo u prostorijama splitskog Filozofskog fakulteta u organizaciji *Udruge bivših studenata i prijatelja Filozofskog Fakulteta u Splitu* – Alumni FFST, kao nastavak izlaganja heraldičke tematike o elementima grba Republike Hrvatske, koje je održano sredinom lipnja prošle godine (Mate Božić: *Šahirana polja Hrvatske od Krbavske bitke/1494. do Markova trga/1990.*, 15. lipnja 2022.).

Nakon prethodnog razlaganja začetka simbolike i raznolikih mijena hrvatskog grba sa šahiranim poljima kroz prošlost, ovoga puta tematiziran je nastanak, simbolika i uporaba pet heraldičkih znamenja iz stilizirane krune grba Republike Hrvatske: tzv. najstarijeg grba Hrvatske, Dubrovnika, Dalmacije, Istre i Slavonije. Mate Božić suautor je, zajedno s akademikom Stjepanom Ćosićem, monografije i sveučilišnog udžbenika *Hrvatski grbovi: geneza, simbolika, povijest* objavljenog početkom 2021. godine, gdje se detaljno obrađuje tema povijesnih grbova hrvatskih zemalja.

Poseban dio izlaganja bio je posvećen uporabi životinjskih likova na novcu koji se koristio u hrvatskim krajevima u prošlosti, počevši od već spomenutih lavljih prikaza na hrvatskim frizaticima i slavonskim banovcima od 12. do druge polovice 14. ili početka 15. st. – koji su se u dosadašnjoj literaturi pogrešno tumačili kao životinjski likovi kune! Međutim, porez koji se tim novcem plaćao doista se nazivao „marturina“ ili kunovina (jer se izvorno plaćao kunskim kožicama), pa nije čudno što su u pučkom tumačenju i likovi lava u hodu na tom novcu, kojim se kunovina plaćala, s vremenom bili prepoznati kao prikazi kune. Svjedočanstvo u prilog tome je i znakoviti tekst grbovnice kralja **Vladislava** plemstvu **Kraljevine Slavonije** iz 1496. godine.

Dok su kune, točnije kunske kožice, zabilježene kao platežno sredstvo još u ranom srednjem vijeku (primjerice u 11. st. na prostoru današnje **Ukrajine**), istoimena valuta (dijelila se na 100 *banica*) je na području **Hrvatske** uvedena tek izbijanjem 2. svjetskog rata u hrvatskim krajevima, odnosno uspostavom **Nezavisne Države Hrvatske**. Također, na partizanskom području u izdanju **Zemaljsko antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske**, ili po njegovu odobrenju, bile su tiskane novčanice s nominalama u kunama ili usporedno i drugoj valuti (jugoslavenski *dinari*, talijanske *lire*).

Privremena valuta Republike Hrvatske, uvedena po osamostaljenju 1990. godine, *hrvatski dinar* je 30. svibnja 1994. godine zamijenjena *hrvatskom kunom* (dijeli se na 100 *lipa*) kao stalnim novcem – odnosno službenom valutom do 1. siječnja 2023. Također, i od početka 2023. godine na naličju hrvatske kovanice jednog *eura*, kao nove službene valute Republike Hrvatske ponovno se nalazi lik kune, odnosno riječ „Hrvatska“ i 2023. – kao godina uvođenja *eura*.

Lion, Marten and Euro

Member of the Croatian Heraldic and Vexillological Association ***Mate Božić****, mag. educ. phil. et hist., gave a presentation on 17 January 2023 in* ***Split*** *entitled* Lion, Kuna and Euro: From Leopard's Heads to Satyr's Horns. *The lecture was held on the premises of the* Faculty of Philosophy in Split *and was organized by the* Association of Former Students and Friends of the Faculty of Philosophy in Split – Alumni FFST, *as a continuation of the heraldic presentation on the elements of the coat of arms of the Republic of Croatia that was held in mid June last year. (Božić: "The checkered fields of Croatia since the Battle of Krbava in 1494 to the Mark Square in 1990," 15 June 2022)*

After the previous analysis of the origins of the symbolism and the various changes to the Croatian coat of arms with checkered fields through the years, the theme this time was the origin, symbolism, and use of the five heraldic shields from the stylized crown of the coat of arms of the Republic of Croatia: the so-called "oldest coat of arms of Croatia," as well as the coats of arms of Dubrovnik, Dalmatia, Istria, and Slavonia. Mate Božić is the co-author with academician Stjepan Ćosić of the monograph and university textbook Croatian Coat of Arms: Genesis, Symbolism, History, *published in early 2021, in which the subject of historical coats of arms of Croatian countries is treated in detail.*

A special part of the lecture was devoted to the use of animal figures on money used in Croatian regions throughout history, starting with the depictions of lions on Croatian frizatics and Slavonian banovci from the 12th to the second half of the 14th or the beginning of the 15th century – which have been misinterpreted in the literature as animal figures of the marten! However, the tax that was paid with that money was really called marturina *or* kunovina *(because it was originally paid with kuna – marten skins), so it is not surprising that in the popular interpretation, the figures of a lion walking on that money, with which kunovina was paid, were recognized over time as displays of a marten. Evidence in support of this is the significant text of the coat of arms of King* ***Vladislav*** *to the nobility of the* ***Kingdom of Slavonia*** *from 1496.*

While kuna, or more precisely kuna skins, were recorded as a means of payment as early as the early Middle Ages (for example, in the 11th century in the territory of today's ***Ukraine****), the currency of the same name (divided into 100* banica*) was introduced in* ***Croatia*** *only after the outbreak of the Second World War in the Croatian regions (ie, the establishment of the* ***Independent State of Croatia****). Also, in the partisan territory, issued by the* ***State Antifascist Council for the People's Liberation of Croatia****, or with its approval, banknotes were printed with denominations in kuna or, alternatively, in kuna and another currency (Yugoslav* dinars, *Italian* liras*).*

On 30 May 1994, the temporary currency of the Croatian dinar *was replaced by the Croatian* kuna *(divided into 100* lipa*) as permanent money – that is, the official currency until 1 January 2023. Also, from the beginning of 2023, on the reverse of the Croatian one-euro coin (as the new official currency of the Republic of Croatia), there is again the figure of the kuna, as well as the word "Croatia" and the year 2023, the year of the introduction of the* euro.

Marin Sabolović

Bjelovarske ratne zastave (2): Zastave postrojbi nastalih na temelju idejnih rješenja znakovlja

Stvaranjem *Zbora narodne garde* i kasnijim razvojem u *Oružane snage Republike Hrvatske* započeo je i proces stvaranja vizualnog identiteta postrojbi kojeg je najčešće činio znak korišten kao našivak na rukavu borbene odore. Iako je zakonom propisano da je dodjela zastava u nadležnosti **predsjednika Republike Hrvatske**, u praksi *Ured predsjednika* nije dodjeljivao zastave već su postrojbe, zbog osjećaja potrebe za vlastiti vizualni identitet, izradile vlastite zastave. Prve zastave temelje se na nacionalnoj zastavi, manje ili više modificiranoj, nastaju zastave originalnih dizajnerskih rješenja, a postupno je uočljiva tendencija uniformizacije i pojednostavljenja dizajna.[1]

To je znakovlje izrađeno u jeku ratnih aktivnosti, a izrađivani su po uzoru na idejna rješenja profesionalnih dizajnera do rješenja pripadnika koji su u tom trenutku bili likovno nadareni i kao takvi su predlagali vizualni identitet postrojbe. U mnogim postrojbama kreirane su različite oznake na svim razinama, pa čak i do razina najnižih taktičkih postrojbi. Stoga su oznake postrojbi iz vremena Domovinskog rata mnogobrojne, odlikuju se različitim rješenjima i variraju u kvaliteti dizajna i izrade.[2] Naime, već u drugoj polovici 1991. godine dolazi do izrade zastava pojedinih postrojbi u lokalnim radionicama. Način izrade zastava odgovara praksi onoga vremena. Zastave su vezene, strojno ili rjeđe ručno, a često su aplicirani tiskani znakovi postrojbi na tkaninu, bilo opšivanjem bilo lijepljenjem.[3] Zastave su standardizirane i po drugim elementima: tipično su pravokutne u omjeru 1:2, imaju ušivene pozamanterijske rese i rukav za koplje.

Zastava 105. brigade

Pri policijskim upravama, ovisno o njihovoj veličini, osnivale su se pričuvne postrojbe Zbora narodne garde: brigade i samostalni bataljuni. Na području *Policijske uprave Bjelovar* osnovana je u srpnju *105. brigada* sa sjedištem u **Bjelovaru**, uključujući i općine **Čazmu** i **Đurđevac**.[4]

Zastava 105. brigade izrađena je 1993. godine prigodom obilježavanja godišnjice osnutka. Izrađena je od svilene tkanine s ukrasnim resicama dimenzija 200×100 cm, izrađena tehnikom tkanja. Sastoji se od zastave s bojama državne zastave, čije su pruge položene okomito. U gornjoj polovici zastave nalazi se polukružni natpis „105. BRIGADA“ izveden žutim slovima s crnim obrubom. Ispod natpisa nalazi se grb Republike Hrvatske iznad stilizirane zastave polukružnog oblika ispod kojeg se nalazi natpis „HRVATSKA VOJSKA“ izveden plavim slovima, ispod kojeg se nalaze tri grba gradova s desna (heraldički) Đurđevca, Bjelovara i Čazme.

Zastava 55. samostalnog bataljuna

Regionalni štab Teritorijalne obrane Bjelovar, kao jedine legitimne vojne formacije, nastao je u drugoj polovici 1991. godine. Nakon ustroja *Glavnog stožera Hrvatske vojske* od

Bjelovar War Flags (2): Flags of Units Created on the Basis of Conceptual Solutions of Insignia

With the creation of the National Guard Corps *(ZNG) and its subsequent development into the* Armed Forces of the Republic of Croatia*, the process of creating a visual identity of the units began. These emblems most often consisted of a sign used as a patch on the sleeve of the combat uniform. Although the law stipulates that the awarding of flags is the responsibility of the* ***President of the Republic of Croatia****, in practice the* Office of the President *did not award flags; the larger units, because of the need for their own visual identity, created their own flags. The first flags were based on the national flag, more or less modified. Flags of original design solutions were created, and a tendency to gradually standardize and simplify design is noticeable.*[1]

These designs were created in the midst of wartime activities, some based on the conceptual solutions of professional designers and others on the solutions of artistically gifted members who proposed the visual identity of their unit. In many units, different insignia have been created at all levels, even down to the lowest tactical unit levels. Therefore, the insignia of units from the time of the Homeland War are numerous, distinguished by different solutions, and variable in quality of design and workmanship.[2] *Already in the second half of 1991, the flags of individual units were made in local workshops. The way flags are made corresponds to the practice of that time. The flags are embroidered, by machine or less commonly by hand, and often printed symbols of the units are applied to the fabric, either by stitching or gluing.*[3] *Flags are standardized in other elements as well: they are typically rectangular in the 1:2 ratio and have sewn-in extra-material fringes and a sleeve for the staff.*

Flag of 105th Brigade Bjelovar

Depending on their size, ZNG reserve units were established at the police administrations: brigades and independent battalions. In July, the 105th Brigade was established in the territory of the Bjelovar Police Administration*, with headquarters in* ***Bjelovar****, including the municipalities of* ***Čazma*** *and* ***Đurđevac****.*[4]

The flag of the 105th Brigade was created in 1993 to mark the anniversary of its foundation. It is made of silk fabric with decorative tassels measuring 100×200 cm and was constructed using a weaving technique. It consists of a flag with the colors of

ljudstva iz regionalnih, tzv. rajonskih štabova u Bjelovaru početkom studenoga osnovan je *55. samostalni bataljun*. Ta je postrojba preuzela dio obveza *105. brigade Hrvatske vojske* zbog njezina odlaska na istočnoslavonsko bojište.[5]

Vizualni identitet *55. samostalnog bataljuna* stvaran je odmah s osnutkom same postrojbe. Zastava likovno ne odgovara oznaci te postrojbe, što je iznimka, već se radi o grbu koji je korišten kao grb na zastavi. Zastava *55. samostalnog bataljuna* izrađena je od svilene tkanine dimenzija 200×100 cm s ukrasnim resicama na krajevima zastave. Boje zastave odgovaraju bojama službene zastave Republike Hrvatske. Na crvenoj gredi ispisan je naziv postrojbe „55. SAMOSTALNI BATALJUN“, izveden crnim samoljepljivim plastičnim slovima, a na plavoj gredi ispisan je tekst „HV BJELOVAR“ izveden bijelim plastičnim samoljepljivim slovima. U sredini se nalazi grb čiji su segmenti lijepljeni. Grb je oblika štita sa zlatnim rubom na na čijem je gornjem dijelu u crvenom polju ispisan naziv „BJELOVAR“ izveden zlatnim slovima, ispod kojeg se nalazi bijelo bolje u čijem se središtu nalazi broj „55“ izveden plavim slovima, a ispod slova grb Republike Hrvatske bez manjih grbova. Ispod grba nalazi se zeleno polje na kojem je ispisan naziv „SAMOSTALNI BATALJUN“ i tri hrastova panja – simbol preuzet iz grba Grada Bjelovara.

the national flag, the stripes of which are laid vertically. In the upper half of the flag there is a semicircular inscription "105. BRIGADA" executed in yellow letters with a black border. Under the inscription is the coat of arms of the Republic of Croatia above a stylized semicircular flag below which is the inscription "HRVATSKA VOJSKA" in blue letters. At bottom are the three coats of arms of the cities from the sinister Đurđevac, Bjelovar, and Čazma.

Flag of the 55th Independent Battalion

The Regional Headquarters of the Territorial Defense Bjelovar, *as the only legitimate military formation of the time, was created in the second half of 1991. After the establishment of the* General Staff of the Croatian Army *using personnel from the regional, so-called district, headquarters in Bjelovar, at the beginning of November the* 55th Independent Battalion *was established. That unit took over part of the duties of the* 105th Brigade of the Croatian Army *after its departure to the Eastern Slavonian battlefield.*[5]

The visual identity of the 55th Independent Battalion *was created immediately after the formation of the unit itself. The battalion's flag does not correspond to the shoulder patch insignia of that unit, which is an exception, but the flag rather shows a different coat of arms altogether. The flag is made of silk fabric measuring 100×200 cm with decorative tassels at the fly. The colors of the flag correspond to the colors of the official flag of the Republic of Croatia. On the red stripe is written the name of the unit "55. SAMOSTALNI BATALJUN", executed in black self-adhesive plastic letters, and the text "HV BJELOVAR" executed in white plastic self-adhesive letters is written on the blue stripe. In the centre there is a coat of arms, the segments of which are glued. The coat of arms is in the form of a shield with a golden edge. On the upper part of the shield the name "BJELOVAR" is written in a red field in gold letters, with a white field below, in the center of which is the number "55" in blue letters. Below is the coat of arms of the Republic of Croatia without minor coats of arms in the crest. At bottom is a green field bearing the name "SAMOSTALNI BATALJUN" and three oak stumps – a symbol taken from the coat of arms of the City of Bjelovar.*

1 Heimer, Željko: „Tipizacija ratnih zastava postrojbi kao temelj za proučavanje identiteta Oružanih snaga Republike Hrvatske”, *Anales Pilar, Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu*, Zagreb:Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009: 342-366.
2 Heimer, 2009.; Peić Čaldarović, Dubravka, „Od znakova i simbola do kulturnog identiteta”, u: Kokan, Božo: *Znakovi pobjednika*, Zagreb: Školska knjiga, 2006.
3 Heimer, 2009.
4 Marijan, Davor: „Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorska županija u Domovinskom ratu”, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru* 8, 2014, 17-44.
5 Marijan, 2014.

Blijesci — Flashes

Poštanske marke *Hrvatske zastave*

Nacionalni poštanski operater **HP - Hrvatska pošta d. d.** objavit će 5. lipnja 2023. seriju prigodnih poštanskih maraka pod nazivom *Hrvatske zastave*. Izdanje se objavljuje na inicijativu **Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva** (HGZD), a u povodu 175. obljetnice hrvatske trobojnice.

Hrvatska crveno-bijelo-plava zastava pojavljuje se 1848. godine, a prvi puta je službeno uporabljena kao instalacijska banska zastava na svečanosti vođenja u bansku dužnost **Josipa Jelačića** 5. lipnja 1848. godine. Taj datum prije pet godina proglasile su *Danom hrvatske zastave* zajedno četiri nacionalne institutcije **Hrvatski povijesni muzej** (HPM), **Hrvatski institut za povijest**, **Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“** i HGZD.

Marke prikazuju Jelačićevu zastavu koja se čuva u HPM-u i onodobnu grafiku ulaska Bana u Zagreb te suvremenu zastavu Republike Hrvatske i djevojku na električnom biciklu. Marke su oblikovale **Ariana Noršić**, dizajnerica i **Maja Cipek**, akademska slikarica, obje iz **Samobora**.

Postage Stamps Croatian Flags

*The national postal operator **HP - Hrvatska pošta d. d.** is issuing a series of commemorative postage stamps titled* Croatian Flags, *on % July 2023. The series is issued at the initiative of the **Croatian Heraldic and Vexillological Association** (HGZD), on the occasion of 175 anniversary of the Croatian tricolour.*

*The Croatian red-white-blue flag appeared in use in 1848 and it was first officially used as the installation flag for **Josip Jelačić** being proclaimed Ban of Croatia on 5 July 1848. Five years ago this date was proclaimed the* Croatian Flag Day *jointly by four national institutions - the **Croatian History Musuem** (HPM), the **Croatian History Institute**, the **Brethren of Croatian Dragon Society** and HGZD.*

*The stamps depict the Jelačić's flag today in custody of HPM and a contemporary graphic showing Jelačić entering Zagreb and the modern flag of the Republic of Croatia with a girl riding an electric bicycle. The stamps were designed by **Ariana Noršić**, designer and **Maja Cipek**, academic painter, both from **Samobor**.*

Marko Vitez

Implementacija municipalnih simbola u vizualnim identitetima hrvatskih nogometnih klubova

Implementation of municipal symbols in visual identities of Croatian football clubs

Kako bi sportski klubovi bili prepoznatljivi među širom publikom i privukli što više navijača, osim dobrih sportskih rezultata potrebni su im i kvalitetno izrađeni vizualni identiteti: klupska boja, himna, zastava i znak (amblem). Potonji je možda i najvažniji, naročito kada se klub bori u međunarodnim natjecanjima. Pogledaju li se europski nogometni klubovi nije rijedak slučaj korištenja amblema s elementima saveznih pokrajina ili gradova iz kojih dolaze. Kao primjer mogu se navesti FC *Bayern* **München**, koji na amblemu koristi prepoznatljive plavo-bijele rombove iz zastave bavarske pokrajine, AC *Milan*, koji koristi crveni križ s grba grada ili pak *Atlético* **Madrid**, koji unutar amblema ima prikaz medvjeda i stabla maginje, preuzetih s gradskog grba.

Za potrebe ovog rada analizirani su simboli 111 hrvatskih nogometnih klubova koji se natječu u osam nogometnih liga u četiri nacionalna ranga. Ambleme koji sadrže elemente s grbova jedinica lokalne i područne samouprave ima 31 nogometni klub (27,93% svih promatranih klubova), dok element šahovnice koristi čak njih 63 (ili 56,76% svih promatranih klubova). Analizirajući statute klubova i terminologiju koju koriste za svoje znakovlje pojam „znak“ upotrebljava 72 kluba, pojam „grb“ 15, četiri kluba koriste kombinaciju pojmova „znak“, „amblem“, „grb“ i „logo“, dok 11 klubova ne objašnjava svoje simbole.[1]

U najvišem rangu natjecanja **SuperSport Hrvatskoj nogometnoj ligi** polovica klubova ima ambleme sa simbolima gradova. Tako HNK *Gorica* koristi inačicu grba **Velike Gorice** gdje govedo tur umjesto gradske vijećnice drži nogometnu loptu, dok NK *Slaven Belupo* koristi „znak – amblem – grb“ osmerokutnog oblika sa šahovnicom, nazivom i godinom osnutka te grbom grada **Koprivnice** u sredini.[2] NK *Istra 1961* koristi štitasti grb podijeljen u zeleni i žuti dio (boje kluba, ujedno i boje preuzete s gradske zastave), unutar kojeg se nalazi lopta, pulska arena i gradski grb.[3] HNK *Rijeka* koristi amblem bijele boje s plavom kosom gredom, natpisom kluba i grbom **Općine Rijeka** iz 1967. godine, a NK *Osijek* modificirani grb **Osječko-baranjske županije** i grada **Osijeka** s neznatnim zamjenama simbola (izbačeno sidro, kuna premještena na mjesto šestokrake zvijezde).[4]

U **SuperSport Prvoj nogometnoj ligi** (drugi rang natjecanja) samo jedan klub ima elemente gradskog grba i to je HNK *Vukovar 1991* koji je preuzeo zlatnog lava iz vukovarskog grba.[5]

SuperSport Druga nogometna liga (treći rang natjecanja) ima šest klubova koji zadovoljavaju obuhvat istraživanja s time da NK *Osijek 2* koristi isti amblem kao i NK *Osijek*. NK *Bjelovar* koristi štitasti grb u kojem je šahovnica ispred koje se nalazi malo slovo „b“, a unutar kojeg je smješten gradski grb **Bjelovara** i naziv kluba, dok krapinski NK *Zagorec* među mnoštvom elemenata (pleter, lopta, šahovnica)

In order for sports clubs to be recognizable among a wider audience and attract as many fans as possible, in addition to good sports results, they also need well-made visual identities: club colors, anthem, flag, and sign (emblem). The latter is perhaps the most important, especially when the club competes in international competitions. If one considers European football clubs, it is not a rare case of using emblems with elements of federal provinces or cities from which they come. Examples include FC Bayern ***München****, which uses the recognizable blue and white lozenges from the Bavarian state flag on its emblem, AC* Milan*, which uses the red cross from the city's coat of arms, or* Atlético ***Madrid****, which has a bear and a magnolia tree inside the emblem, taken from the city coat of arms.*

For this paper, the symbols of 111 Croatian football clubs competing in eight football leagues in four national tiers were analyzed. Emblems containing elements from the coats of arms of local and regional self-government units are used by 31 football clubs (27.93% of all observed clubs), while the checkerboard element is used by as many as 63 of them (or 56.76% of all observed clubs). Analysis of the statutes of the clubs and the terminology they use for their signs shows the term sign *is used by 72 clubs, the term* emblem *by 15 clubs, four clubs use a combination of the terms* sign*,* emblem*,* coat of arms*, and* logo*, and 11 clubs do not explain their symbols.*[1]

In the top tier of the ***SuperSport Croatian Football League*** *competition, half of the clubs have emblems with city symbols. Thus, HNK* Gorica *uses a version of the coat of arms of* ***Velika Gorica****, where the tur (*aurochs*) oxen holds a soccer ball instead of the town hall, while NK* Slaven Belupo *uses an octagonal* sign - emblem - coat of arms *with a checkerboard, the name and year of its founding, and the coat of arms of the city of* ***Koprivnica*** *in the middle.*[2] *NK* Istra 1961 *uses a shield-shaped coat of arms divided into a green and a yellow part (the colors of the club, also the colors taken from the city flag), depicting in it a ball, the* ***Pula*** *arena, and the city coat of arms.*[3] *HNK* Rijeka *uses a white emblem with a blue bend, the club name inscription, and the coat of arms of* ***Community of Rijeka*** *from 1967, while NK* Osijek *uses a modified coat of arms of the* ***Osijek-Baranja County*** *and the city of* ***Osijek*** *with slight changes of symbols (anchor removed, marten moved to the place of a six-pointed star).*[4]

In the ***SuperSport First Football League*** *(second tier of the competition), only one club has elements of the city coat of arms, and that is HNK* Vukovar 1991*, which took over the golden lion from the coat of arms of* ***Vukovar****.*[5]

The ***SuperSport Second Football League*** *(the third tier of the competition) has six clubs that meet the scope of the paper, with the fact that NK* Osijek 2 *uses the same emblem as NK* Osijek*. NK* Bjelovar *uses a shield-shaped coat of arms in which there is a checkerboard*

1 Za deset klubova statuti nisu javno dostupni. Statuti klubova analizirani su iz Registra udruga Ministarstva uprave, https://registri.uprava.hr/#!udruge (20. 9. 2022). *Ten club stautes are not publicly available. The statutes analysed re fromthe Ministry of Administration Register of Assdociations https://registri.uprava.hr/#!udruge*

2 Statut HNK Gorica, čl. 4., prihvaćen 28. 2. 2019., Statut SNK Slaven Koprivnica, čl. 7., 30. 12. 2015.

3 Statut NK Istra 1961 S.d.d. Pula, čl. 4., 29. 6. 2016.

4 Željko Heimer, „Zastave Rijeke: monografija dva stoljeća borbe grada za pravo na svoju zastavu“, Udruga Slobodna država Rijeka, Rijeka, 2022: 93-94., Grb NK Osijek, https://nk-osijek.hr/klub/identitet/grb/ (20. 9. 2022).

5 Statut HNK Vukovar 1991, čl. 6., 2. 4. 2020.

još ima i umetnut gradski grb.[6] Slavonskobrodska *Marsonia* i NK *Opatija* koriste elipsasto znakovlje od čega *Marsonia* na lijevoj polovici ima gradski grb, a *Opatija* kulu i galeba također s gradskog grba.[7] Čakovečko NK *Međimurje* uspjelo je povezati županijski i gradski grb u jednu skladnu cjelinu, slično kao NK *Osijek*: u podnožju su boje županije, a na vrhu (obodu) stiliziran gradski „Čakov toranj".[8]

Treća Nogometna liga (četvrti rang natjecanja) dijeli se na pet jedinstvenih liga. Klubovi slavonskih županija natječu se u **Ligi Istok**. Ovdje su samo dva kluba s identitetima gradova/općina. Prvi je NK *Kutjevo* koji koristi znak s „malim grbom Slavonije i Baranje", a drugi je NK *Omladinac* iz **Gornje Vrbe** koji u znaku štitasta oblika ima vrbu s općinskog grba u zelenoj inačici.[9]

Liga Sjever obuhvaća klubove sjevernih županija, a mogu se izdvojiti tri amblema. Amblem ŽNK *Virovitica* je podijeljen u dva dijela pri čemu je na donjem dijelu lav sa sabljom iz gradskog grba uz dodatak nogometne lopte.[10] Za razliku od NK *Slaven Belupo* NK *Koprivnica* u svom amblemu ne koristi cijeli gradski grb već dio kule i krunu, a NK *Radnik* iz **Križevaca** odlučio se oko gradskog grba staviti krunu, naziv i godinu osnutka kluba uz neizostavnu šahovnicu u pozadini.[11]

with the lowercase letter b *in front of it, and inside which is the city coat of arms of* ***Bjelovar*** *and the name of the club, while NK* Zagorec *from* ***Krapina*** *also has the city's coat of arms inserted among the many elements (wattle ornament, ball, checkerboard).*[6] *NK* Marsonia *of* ***Slavonski Brod*** *and NK* Opatija *use elliptical signs,* Marsonia *has the city coat of arms on the left half, and* Opatija *has a tower and a seagull also from the city coat of arms.*[7] *NK* Međimurje *of* ***Čakovec*** *managed to join the county and the city coats of arms into one harmonious whole, similar to NK* Osijek*: at the bottom are the colors of the county, and at the top (rim) is the stylized city's* Čak's tower.[8]

The ***Third Football League*** *(the fourth tier of the competition) is divided into five individual leagues. The clubs from Slavonian counties compete in the* ***East League****. There are only two clubs with city/municipality identities here. The first is NK* Kutjevo*, which uses the sign with the* small coat of arms of Slavonia and Baranja*, and the second is NK* Omladinac *from* ***Gornja Vrba****, which in its shield-shaped sign has the willow from the municipal coat of arms in a green version.*[9]

League North *includes clubs from northern counties, and three emblems can be distinguished. The emblem of ŽNK* Virovitica *is divided into two parts, with the lower part showing a lion with a saber from the city's coat of arms with the addition of a soccer ball.*[10] *Unlike NK* Slaven Belupo*, NK* Koprivnica *does not use the entire city coat of arms in its emblem, but only a part of the tower and a crown, while NK* Radnik *from* ***Križevci*** *decided to put a crown, the name and the year of the club's founding around the city coat of arms, along with an indispensable checkerboard in the background.*[11]

Liga Zapad obuhvaća klubove s područja **Istarske**, **Primorsko-goranske** i **Ličko-senjske županije**. NK *Medulin 1921* odlučio se preuzeti cijeli općinski grb i umjesto sedam zvjezdica staviti nogometnu loptu i upisati godinu osnutka.[12] Zanimljivo je da je ovaj amblem jedan od rijetkih koji u sebi nema upisani naziv kluba. NK *Krk*, NK *Pazinka* iz **Pazina** i NK *Nehaj* iz **Senja** u statutima uopće ne opisuju simbole, ali su zato preuzeli i modificirali gradske grbove, dodajući im natpis i nogometnu loptu.[13] NK *Buje* ima znak nepravilna oblika s bijelo-zelenim prugama, obrisom i grbom grada.[14]

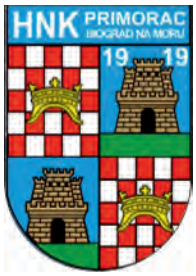
League West *includes clubs from* ***Istria****,* ***Primorje-Gorski Kotar*** *and* ***Lika-Senj*** *counties. NK* Medulin 1921 *decided to take over the entire municipal coat of arms and instead of seven stars put a soccer ball and inscribed the year of its establishment.*[12] *It is interesting that this emblem is one of the few that does not have the name of the club inscribed on it. NK* Krk*, NK* Pazinka *from* ***Pazin****, and NK* Nehaj *from* ***Senj*** *do not describe symbols at all in their statutes, but they all adopted and modified the city coats of arms, adding an inscription and a soccer ball.*[13] *NK* Buje *has an irregularly shaped sign with white and green stripes, an outline, and the coat of arms of the city.*[14]

6 Statut NK Bjelovar, čl. 6., 25. 9. 2015., Znak NK Zagorec: https://hr.wikipedia.org/wiki/NK_Zagorec_Krapina (20. 9. 2022).
7 Statut NK Marsonia, čl. 6., 29. 9. 2015. Autori statuta NK Opatija tvrde da je u sredini znaka kluba grb grada što nije u potpunosti točno. *The authors of the NK Opatija Statutes claim that the center of the club emblem consists of the city arms, which is not entierly ture.* Statut NK Opatija, čl. 6., 21. 4. 2015.
8 Znak NK Međimurje: https://en.wikipedia.org/wiki/NK_Me%C4%91imurje (20. 9. 2022).
9 Prikaz grba Slavonije i Baranje (!) podosta je nespretno izveden jer se unutar bijelih greda, koje simboliziraju Dravu i Savu, još nalaze dvije valovite plave linije. *The coat of arms of Slavonia and Baranja (!) is drawn somewhat clumsy, containing two blue wavy lines within white bars symbolizing rivers Drava and Sava.* Statut NK Kutjevo, čl. 6., 8. 12. 2020. Znak NK Omladinac: https://www.transfermarkt.com/nk-omladinac-gornja-vrba/startseite/verein/44839 (20. 9. 2022).
10 Statut ŽNK Virovitica, čl. 4., 9. 2. 2015.
11 Izmjena i dopuna Statuta NK Tehnika/NK Koprivnica, čl. 2., 1. 6. 2021., Statut NK Križevci, 30. 9. 2015.
12 Znak NK Medulin 1921: https://www.transfermarkt.com/nk-medulin/startseite/verein/8460 (20. 9. 2022).
13 Statut NK Krk, 12. 7. 2015., Izmjene i dopune Statut(a) NK Pazinka-Pazin/pročišćeni tekst, 28. 1. 2016., Statut NK Nehaj Senj, 29. 9. 2015.
14 Statut NK Buje, čl. 4., 25. 8. 2015.
15 Statut RNK Zmaj, čl. 6., 24. 2. 2015., Znak HNK Primorac i RNK Split:

Za **Ligu Jug**, koja obuhvaća četiri dalmatinske županije, može se reći da je liga s najviše klubova koje imaju šahovnicu. HNK *Primorac* iz **Biograda na Moru** preuzeo je kompletan gradski grb dodajući ime i godinu osnutka kluba, HRNK *Zmaj* iz **Makarske** stavio je zmajeve kao prepoznatljivost svojeg kluba, no ucrtao sablju i šestokraku zvijezdu s gradskog grba, dok je RNK *Split* ostao vjeran gradu zadržavši gradski grb u crvenoj inačici u središtu amblema.[15] Ovdje je vrijedno istaknuti i dvije neobične pojave. NK *Hrvatski vitez* **Posedarje** u svoj je znak uklopio i znak *Udruge hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata*, a NK GOŠK iz **Kaštela** odlučio je u središtu svog znaka staviti srednjovjekovni grb **Kaštel Gomilice**.[16]

Posljednja i najmasovnija Liga je **Liga Centar** koja obuhvaća klubove središnjeg dijela Hrvatske. Grb NK *Karlovac 1919* sastoji se od plavo-bijelih pruga s povijesnim gradskim grbom u sredini, GNSK *Mladost* iz **Petrinje** stavio je gradski grb ispred nogometne lopte na zelenoj podlozi, dok se NK *Vrbovec* odlučio svoj znak dijagonalno podijeliti na dva dijela, jedan za šahovnicu, a drugi za gradski grb i naziv kluba.[17] Sisačka *Segesta* u svom štitu ima šahovnicu i pojednostavljeni gradski grb, dok je NK *Samobor* preuzeo kulu iz gradskog grba i ucrtao na plavu podlogu.[18] Ipak, najzanimljiviji je primjer iz NK *Kurilovec*, gradske četvrti **Velike Gorice**. Skupština kluba donijela je u veljači ove godine izmjene i dopune Statuta u kojem su jasno razdvojili znak od loga kluba tako da je ovo jedini klub koji ima, uz zastavu, čak dva amblema. I na logu i znaku nalazi se već prepoznatljivo govedo tur.[19]

Kao što je prikazano, mnogi nogometni klubovi posegnuli su za elementima municipalnog identiteta u svojim oznakama, što i nije iznenađujuće: sport, a osobito nogomet, čini značajan dio osjećaja identiteta suvremene društvene zajednice. Sa stanovišta heraldičke regulative, bilo bi zanimljivo vidjeti koliko je od tih klubova zatražilo formalna odobrenja za uporabu municipalnog grba u svojim znakovima i takva odobrenja dobilo sukladno proceduri propisanoj u gradskim/općinskim odlukama, no to je već tema za neko drugo istraživanje.

***League South**, which includes the four Dalmatian counties, can be said to be the league with the most clubs that have a checkerboard. HNK* Primorac *from **Biograd na Moru** took the complete city coat of arms, adding the name and year of the club's founding, HRNK* Zmaj *from **Makarska** put dragons as the identity of their club, but drew a saber and a six-pointed star from the city coat of arms, while RNK* Split *remained loyal to the city by keeping the city coat of arms in the red version in the center of the emblem.[15] It is worth highlighting two unusual phenomena here. NK* Hrvatski vitez ***Posedarje** incorporated the symbol of the* Association of Croatian Volunteers of the Homeland War *into its logo, and NK GOŠK from **Kaštela** decided to place the medieval coat of arms of **Kaštel Gomilica** in the center of its logo.[16]*

*The last and largest is **League Center**, which includes clubs from the central part of Croatia. The coat of arms of NK* Karlovac 1919 *consists of blue and white stripes with the historic city coat of arms in the middle, GSNK* Mladost *from **Petrinja** placed the city coat of arms in front of the soccer ball on a green background, while NK* Vrbovec *decided to divide its sign diagonally into two parts, one for the checkerboard, and the other for the city coat of arms and the name of the club.[17] **Sisak**'s* Segesta *has a checkerboard and a simplified city coat of arms in its shield, while NK* Samobor *took the tower from the city coat of arms and drew it on a blue background.[18] However, the most interesting example is from NK* Kurilovec, *a city district of **Velika Gorica**. In February of this year, the club's assembly adopted amendments to the statute in which they clearly separated the sign from the club's logo, so that this is the only club that has, in addition to the flag, as many as two emblems. Both the logo and the sign feature the already recognizable tur oxen.[19]*

As shown, many football clubs have reached for elements of municipal identity in their signs, which is not surprising: sport, and especially football, constitutes a significant part of the sense of identity of contemporary social communities. From the point of view of heraldic regulations, it would be interesting to see how many of these clubs requested formal approvals for the use of the municipal coat of arms in their signs and received such approvals in accordance with the procedure prescribed in the city/municipal decisions, but that is already a topic for another study.

https://en.wikipedia.org/wiki/HNK_Primorac_Biograd_na_Moru i https://en.wikipedia.org/wiki/RNK_Split (20. 9. 2022).

16 Statut NK Hrvatski vitez Posedarje, čl. 5., 20. 6. 2015., Statut NK GOŠK Kaštela, čl. 6., 18. 12. 2020.

17 Statut NK Karlovac 1919, čl. 7., 25. 2. 2021., Statut GSNK Mladost, čl. 6., 29. 9. 2015., Statut NK Vrbovec, čl. 6., 20. 8. 2021.

18 Statut HNK Segesta Sisak, čl. 7., 29. 11. 2018., Statut NK Samobor, čl. 6., 19. 12. 2018.

19 Odluka o izmjenama i dopunama Statuta, čl. 1., 11. 2. 2022.

Davor Zovko

Švedani ponovo mogu biti švedski vitezovi

Od 1. veljače 2023. švedski viteški redovi će se nakon 50 godina ponovo moći dodjeljivati švedskim građanima. Ova vijest je toliko iznenađujuća da bi se mogla uporabiti kao dokaz da se čuda još uvijek događaju.

Švedska vlada donijela je 15. prosinca 2022. uredbu o najvišim švedskim odlikovanjima. Prema uredbi švedski viteški redovi će se nanovo, nakon gotovo punih 50 godina, moći dodjeljivati švedskim građanima. Ova vijest nije iznenađujuća za one koji su još od 2018. pratili političku debatu o ovom pitanju. Po svom sadržaju međutim, vijest je ipak toliko iznenađujuća da bi se mogla uporabiti kao dokaz da se čuda ipak još uvijek ponekad događaju.

Naime, od 1975, kad su redovi ukinuti, ili bolje rečeno zatvoreni za švedske građane, mnoštvo zahtjeva za ponovno „oživljavanje“ redova podneseno je u parlamentarnim prijedlozima švedskih stranaka, ali ni jedan prijedlog nije došao do ozbiljnijeg razmatranja. Stoga je još prije samo pet godina u Švedskoj svatko (uključujući i autora ovog priloga) bio posve uvjeren da se švedski viteški redovi više nikada neće dodjeljivati samim Šveđanima. No godine 2018. pojavio se zračak svjetlosti…

Insignije Reda podvezice (dolje) i Reda slona (gore), izložene u Uredu Kraljevskih viteških redova.
The insignia of the Order of the Garter (bottom) and the Order of the Elephant (top), exhibited in the Office of the Royal Orders of Knighthood.
(Photos Davor Zovko)

Od početka

Inicijativa o utemeljenju švedskih kraljevskih viteških redova bilo je još u srednjem vijeku ali ni jedna od njih nije dala trajnih rezultata. Zato su švedski viteški redovi osnovani tek 1748., ponešto kasno, gledano u široj europskoj perspektivi, gdje je viteštvo kao fenomen još u srednjem vijeku već bilo dobro ukorijenjeno te i opjevano i gdje su i kraljevski redovi već postojali u 14. stoljeću (Engleski *Red pozvezice* osnovan je 1348., ugarsko-hrvatski *Rez zmaja* 1408., španjolski *Red zlatnog runa* 1430. te danski *Red slona* 1464.).

U Švedskoj se, dakle, pitanje diskutiralo, ali bez nekog završnog rezultata. Pitanje je postalo i pravi problem kad je za prijestolonasljednika izabran princ **Adolf Fredrik** (1710. – 1771., vladao od 1752.). Budući da je princ bio vitez ruskog *Reda Sv. Andrije*, morao je uvijek na sebi nositi insignije tog Reda. Postojala je dakle bojazan od tumačenja činjenice da je švedski kralj ruski vitez, kao znaka da je švedska na neki način podređena Rusiji. Vrijeme za osnivanje vlastitih švedskih redova je dakle sazrijelo. Švedski kraljevski redovi, *Red serafina*, *Red mača* i *Red Sjevernjače*, osnovani su 1748. za vladavine **Fredrika I.** (1676. – 1751., vladao od 1720.). Kralj **Gustav III.** (1746. – 1792., vladao od 1771.) osnovao je 1772. i *Red Vase*. *Red serafina* osnovan je – i do danas ostao – kao najfiniji red u Kraljevstvu.

Tijekom više od dvjesta godina švedski redovi su bili neprikosnoveni sustav nagrađivanja zaslužnih građana. Serafinskim redom nagrađivali su se i zaslužni vladari u drugim kraljevstvima i državama.

Radikalna reforma 1975.

U antimonarhijskoj političkoj klimi 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća, u kojoj su brojni društveni fenomeni smatrani ili simbolima ili ostatcima klasnog društva, stradali su i viteški redovi. Brojni građani su iz ideoloških razloga odbijali ponuđene viteške titule, a viteštvo kao fenomen bilo je izloženo strahovitoj kritici. Mora se reći da je dio te kritike bio opravdan. Sustav je naime ostavljao premalo prostora za nagrađivanje građana prema stvarnim zaslugama. Umjesto toga, s vremenom se razvila neka vrsta „ključa“ po kojemu su pravilnici o imenovanjima u redove automatski sortirali državne službenike u viteške klase, isto kao što su pravilnici o dohotcima sortirali njihova primanja. Tako je na primjer županijski poglavar automatski sortiran kao *visoki časnik Reda Sjevernjače* te nakon tri godine *vitez Velikoga križa* dok je jedan nastavnik mogao računati samo na klasu *viteza*, i to nakon 20 godina besprijekorne službe. Zato su mnogi smatrali da sustav nije primjeren demokratskom društvu. Premda

The Swedes can be Swedish knights again

From 1 February 2023, after 50 years, Swedish knighthoods will once again be awarded to Swedish citizens. This news is so surprising that it could be used as proof that miracles still happen.

On 15 December 2022, the Swedish government adopted a regulation on the highest Swedish decorations. According to the regulation, Swedish knighthoods will again be awarded to Swedish citizens after almost 50 years. This news is not surprising for those who have followed the political debate on this issue since 2018. Considering its content, however, the news is still so surprising that it could be used as proof that miracles still sometimes happen.

Namely, since 1975, when the chivalric orders were abolished, or rather closed for Swedish citizens, many appeals for a revival of the orders were submitted in parliamentary motions of the Swedish parties, but not a single one of them was given serious consideration. Therefore, just five years ago, everyone in Sweden (including the author of this report) was completely convinced that the Swedish orders of knighthood would never again be awarded to the Swedes themselves. But in 2018, a ray of light appeared...

The beginings

Several initiatives for establishing Swedish Royal Orders of Knighthood were undertaken in the Middle Ages, but none of them led to lasting results. That is why the Swedish knightly orders were founded as late as in 1748, a bit late in a wider European perspective, where chivalry as a phenomenon was by the Middle Ages well rooted and even glorified in poetry, and where even royal orders already existed in the 14th century. The English Order of the Garter *founded in 1348, the Hungarian-Croatian* Order of the Dragon *in 1408, the Spanish* Order of the Golden Fleece *in 1430, and the Danish* Order of the Elephant *in 1464 are the oldest Royal Orders of Knighthood.*

In Sweden, the issue was therefore discussed, but without any final result. The question became a real problem when Prince ***Adolf Fredrik*** *(1710-1771, regnant from 1752) was chosen as heir to the throne. Since the Prince was a Knight of the Russian* Order of St. Andrew, *he had to wear the insignia of the Order continuously. There was therefore a fear of misinterpreting the fact that the Swedish King is a Russian knight as a sign that Sweden is in some way subordinate to Russia. The time to establish Sweden's own orders had therefore arrived. The Swedish Royal Orders, the* Order of the Seraphim, *the* Order of the Sword, *and the* Order of the Polar Star, *were founded in 1748, during the reign of* ***Fredrik I*** *(1676-1751, regnant from 1720). King* ***Gustav III*** *(1746-1792, regnant from 1771) also founded the* Order of Vasa *in 1772. The* Order of the Seraphim *remains to this day the finest Swedish Royal Order of Knighthood.*

For more than 200 years, the Swedish Orders have been an undisputed system of rewarding deserving citizens. The Seraphim Order was awarded for meritorious rulers of other kingdoms and states.

The 1975 Radical Reform

In the anti-monarchical political climate of the 1960s and 70s, in which numerous social phenomena were considered as either symbols or remnants of class society, the Royal Chivalric orders became unwanted. For ideological reasons, numerous citizens refused knighthoods offered to them, and knighthood as a phenomenon was exposed to tremendous criticism. It must be said that part of that criticism was justified. Namely, the system left too little room for rewarding citizens according to their actual merits. Instead, over time, a kind of "key" was developed that automatically sorted civil servants into knightly classes, in the same way as they were sorted into income classes. For example, a county governor was automatically entitled to the rank of the Commander with Star of the Order of the Polar Star *and after three years also to the rank of the* Knight of the Grand Cross, *while a school teacher could only count on the rank of the* Knight, *and at the earliest after 20 years of impeccable service. This is why many held that the system was not suitable for a democratic society. Although several solutions to the problem were offered, the solution that suggested a complete abolition of the entire system – quite expectedly – won.*

je ponuđeno više rješenja problema, pobijedili su – nimalo iznenađujuće – oni koji su zagovarali potpunu suspenziju cijelog sustava.

Od 1. siječnja 1975. redovi se dakle više ne dodjeljuju Šveđanima. *Red serafina* se od tada dodjeljuje isključivo čelnicima suverenih država, *Red Sjevernjače* isključivo stranim državljanima, a *Red mača* je dormant, kao i *Red Vase*.

Problem dostignuo kritičnu masu

Ovo rješenje, koje je u principu bilo jedinstveno u svijetu, prouzročilo je i niz manjih i većih problema. Manji problemi su bili da su državni službenici, među njima i časnici, bili nagrađivani samo medaljama dok su njihove inozemne kolege napredovale do visokih viteških titula. U kontekstima međunarodne suradnje je ovo stvorilo dojam da su Šveđani ili manje kompetentni od svojih inozemnih kolega ili su nešto „zabrljali" (inače bi već nosili viteške titule primjerene svojoj starosti). Nešto veći problem je bio što su Šveđani strancima dodjeljivala titule koje sami praktično nisu željeli nositi(!). A još veći problem je bio što je sustav javnog nagrađivanja zaslužnih građana reduciran na gotovo isključivo materijalne „vrijednosti", izražene jednostavno u sumi švedskih kruna. Ovo je pravi problem. Dijelom zato što država ovakvim nagrađivanjem promovira pogrešne vrijednosti, dijelom zato što isplate visokih otpremnina i nagrada opterećuju državni budžet. Radi usporedbe, viteške titule ne koštaju ništa, a nagrađenomu donose veći prestiž nego novac. Ako je nagrađeni želio nositi vidljivu oznaku svoje titule (dakle insignije svog reda) onda je morao platiti nepovratni depozit od tisuću kruna da bi mogao doživotno posuditi(!) insignije reda. Nakon vitezove smrti nasljednici su dakle imali vratiti insignije državi te za uspomenu zadržati samo minijaturu.

U izvjesnoj mjeri su redove nadomjestile druge nagrade, na primjer titule počasnih profesura te razne medalje koje dodjeljuje i kralj i vlada. Medalje ipak nisu mogle posve nadomjestiti viteške redove jer su one, kao odličja *per se* manje prestižne od viteških križeva koji su samo vidljivi simboli što pokazuju da osoba nosi neku titulu.

Nakon 50 godina političari su najzad shvatili da je ovaj „novi poredak" neodrživ i da društvo zapravo više nema mogućnosti „potapšati po ramenu" zaslužne osobe i tako pokazati cijelom društvu da su primjeran rad, požrtvovanost, skrb o bližnjemu te nesebičnost, prave vrijednosti koje društvo cijeni i nagrađuje. (Visoke otpremnine su istodobno gotovo cinična nagrada za samoodricanje, skromnost i nesebičnost.) Istodobno je postalo problematično da se švedski službenici, časnici te zaslužne osobe općenito, ponose na redove koje su primili od stranih država dok su švedske titule za njih zatvorene (premda bi na te titule bili još ponosniji). Može se dakle reći da iza utemeljenja švedskih kraljevskih viteških redova 1748. godine i njihova ponovnog oživljavanja 2023. godine, leži u principu isti problem te je i vrijeme za oživljavanje švedskih redova također sazrijelo.

Epilog

Iznenada, 2018. sve stranke potpisale su dogovor o ponovnom preispitivanju ovog pitanja. Dogovor su potpisale sve stranke osim *Lijeve partije*. Nakon sklopljena dogovora parlament je naložio vladi da analizira uvjete potrebne za provedbu reforme. Nakon javnog istraživanja, parlament je u lipnju 2022. godine donio odluku da se kraljevski viteški redovi od 1. veljače 2023. godine mogu ponovo dodjeljivati švedskim građanima. Naglašeno je da će se redovi dodjeljivati za stvaran i izuzetan dobrinos boljitku, a ne prema poziciji koju nagrađeni ima u društvu. Ova povijesna reforma, koju su prije samo nekoliko godina svi smatrali neizvodljivom, ipak je provedena relativno brzo te uz iznenađujuće jedinstvenu parlamentarnu potporu. Čuda se dakle ipak događaju…

Primjerak najstarijeg modela insignija *Serafinskor reda*, izložen u Muzeju Kraljevske oružarnice. (gore) Insignije zapovjednika *Reda Sjevernjače* opremljene plavom vrpcom sa zlatnim rubovima, 1975.-2023. (sredina) Zlatna medalja *Za Ustrajnost i Revnost u službi kraljevstva* za 30 godina u državnoj službi, izložena u nekdašnjem Zavodu za kovanice. (dolje) *A copy of the oldest model of the insignia of the* Order of Seraphim*, exhibited in the Museum of the Royal Armory. (top)* Order of Polar Star Commander*'s insignia equipped with a blue ribbon with golden edges 1975-2023. (center) The golden medal* For Zealous and Devoted Service of the Realm*, which is awarded for 30 years of work in the State service,* exhibited in the former Coin Company. (bottom) (Photos Davor Zovko)

Thus, since 1 January 1975, Royal Swedish orders were no longer conferred to Swedes. The Order of the Seraphim *was awarded exclusively to the heads of sovereign states, the* Order of the Polar Star *was awarded exclusively to foreign citizens, and the* Order of the Sword*, just like the* Order of Vasa*, was dormant.*

The problem reached the Critical Mass

This solution, which was virtually unique in the world, caused a number of minor and major problems. The minor problems were that civil servants, among them even military officers, were awarded only with medals, while their foreign counterparts advanced to high ranks of knighthood. In the context of international cooperation, this created the impression that the Swedes were either less competent than their foreign colleagues or that they "messed up" something (otherwise they would already have been knighted in a rank appropriate to their age). A slightly bigger problem was that the Swedes gave foreigners titles that they themselves practically did not want to wear(!). An even bigger problem was that the system of public rewarding of deserving citizens was reduced to almost exclusively vain "values," expressed simply in sums of Swedish kronor. This was a real problem. Partly because the State was promoting the wrong "values" with such awards, partly because the payment of high severance pay and awards burdened the State budget. By comparison, knighthood cost virtually nothing, and at the same time it brought the recipient more prestige than any money. If the Knight wanted to wear a visible mark of his title (ie, the insignia of his order), he had to pay a non-refundable deposit of 1000 kronor to be able to borrow(!) the insignia of the order for life. After the Knight's death, the heirs had to return the insignia to the State and keep only the miniature as a memento.

To a certain extent, the chivalry orders were replaced by other awards, such as titles of professor honoris causa *or various medals awarded by both the King and the Government. Medals, however, could not completely replace knighthoods because they, as decorations* per se*, were less prestigious than knight's crosses, which were merely visible symbols showing that a person held a certain title.*

After 50 years, the politicians finally realized that this "New World Order" was unsustainable and that society no longer had the opportunity to "pat on the back" deserving people and thus show the whole society that exemplary work, sacrifice, care for one's neighbor, and selflessness, are the true values that society appreciates and rewards. (High severance pay was at the same time an almost cynical reward for self-denial, modesty, and selflessness.) At the same time, it became problematic that Swedish civil servants, military officers, and deserving people in general were proud of the orders they received from foreign countries, while Swedish titles were closed to them (although they would be even more proud of those titles). It can therefore be said that the same problems led to the foundation of the Swedish Royal Orders of Knighthood in 1748, and to their revival in 2023. The time to revive Sweden's own orders had therefore arrived.

Epilogue

Suddenly(?), in 2018 all parties signed an agreement about a re-examination of this issue. The agreement was signed by all parties except the Left Party*. When the agreement was reached, the parliament instructed the government to analyze the conditions necessary for the implementation of the reform. When the results of the Official Governmental Report were presented, in June 2022, the parliament made a decision that the Royal Swedish Orders of Knighthood could be awarded to Swedish citizens again from February 1 2023. It was emphasized that the Knightly titles will be bestowed for real – and significant – contributions to the society; a person's position in society will not be qualifying in any sense. This historic reform, which everyone considered impossible just a few years ago, has nevertheless been implemented relatively quickly and with surprisingly united parliamentary support. After all, miracles do happen...*

Kušpilić: Zastave s krme, jarbola i prove

Kušpilić: Flags from Stern, Mast and Bow

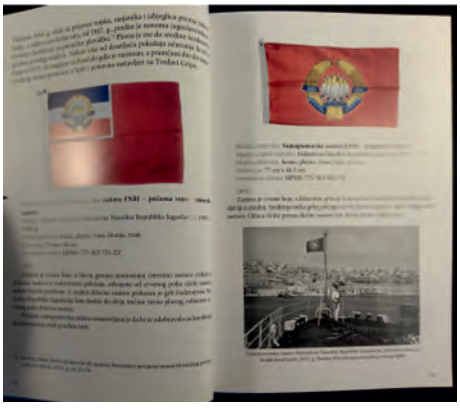
Naslov *Title*: **Zastave s krme, jarbola i prove: Zbirka zastava i signalnih zastava Hrvatskog pomorskog muzeja Split**
[*In English:* ***Flags from Stern, Mast, and Bow: The Flags and Signal Flags Collection of the Croatian Maritime Museum Split***]
Autor *Author*: **Daniela Kušpilić**
Nakladnik: mjesto, godina *Publisher: place and year*: **Hrvatski pomorski muzej Split, Split, 2023.**
ISBN: **978-953-7742-25-6**
Uvez *Binding*: **meki | *paperback***
Stranica *Pages*: **172**
Veličina *Dimensions*: **24×17 cm** (9.5"×6.5")
Narudžbe na *Orders at* https://www.hpms.hr Cijena *Price*: **10 EUR** (75 kn)

Katalog obrađuje *Zbirku zastava i signalnih zastava* koja je po broju artefakata jedna od brojnijih u fundusu *Hrvatskoga pomorskog muzeja Split*, točnije broji 298 predmeta koji su najvećim dijelom naslijeđeni od pomorskih muzeja koji su u **Splitu** djelovali od sredine 20-ih do početka 90-ih godina dvadesetog stoljeća, te od manjeg broja predmeta darovanih Muzeju.

Katalog je podijeljen u devet poglavlja u kojima se obrađuju teme od razvoja i upotrebe zastava kroz povijest, kratkog pojmovnika, zastava na brodovima, pomorskog ceremonijala, zastava koje su se vijorile na brodovima na istočnojadranskoj obali obuhvaćajući razdoblje od **Dubrovačke Republike**, **Mletačke Republike**, francuske uprave u **Dalmaciji**, austrijske uprave u Dalmaciji, **Države SHS** i **Kraljevine Jugoslavije**, **Nezavisne Države Hrvatske**, područja Istočnog Jadrana u Drugom svjetskom ratu, ratne zastave mornarice **NOVJ** 1942. – 1945. g., **Federativne Narodne Republike Jugoslavije**, **Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije** do zastava **Republike Hrvatske**; signalne zastave i zastavni signali, zastave društava i pomorskih kompanija, zastave stranih država i radionice signalnih zastava *Hrvatskoga pomorskog muzeja Split*.

U katalogu su, pod navedenim poglavljima obrađene zastave iz fundusa Muzeja koje najvećim dijelom pripadaju prvoj i drugoj polovici 20. st., a najstariji je predmet iz Zbirke tabla s pomorskim kartama koja se datira u 1798. g., a na kojoj su prikazane sve pomorske zastave koje su se isticale na brodovima u sva četiri dijela svijeta. Neizmjernu važnost Zbirci daju sačuvani dijelovi zastavnih kopalja s talijanske oklopnjače *Palestro* i s talijanskog zapovjednog broda *Re d'Italia* iz slavne Viške bitke 1866. g. Posebno mjesto zauzimaju zastave iz razdoblja **Austrijskog Carstva** i **Austro-Ugarske Monarhije**, te sačuvane zastave koristile su se od druge polovice 18. st. do kraja Prvoga svjetskog rata. Riječ je o zastavi ratne mornarice, zastavi trgovačke mornarice i o jednoj austrijskoj zastavi datiranoj u 19. st., kojoj predstoji heraldičko istraživanje jer se razlikuje od svih drugih austrijskih standardiziranih zastava i ne može se u potpunosti smjestiti ni pod jednu povijesnu austrijsku zastavu. Iz razdoblja Države SHS Zbirci pripada zastava koja se nalazila na brodu *Rudolf* istaknuta 1918. godine. Iz razdoblja Kraljevine Jugoslavije u fundusu

Flags from Stern, Mast and Bow *catalogs the collection of flags and signal flags at the* Croatian Maritime Museum *in* ***Split***. *The collection, one of the museum's largest, contains 298 artifacts, most of which were inherited from other maritime museums that existed in Split from the mid 1920s until the early 1990s. A lesser number of objects were donated to the museum.*

The catalog is divided into nine chapters on topics including the development and use of flags throughout history, a short glossary, flags on ships, maritime ceremonial flags that flew on ships on the eastern Adriatic coast covering the period from the ***Republic of Dubrovnik***, *the* ***Republic of Venice***, *the French administration in* ***Dalmatia***, *the Austrian administrations in Dalmatia, the* ***State of SHS***, *the* ***Kingdom of Yugoslavia***, *the* ***Independent State of Croatia***, *the areas of the Eastern Adriatic in the Second World War, the war flags of the Navy of the* ***Yugoslav National Liberation Army*** *1942 to 1945, the* ***Federal People's Republic of Yugoslavia***, *the* ***Socialist Federal Republic of Yugoslavia***, *the flags of the* ***Republic of Croatia***, *signal flags and flag signals, flags of shipping societies and maritime companies, flags of foreign countries, and signal flag workshops of the* Croatian Maritime Museum Split.

Within these chapters, the catalog presents the flags in the museum's holdings, most of which are from the 20th century. The oldest item in the collection is a board with maritime charts dating back to 1798 on which are displayed all naval flags that were hoisted on ships in all four corners of the world. Of immense importance to the collection are the preserved relics of flag masts from the Italian battleship Palestro *and the Italian command ship* Re d'Italia *that engaged in the famous Battle of Lissa in 1866. A special interest are the flags dating from the* ***Austrian Empire*** *and* ***Austro-Hungarian Monarchy***; *these preserved flags were used from the second half of the 18th century until the end of the First World War. These flags include the war ensign of the Austrian Empire/Austria-Hungary, the merchant ensign of Austria-Hungary, and an Austrian flag dating from the 19th century, which is awaiting further research because it differs from all other Austrian standardized flags and cannot be linked with any historical Austrian flag. From the period of the State Slovenes, Croats, and Serbs, the collection includes the flag that was hoisted on* SMS Kronprinz Erzherzog Rudolf *in 1918. From the period of the Kingdom of Yugoslavia, the war ensign*

Muzeja čuva se ratna zastava Kraljevine Jugoslavije koja se 1935. g. nalazila na podmornici *Nebojša*. Iz razdoblja partizanskog rata na moru 1941. – 1945. g. Muzej, jedini u Hrvatskoj, posjeduje dvije zastave s partizanskih brodova iz Makarskog primorja iz 1942. g. Riječ je o zastavama koje su se koristile prije ustanovljenja službenih zastava ratne i trgovačke mornarice nove Jugoslavije u prosincu 1943. g. Velik dio Zbirke zastava čine vojnopomorske, zapovjedne, rangovne zastave i plamenci brodova iz razdoblja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Neke od vojnopomorskih zastava iz fundusa Muzeja vijorile su se na razaračima *RE-52 Biokovo*, *RE-51 Triglav*, *R-11 Split*, *R-22 Pula* i *R-21 Kotor*.

Zbirci pripadaju i društvene zastave od kojih se izdvaja zastava *Pelješkoga pomorskog društva* iz razdoblja 1865. – 1891. godine, koju su isticali pelješki brodovi uz zastavu austrougarske trgovačke mornarice. Među društvenim zastavama izdvaja se zastava *Jadranske straže* darovana *Mjesnom odboru* **Zemunik** na svečanosti održanoj u **Biogradu na Moru** 22. srpnja 1934. godine.

U Zbirci se posebno izdvajaju zastave i stolne zastavice brodarskih kompanija kada je Federativna Narodna Republika Jugoslavija 20. siječnja 1947. godine osnovala četiri brodarska poduzeća sa sjedištem u **Sušaku**, a to su bila *Jugoslavenska linijska plovidba* (Jugolinija), *Jugoslavenska slobodna plovidba* (Jugoslobodna), *Jadranska linijska plovidba* (Jadrolinija) i *Jadranska slobodna plovidba* (Jadroplov).

Iz vremena samostalne Republike Hrvatske u zbirci nalazimo od zastave Republike Hrvatske koja je bila izvješena ispred tvrđave **Gripe** (lokacije muzeja) prigodom desete obljetnice zauzimanja tvrđave 2001. godine do vojnopomorskih zastava ratnih brodova *Hrvatske ratne mornarice*. Posebno mjesto zauzima zastava s broda *DJB-103 Cetina* koji je bio prvi ratni brod koji je u jeku Domovinskog rata podigao hrvatsku zastavu u **Omišu** 15. rujna 1991. godine.

Posebnu podzbirku u fundusu Muzeja čine signalne zastave koje broje 135 predmeta koje su nastale u razdoblju tridesetih godina 20. stoljeća i u drugoj polovici 20. stoljeća. Podzbirka signalnih zastava broji 2 zastavna znaka – signalni dvorošci ili štanderi „A“ i „B“, zatim 24 signalne zastave sa slovima abecede, 7 signalnih zastava sa slovima hrvatske abecede, 13 signalnih plamenaca, 3 rošca i 2 signalne zastave koje označuju „desno“ i „lijevo“.

that was on the submarine Nebojša *in 1935 is in the museum's holdings. The museum is the only one in Croatia to own two flags from ships operating in the* ***Makarska*** *coast region in 1942 during the partisan war at sea. These ensigns were used before the establishment of the official ensign of the Navy and Merchant Marine of the new Yugoslavia in December 1943. A large part of the flag collection consists of naval, command, rank, and ship flags from the period of the Federal People's Republic of Yugoslavia and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. Some of the naval flags from the Museum's holdings were flown on the destroyers* RE-52 Biokovo, RE-51 Triglav, R-11 Split, R-22 Pula, *and* R-21 Kotor.

The collection also includes social flags. Three of the most distinctive examples are the flag of the Pelješac Maritime Society *from the period 1865 to 1891, which was flown by the ships of that shipping company, the ensign of the Austro-Hungarian Merchant Marine, and the* Adriatic Guard *flag presented to the* ***Zemunik*** Local Committee *at a ceremony held in* ***Biograd na Moru*** *on 22 July 1934.*

The collection includes the flags and table flags of four shipping companies based in ***Sušak*** *that were founded by the Federal People's Republic of Yugoslavia on 20 January 1947: the* Yugoslav Liner Shipping *(Jugolinija),* Yugoslav Free Shipping *(Jugoslobodna),* Adriatic Liner Shipping *(Jadrolinija), and* Adriatic Free Shipping *(Jadroplov).*

From the time of the independent Republic of Croatia, the collection includes the flag of the Republic of Croatia that was hung in front of the ***Gripe*** *Fortress (the site of the Museum) on the occasion of the tenth anniversary of the capture of the fortress in 2001, as well as the naval ensigns of the warships of the* Croatian Navy. *A special place is occupied by the flag from the ship* DJB-103 Cetina, *which was the first warship to raise the Croatian flag in* ***Omiš*** *on 15 September 1991, during the Homeland War.*

A special sub-collection in the museum's holdings consists of 135 signal flags created in the 1930s and the second half of the 20th century, including several examples of the two swallow-tailed signal flags "A" and "B," 24 rectangular signal flags of the remaining letters of the international alphabet, seven signal flags for the specific letters of the Croatian alphabet, 13 signal pennants, three repeaters, and two signal flags indicating starboard *and* port.

Na Šesnaestoj redovitoj izbornoj Skupštini Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva (dalje: HGZD) održanoj 17. prosinca 2022. godine u Zagrebu, a na temelju članka 16. stavka 1 podstavka 8 Statuta HGZD-a (usvojen 18. srpnja 2015.) i nakon rasprave, Skupština HGZD-a donijela je

ODLUKU o visini godišnje članarine

A. Godišnja članarina za članove Društva fizičke osobe iznosi 30 eura, a za studente i umirovljenike 15 eura.
B. Godišnja članarina za članove Društva pravne osobe iznosi 150 eura.
C. Donošenjem ove Odluke prestaje važiti Odluka o visini godišnje članarine od 4. svibnja 2006. godine.
D. Ova Odluka stupa na snagu odmah, a primjenjuje se za članarinu za 2023. godinu i nadalje, kao i na zaostale neuplaćene članarine iz prethodnih godina.

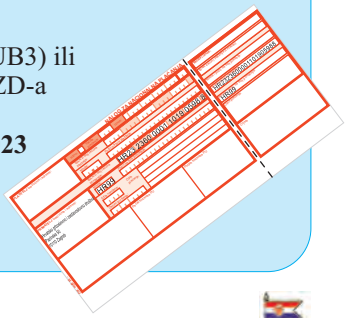
Predsjednik HGZD-a
pukovnik dr. sc. Željko Heimer, LF, FF

Pratite HGZD i na Facebooku
Follow HGZD at Facebook
www.facebook.com/HGZD.hr

Raniji brojevi GiZ dostupni su na
Past issues of GiZ are available at
hgzd.hr/grb-i-zastava

Članarinu uplatite općom uplatnicom (HUB3) ili elektroničkim bankarstvom na račun HGZD-a
IBAN: **HR2323600001101905988**
Model: HR00 ili **HR99**, Poziv na broj: **2023**
Opis: **Članarina za 2023. ime i prezime**

Grb bazilike sv. Antuna u Zagrebu

U povodu 90 obljetnice Župe i 100 obljetnice dolaska franjevaca konventualaca na **Sveti Duh**, župna crkva *sv. Antuna Padovanskog* u **Zagrebu** proglašena je 8. prosinca 2022. godine manjom bazilikom čitanjem *Dekreta Dikasterija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata* od 8. kolovoza 2022. godine, po posebnoj ovalsti Svetog Oca **Franje**. Manja bazilika (*basilica minor*) ili papinska bazilika počasni je naslov za crkvene građevine koje imaju neki osobiti odnos s papom. Takve bazilike na pročelju ističu grb trenutačnog pape, a i same imaju svoj grb koji heraldičkim elementima ističe pontifikalni vezu.

U pripremi za ovaj događaj uređen je napose prezbiterij, čije je uređenje predvodio **fra Zlatko Vlahek**, doktor liturgike. Na poticaj tadašnjeg gvardijana *Samostana Svetog Duha* u Zagrebu **fra Tomislava Glavnika**, grb nove bazilike izradio je predsjednik *Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva* **Željko Heimer** slijedeći heraldičke uzuse katoličke crkve. Grb je u bazilici u tehnici mozaika izradio izv. prof. **Milun Garčević**, akademski slikar mozaičar, sa *Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu*.

Na grbu Bazilike nalaze se standardna obilježja statusa armigera (vlasnika grba) - ukršteni Petrovi ključevi i papinski parasol (*umbraculum*, suncobran), koji označavaju pontifikalni autoritet i povezanost bazilike sa Svetim Ocem. U štitu je u crvenome polju bijeli/srebrni simbol ljiljana. Ovakav ljiljan koji kombinira križ ugrađen je u ornamentiku ove crkve koji je izgradio 1931. - 1934. arhitekt dr. Juraj Denzler. Na vrpci ispod upisano je geslo na latinskome jeziku: *Florete quasi lilium* (Cvjetajte kao ljiljan).

Geslo dolazi iz knjige **Sirahove**: „Mirišite kao miris tamjanov, cvatite kao ljiljanov cvijet, širite miris i pjesmu pjevajte, slavite Gospoda za sva djela njegova.“ (Sir 39,14) te iz knjige proroka **Izaije**: „Neka kliče stepa i neka procvjeta! Ko ljiljan, nek bujno cvatom cvate, neka od veselja kliče i nek se raduje!“ (Iz 35,1).

Cvijet ljiljana u ruci drži kao svoj atribut u umjetničkim prikazima sveti **Antun Padovanski**, pa se tako grb direktno odnosi na titulara bazilike.

Prema tekstu fra Ivana M. Lotara, župnika i rektora bazilike sv. Antuna u Zagrebu. Autor fotografije: Vlado Badrov.

Coat of Arms of the Basilica of St. Anthony in Zagreb

On the occasion of the 90th anniversary of the Parish and the 100th anniversary of the arrival of the Conventual Franciscans to ***Sveti Duh*** *(Holy Spirit) in Zagreb, the parish church of* St. Anthony of Padua *in* ***Zagreb*** *was declared a minor basilica on 8 December 2022 by a public reading of the* Decree of the Dicastery for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments *from 8 August 2022, according to the special mandate of the Holy Father* ***Francis****. A minor basilica (*basilica minor*) or papal basilica is an honorary title for ecclesiastic edifices that have a special relationship with the pope. Such basilicas feature the coat of arms of the current pope on the facade, and they themselves have their own coat of arms that highlights the pontifical bond using heraldic elements.*

In preparation for this event, the sanctuary was particularly redecorated, the arrangement of which was led by ***Fr. Zlatko Vlahek****, doctor of liturgy. At the instigation of* ***Fr. Tomislav Glavnik****, then guardian of the* Monastery of the Holy Spirit *in Zagreb, the coat of arms of the new basilica was created by the president of the* Croatian Heraldic and Vexillological Society, ***Željko Heimer****, following the heraldic customs of the Roman Catholic Church. It was rendered in the sanctuary of the basilica as a mosaic by Assoc. Prof.* ***Milun Garčević****,* Academy of Fine Arts of the University of Zagreb.

*The coat of arms of Basilica includes the standard symbols of a armiger status - St. Peter's keys and the papal parasol [umbraculum], which indicate the pontifical authority and connection. The shiled includes a white/silver lily in a red field (*gules a fleur de lys argent*). Such lily combined with a cross was included in ornaments of this church erected between 1931 and 1934 by architect Dr. Juraj Denzler.*

The Latin motto: Florete quasi lilium *(Bloom like a lily) comes from the Book of Sirach (Ecclesiasticus):* Give off a sweet smell like incense, flower like the lily, spread your fragrance abroad, sing a song of praise blessing the Lord for all his works, *(Ecclus. 38:14) and from the Book of Isaiah:* Let the desert and the dry lands be glad, let the wasteland rejoice and bloom; like the lily. *(Isaiah 35:1)*

Saint ***Anthony of Padua*** *holds a lily flower in his hand as his attribute in artistic depictions, so the coat of arms directly refers to the titular of the basilica.*

After the text by Fr. Ivan M. Lotar, parish priest and rector of the Basilica of St. Anthony in Zagreb. Photo: Vlado Badrov.

Kronika HGZD

HGZD Chronicles

🏳 16. studenog 2022. – Predstavljanje knjige *Zastave Rijeke* u Družbi „Braća Hrvatskoga Zmaja“ (DBHZ), moderator dr. sc. **Mario Jareb**, pročelnik Povijesne sekcije DBHZ, predstavljači **Danko Švorinić**, u ime nakladnika udruge *Slobodna Država Rijeka*, recenzenti knjige prof. dr. sc. **Željko Bartulović**, predstojnik Katedre za povijest prava i države Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci i izv. prof. dr. sc. **Tomislav Galović**, predstojnik Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodologiju historije Filozofskog fakulteta u Zagrebu te autor dr. sc. **Željko Heimer**. ①

🏳 prosinac 2022. – u *Review of Croatian History*, časopisu Hrvatskog instituta za povijest izvrsnosti A1, objavljen je izvorni znanstveni rad **Željka Heimera** „Milan Sunko - A forgotten world renowned Croatian heraldic artist“, RCH XVIII (2022) 1: 175-209. ②

🏳 17. prosinca 2022. – održana Šesnaesta redovita izborna skupština HGZD-a, u Zmajskoj dvorani DBHZ u Kuli nad Kamenitim vratima, ponovo izabrano isto vodstvo Društva, donesene odluke o visini članarine te o priznanjima i medaljama. ③

🏳 17. siječnja 2023. – predavanje **Mate Božić**, mag. educ. phil. et hist. „LAV, KUNA I EURO: od leopardovih glava do rogova satira“, u organizaciji *Udruge bivših studenata i prijatelja Filozofskog Fakulteta u Splitu – Alumni FFST*, Split ④

→ 36

🏳 *16 November 2022 – Presentation of the book* Zastave Rijeke *at the* Society of Brethren of the Croatian Dragon *(DBHZ). Moderator Dr* ***Mario Jareb****, Head of the DBHZ History Section; presenter* ***Danko Švorinić****, on behalf of the publisher* Free State of Rijeka *association; book reviewers Prof.* ***Željko Bartulović****, History of Law and State Chair at the Law Faculty* University of Rijeka*, and Prof.* ***Tomislav Galović****, Auxiliary History Sciences and Methodology of History Chair at the Faculty of Social Sciences and Humanities,* University of Zagreb*; and author* ***Željko Heimer****.* ①

🏳 *December 2022 – Original scientific paper by* ***Željko Heimer*** *“Milan Sunko - A forgotten world-renowned Croatian heraldic artist”, RCH XVIII (2022) 1: 175-209, published in the* Review of Croatian History*, journal of the Croatian History Institute, of scientific excellence category A1.* ②

🏳 *17 December 2022 – Sixteenth Regular Electoral HGZD Assembly held in the DBHZ Dragon Hall in the Tower over the Stone Gates. Society leadership re-elected, and adopted decisions on membership fees and on awards and medals.* ③

🏳 *17 January 2023 – Lecture by* ***Mate Božić*** *“Lion, Marten, and Euro: from leopard heads to satyr horns”. Organized by* Former students and friends of Faculty of Philosophy Split - Alumni FFST*, Split.* ④

→ 36

Kongresi i skupovi

Congresses and Meetings

16.-19. kolovoz 2023 | *16-19 Aug 2023* **23. kolokvij AIH-a**, Lund, Švedska | ***23 AIH Colloquium****, Lund, Sweden*
23. kolokvij Međunarodne heraldičke akademije ***23rd Colloquium of the International Academy of Heraldry***
https://heraldik.org/colloquium-lund-2023/
Societas Heraldica Lundensis, Societas Heraldica Scandinavica, The Swedish Heraldry Society

12.-16. kolovoza 2024. | *12-16 Aug 2024* **30 ICV** Peking, NR Kina | *Beijing, PR China*
30. međunarodni veksiloloski kongres ***30th International Congress of Vexillology***
中国旗帜学研究中心 *Vexillological Research Center of China, The Flag Research Center*

24.-27. rujna 2024. | *24-27 Sep 2024* **36 ICGHS** Boston, MA, USA
36. međunarodni kongres genealoških i heraldičkih znanosti
36th International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences
https://www.americanancestors.org/icghs-2024
New England Historic Genealogical Society

31 ICV 2026 Pariz, Francuska (kandidat) | *Paris, France (candidate)*

Suradnici u ovom broju *Authors in this issue*

Željko Bistrović, dr. sc. zeljko.bistrovic@gmail.com
Mate Božić, mag. educ. phil et hist., član HGZD-a, koordinator projekta arheološkog turizma *Regnum Croatorum*, Solin, matefil97@gmail.com
Tomislav Galović, izv. prof. dr. sc., predstojnik Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodologiju historije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, član Predsjedništva HGZD, tgalovic@ffzg.hr
Željko Heimer, pukovnik dr. sc., LF, FF, predsjednik FIAV i HGZD, Zagreb, zheimer@gmail.com
Matija Horvat, nezavisni istraživač, član HGZD, Butkovec, matija191@gmail.com
Nikša pl. **Kuščić**, predsjednik ogranka Split i drugi potpredsjednik Hrv. plemićkog zbora, član Hrvatskog rodoslovnog društva *Pavao Ritter Vitezović* i HGZD-a, nkuscic@hotmail.com
Zoran Peran, nezavisni istraživač, Kaštela, peran.zoran@gmail.com
Marin Sabolović, prof. geografije, uniformolog, voditelj muzejske zbirke Domovinskog rata u Bjelovaru, član HGZD, marinsabolovic@net.hr
Robert Smajlagić, elektrotehničar telekomunikacija, član Upravnog odbora numizmatičkog društva i član Tirolskog numizm. društva, rsmajlagi@yahoo.com
Amer Sulejmanagić, dipl. ing. arh., numizmatičar i heraldičar, član Hrvatskog numizmatičkog društva i HGDZ-a, Sarajevo, asulejma@yahoo.com
Tomislav Todorović, inženjer elektrotehnike iz Zrenjanina, član *Flags of the World* i HGZD-a, tomislav.todorovic.rs@gmail.com
Marko Vitez, mag. educ. geogr. et hist., nastavnik geografije u Srednjoj strukovnoj školi Varaždin, član HGZD-a, markovitez@yahoo.com
Davor Zovko, lic. sc., državni herold Kraljevine Švedske, član Švedskog heraldičkog društva i HGZD, zovko@heraldik.se

Grb i Zastava
Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Bulletin of the Croatian Heraldic & Vexillological Association

IMPRESSUM
Grb i Zastava: Glasnik Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva
Broj **33**, Godina **XVII.** Zagreb **studeni 2023.**
ISSN **1846-3827**
Urednik i engleski prijevod: **Željko Heimer**
Predsjedništvo HGZD-a:
Željko Heimer, predsjednik;
Dubravka Peić Čaldarović, potpredsjednica;
Matea Brstilo Rešetar, tajnica;
Tijana Trako Poljak, članica;
Tomislav Galović, član.
Engleska lektura: **Caroline Beaumont**, North American Vexillological Association.
Cijena broja 8 €, za inozemstvo 10 €.
Godišnja pretplata (2 broja): 15 €, za inozemstvo 19 €
Za članove HGZD-a besplatno.
Narudžbe na **Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb** ili **leykaminternational@gmail.com**
Izdavač: Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo
Pazinska 50, HR-10110 Zagreb
E-mail: **hgzd@hgzd.hr** Web: **http://www.hgzd.hr**
IBAN **HR2323600001101905988**
OIB **21212575148**
Tisak: **Denona d. o. o.** Naklada broja: **200 komada**
Prilozi za »Grb i Zastavu« dobrodošli su. Članci, fotografije i ostalo mogu se dostaviti izdavaču u pisanom ili tiskanom obliku, u elektroničkom obliku ili kao privici elektroničkom poštom. Materijali se ne vraćaju.
Stavovi i mišljenja izneseni u glasilu su autorski, i ne predstavljaju stavove i mišljenja uredništva ni HGZD-a. Iako se HGZD trudi da su podaci izneseni u glasilu točni, Društvo ne garantira njihovu točnost i ne preuzima nikakvu materijalnu ni moralnu odgovornost za štetu koja bi zbog njih nastala.
Ovaj broj zaključen je 15. svibnja 2023.

LEYKAM international

www.leykam-international.hr
info@leykam-international.hr
Ilica 42, 10000 Zagreb

KNJIŽEVNOST / LITERATURE

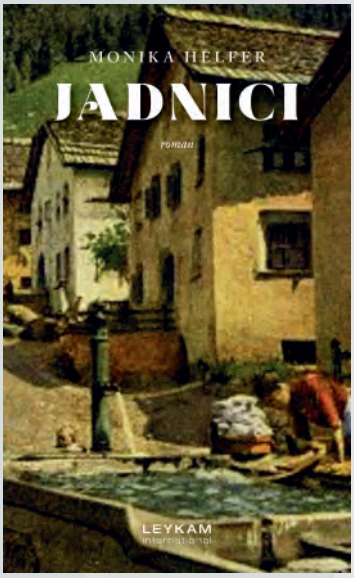
Hubert Achleitner
Prolazno
Roman
19,80 €

Dominik Barta
Vrata do vrata
Roman
16,80 €

René Freund
Idemo na more
Roman
12,80 €

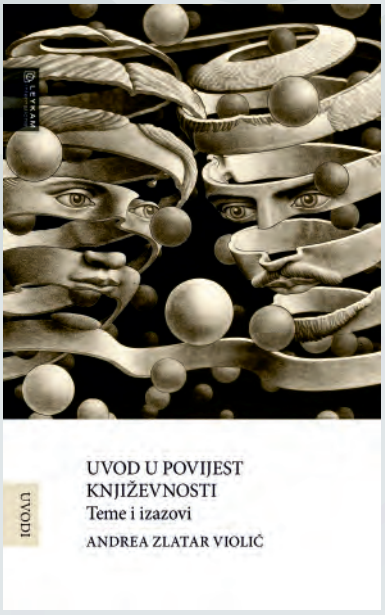
Monika Helfer
Jadnici
Roman
14,80 €

KAZALIŠTE
THEATER

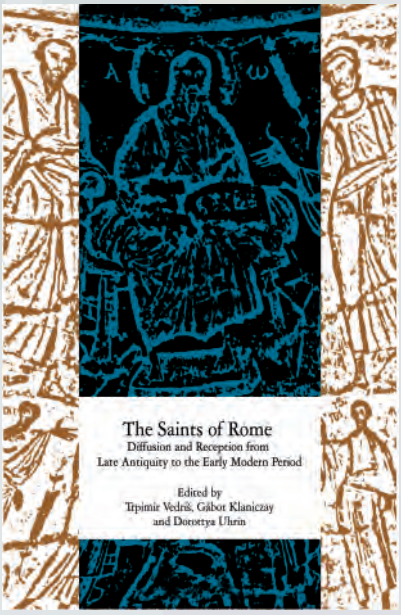
Leo Katunarić
Umjetnička izvedba u digitalnoj kulturi
25 €

UVODI
INTRODUCTIONS

Andrea Zlatar Violić
Uvod u povijest književnosti. Teme i izazovi
17 €

POVIJEST
HISTORY

Trpimir Vedriš et al.
The Saints of Rome. Diffusion and Reception from Late Antiquity to the Early Modern Period
30 €

Kronika HGZD (nastavak)

→ 30

🏳 18. siječnja 2023. – predavanje **Željko Heimer**, Zmaj od Mesničkih vrata, Meštar obredničar i pročelnik Zmajskog heraldičkog ureda – herold Družbe: „Milan Sunko – (gotovo) zaboravljeni heraldički umjetnik svjetskog glasa kojeg su štovali stari zmajevci“, DBHZ, Kula na Kamenitim vratima. ⑤

🏳 23. siječnja 2023. – **Mate Božić**, razgovor o povijesti grbova hrvatskih zemalja na *TV Jadran* u emisiji *Dalmacija moga oka*. ⑥

🏳 ožujak 2023. – objava kataloga zastava *Hrvatskog pomorskog muzeja Split* - **Daniela Kušpilić**: *Zastave s krme, jarbola i prove* (v. str. 31 – 32) ⑦

🏳 7. travanj – susret s tajnikom Bugarskog heraldičkog i veksiološkog društv **Aleksandrom Aleksijevim** u posjetu Zagrebu ⑧

🏳 12. travanj 2023. – otvorenje izložbe **Željko Heimer**: *Riječke zastave kroz povijest i danas*, Mjesni odbor Pećine, Rijeka (do 12. svibnja 2023.) ⑨

(continued) HGZD Chronicles

→ 30

🏳 *18 January 2023 – Lecture by **Željko Heimer**, Dragon of Butchers Gates, Master of Ceremonies, and head of the Dragon Heraldic Office – DBHZ herald: "Milan Sunko – An (almost) forgotten world-renowned heraldic artist revered by ancient Dragons", Tower over the Stone Gates, DBHZ.* ⑤

🏳 *23 January 2023 – Talk with **Mate Božić**, on the history of the arms of Croatian lands on* TV Jadran*'s* Dalmatia of My Eye. ⑥

🏳 *March 2023 – Flag catalogue of the* Croatian Maritime Museum Split *published. **Daniela Kušpilić**:* Flags from Stern, Mast, and Bow *(see pp. 31-32).* ⑦

🏳 *7 April 2023 – meeting with **Alexander Alexiev**, secretary of the Bulgarian Heraldy and Vexillology Society, visiting Zagreb* ⑧

🏳 *12 April 2023 – Exhibition Opening. Željko Heimer: Rijeka Flags through History and Today, Local Council Pećine, Rijeka (open until 12 May 2023).* ⑨

